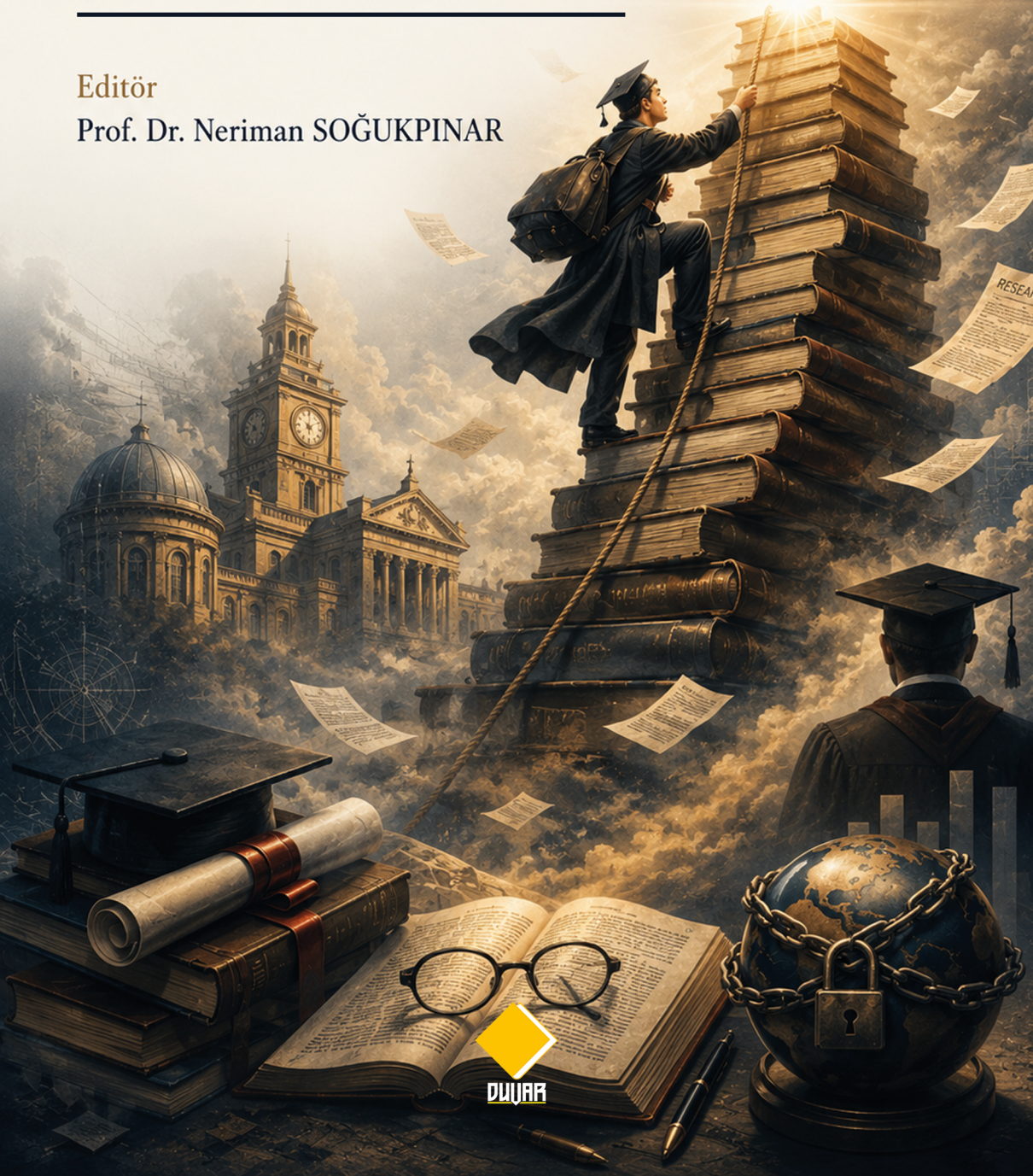

AKADEMİNİN ANATOMİSİ

Editör

Prof. Dr. Neriman SOĞUKPINAR

DUJAA

AKADEMİNİN ANATOMİSİ

Editör

Prof. Dr. Neriman SOĞUKPINAR

AKADEMİNİN ANATOMİSİ

Editör

Prof. Dr. Neriman SOĞUKPINAR

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek

Kapak Tasarım: Melissa AĞCA

Sayfa Tasarımı: Duvar DESIGN

Basım Tarihi: Ağustos 2026

Yayıncı Sertifika No: 49837

E-ISBN: 978-625-8756-01-2

© Duvar Yayınları

853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir

Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com

duvarkitabevi@gmail.com

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir. Yayınevi ve editörler sorumlu tutulamaz.

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm	1
Akademik Yaşamın Güncel Sorunları	
Esra KUL, Neriman SOĞUKPINAR	
2. Bölüm	12
Akademisyenlik ve Toplumsal Sorumluluk	
Melissa AĞCA, Neriman SOĞUKPINAR	
3. Bölüm	22
Geçmişe Bir Bakış: Üniversitelerin Tarihi	
Ceren YILDIRIM, Neriman SOĞUKPINAR	
4. Bölüm	35
Ebelik Perspektifinden Akademik Kariyerin	
Yapısal Basamakları ve Süreçte Yaşanan Zorluklar	
Merve TEKTAŞ, Neriman SOĞUKPINAR	
5. Bölüm	55
Küreselleşme ve Akademisyenlik	
Esra KUL, Neriman SOĞUKPINAR	
6. Bölüm	67
Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi ve Geleceğe Yönelik Hedefleri	
Melissa AĞCA, Neriman SOĞUKPINAR	
7. Bölüm	81
Akademisyenlik ve Bilimsel Araştırma	
Ceren YILDIRIM, Neriman SOĞUKPINAR	
8. Bölüm	94
Lisansüstü Programın Amacı ve Önemi Bir Örnek: Profesyonel Ebelik	
Merve TEKTAŞ, Neriman SOĞUKPINAR	

1. Bölüm

Akademik Yaşamın Güncel Sorunları

Esra KUL¹, Neriman SOĞUKPINAR²

Özet

Akademi, tarihsel kökeni itibarıyla hakikatin peşinde koşmayı ve eleştirel bilgi üretimini esas alan evrensel bir kurum; akademisyenlik ise bu bilginin sınırlarını genişleten entelektüel bir uğraş olarak tanımlanmaktadır. Ancak günümüzde küreselleşme, akademik dünyada köklü bir dönüşüme yol açarak bu tanımı ve akademisyenlerin çalışma biçimlerini kökten değiştirmiştir. Sanayi Devrimi'nden miras kalan verimlilik odaklı rasyonalite, günümüzün neoliberal akademik pazarında "akademik kapitalizm" ve yoğun performans baskısı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte artan uluslararası iş birlikleri ve dijitalleşen yayıncılık sistemleri bilgiye erişimi demokratikleştirse de; "yayınla ya da yok ol" (Publish or Perish) baskısı, yabancı dilde yayın zorunluluğu ve değişen performans kriterleri akademisyenler üzerinde ciddi bir mesleki tükenmişlik yaratmaktadır. Bu kitap bölümü, küreselleşmenin sunduğu akademik hareketlilik ve disiplinlerarası araştırma fonları gibi fırsatların yanı sıra; dijitalleşmenin ve küresel rekabetin getirdiği etik zorlukları, mental sağlık üzerindeki etkileri ve akademik üretim süreçlerinde ortaya çıkan yapısal dönüşümleri kapsamlı bir biçimde ele almaktadır.”

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, akademisyenlik, akademik özgürlük, dijitalleşme, uluslararası işbirlikleri, akademik etik

¹ Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Ebe, Torbalı Devlet Hastanesi

ORCID ID: 0009-0000-3081-63

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ORCID: 0000-0001-7084-2471

Abstract

“Academia, in its historical origins, is defined as a universal institution grounded in the pursuit of truth and the production of critical knowledge; academic work, in turn, is conceptualized as an intellectual endeavor that expands the boundaries of this knowledge. However, in the contemporary era, globalization has brought about a profound transformation in the academic world, fundamentally reshaping both this definition and the modes of scholarly work. The productivity-oriented rationality inherited from the Industrial Revolution has manifested in today’s neoliberal academic marketplace as ‘academic capitalism’ and intensified performance pressures. Although increasing international collaborations and the digitalization of publishing systems have democratized access to knowledge, the ‘publish or perish’ imperative, the requirement to publish in foreign languages, and evolving performance criteria have generated significant levels of professional burnout among academics. This book chapter comprehensively examines, in addition to the opportunities offered by globalization—such as academic mobility and interdisciplinary research funding—the ethical challenges brought about by digitalization and global competition, their impacts on mental health, and the structural transformations emerging within academic production processes.

Keywords: Globalization, Academia, Academic Freedom, Digitalization, International Collaborations, Academic Ethics

1. GİRİŞ

Akademik dünya, tarihsel süreç içerisinde bilginin sadece üretildiği değil, aynı zamanda etik ve toplumsal değerlerin muhafaza edildiği bir "gerçeklik arayışı" merkezi olarak kurgulanmıştır. Geleneksel anlamda akademisyenlik; özerk düşünceyi, eleştirel sorgulamayı ve bilimin kamusal yararını merkeze alan entelektüel bir yaşam biçimidir. Diğer yandan küreselleşme, en basit haliyle, dünyanın farklı bölgelerindeki bireyler, toplumlar ve devletler arasındaki iletişim ve etkileşimin giderek artması; bu ilişkilerin "karşılıklı bağımlılık" çerçevesinde yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç, yalnızca ekonomik sınırların ortadan kalkması değil, aynı zamanda insan toplulukları arasındaki ilişkileri ve değer yargılarını kapsayan dinamik bir olgudur.

Küreselleşen dünyada akademik dünya da bu tüm bu gelişmelerin dışında kalamadığı için bu defa akademisyenler yerel beklentiler ile küresel standartlar arasında kalmıştır. Bu durum da akademinin "kamusal bir hizmet" mi yoksa "küresel bir ticari ürün" mü olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Günümüz dünyasının akademisyeni, mesleğinin odağını belirleme (eğitim/araştırma) konusunda ciddi bir karmaşa ile karşı karşıya kalmıştır. İş dünyasının ve hükümetlerin neoliberal politikalarının etkisiyle üniversiteler, küresel rekabetin birer aktörü olarak piyasa odaklı kurumlara dönüşürken, bu durum akademisyenlerin görev tanımlarını ve etik sorumluluklarını her geçen gün daha karmaşık hale getirmektedir.

Bu küresel dönüşümün tarihsel köklerine inildiğinde, Sanayi Devrimi'nin yarattığı kırılma noktası belirginleşmektedir. 18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de başlayan, ardından Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yayılarak tüm dünya genelinde etkili olan Sanayi Devrimi, modern toplumun ve üniversite anlayışının temellerini atmıştır. Genellikle 1760'lı yıllarda başladığı kabul edilen bu süreç, James Watt'ın buhar makinesindeki yenilikleri ve tekstil gibi endüstri kollarındaki makineleşme ile üretim yöntemlerinde devrimsel bir değişiklik yaratmıştır. El işçiliğinden makine gücüne geçiş, demir, kömür ve buhar enerjisinin fabrikalara ve ulaşım entegrasyonu, endüstriyel üretim sistemlerinin doğuşunu sağlamıştır.

Sanayi Devrimi'nin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri, üniversitelerin misyonunda da köklü bir "faydacılık" paradigması başlatmıştır. Geleneksel Humboldtian modelin "bilim için bilim" ilkesi, yerini sanayinin ihtiyaç duyduğu teknik uzmanlık ve uygulanabilir bilgi setlerine bırakmaya başlamıştır. Sanayileşmenin getirdiği bu mekanikleşme ve verimlilik odaklılık, günümüzün "akademik kapitalizm" anlayışının da ilk tohumlarını atmıştır. Modern üniversite, artık sadece kültürel bir mirasın taşıyıcısı değil, küresel ekonominin "teknolojik ve beşeri sermaye" tedarikçisi konumuna getirilmiştir. Modern dönemde ise bu

süreç, dijitalleşmenin etkisiyle hız kazanarak akademik yaşamın yeni bir aşamaya evrilmesine neden olmuş, akademik bilginin dolaşımı ancak bu durum akademisyenler üzerinde yoğun bir rekabet ve performans baskısı yaratmıştır.

Özellikle yükseköğretimin ticarileşmesi, akademisyenleri yalnızca bilgi üreten öznelere olmaktan çıkararak, bu bilgiyi küresel pazarda bir çıktı olarak sunmaya zorlayan bir yapıya dönüştürmüştür. Sanayi Devrimi'nin üretim bantlarında başlayan “standartlaşma”, günümüzde akademik yayıncılıkta “yayınla ya da yok ol” (Publish or Perish) baskısı olarak kendini göstermektedir. Bu mekanikleşme, akademisyenliğin özündeki yaratıcı ve özgür süreci, seri üretim bantlarındaki bir imalat sürecine benzetmektedir. Bu bağlamda, küreselleşmenin ve Sanayi Devrimi'nden miras kalan endüstriyel rasyonalitenin günümüz akademisyenliği üzerindeki etkilerini anlamak; hem mesleki refahın hem de akademik özgürlüğün korunması açısından hayati bir önem arz etmektedir.

2. YÜKSEKÖĞRETİMDE TARİHSEL SÜREÇLER

Tarihsel süreçlerde toplumların yaşadığı değişimler, eğitim dahil olmak üzere birçok alanda dönüşümlere yol açmaktadır. Kültür, sanat, sağlık ve ekonomi gibi alanlarda görülen bu değişimler, eğitim sistemlerinde yeni yapıların oluşmasını ve mevcut uygulamaların yeniden değerlendirilmesini gerektirebilir. Özellikle yükseköğretim kurumları, ülkelerin gelişiminde kritik bir rol oynadığı için bu değişimlerden doğrudan etkilenmekte ve dönüşüm süreçlerinin merkezinde yer almaktadır.

Tarihsel süreç içinde yükseköğretimde iki temel değişim öne çıkmaktadır: öğretimden araştırmaya yönelim ve araştırmadan öğretime dönüş. Geçtiğimiz yüzyılın ortalarına kadar süregelen bu değişimler, yükseköğretim kurumlarının sosyal yapısında önemli tartışmalara yol açmıştır. Akademisyenlerin görev tanımları ve akademisyenlik kavramı etrafında şekillenen bu tartışmalar, öğretim odaklı akademisyenlik ile araştırma odaklı akademisyenlik arasındaki denge üzerinde yoğunlaşmıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından bilginin önemi daha iyi anlaşılmış ve yükseköğretim, ekonomik gelişmişlik ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde, bağımsız ekonomik yatırımların yanı sıra devletler de üniversitelerdeki araştırmaları desteklemek amacıyla önemli miktarda fon ayırmıştır. Bu finansal desteklerin artmasıyla birlikte, akademisyenlerin başarı ölçütleri de değişmiş ve araştırma faaliyetleri ön plana çıkmıştır. Böylece, savaş öncesinde öğretim odaklı olan akademik anlayış, zamanla araştırma odaklı bir yapıya evrilerek önemli bir paradigma değişimi yaşamıştır.

Soğuk Savaş ve sonrasında, geniş çapta eğitilmiş bireylerin yetişmesi ve yaşam standartlarının yükselmesi yeni bir trend haline gelmiştir. Bu durum, bireylerin

yükseköğretime olan ilgisini artırmış, meslek edinme ve kariyer garantisi için üniversite eğitimi giderek daha fazla talep görmeye başlamıştır. Üniversiteler de bu artan talebe karşılık verebilmek ve sürdürülebilirliklerini sağlamak amacıyla finansal kaynaklarını çeşitlendirmiş, öğrenci ücretlerine daha fazla yönelmiştir. Bu süreçte, öğretim odaklı yükseköğretim ve akademisyenlik yeniden ön plana çıkmaya başlamıştır.

Elbette, tarih boyunca yükseköğretimi etkileyen değişimler yalnızca bu iki dönüşümle sınırlı değildir. Ancak, 20. yüzyılın ortalarına kadar yükseköğretimde yaşanan en belirgin dönüşümler, öğretim ve araştırma odaklı yaklaşımlar arasındaki değişimlerle açıklanabilir. Soğuk Savaş sonrasında da yükseköğretimde yeni eğilimler ortaya çıkmış olup, bu değişimler günümüzde de devam etmektedir.

Şekil 1. Yükseköğretimde iki tarihsel dönüşüm

Kaynak: Erdem, A. R. (2012). Küreselleşme: Türk yükseköğretimine etkisi. Yükseköğretim Dergisi, 2(2), 109-117.

3. AKADEMİK MESLEĞİN KURUMSAL YAPISI VE TARİHSEL KÖKENLERİ Akademisyenlik mesleğinin içeriği, statüsü ve toplumsal rolü, modernite sürecinde üç ana gelenek üzerinden netlik kazanmıştır . Bu gelenekler, günümüzün küresel ve dijital akademik dünyasındaki dönüşümün hangi referans noktalarından ayrıldığıını anlamak açısından hayati öneme sahiptir.

3.1. Humboldtian Gelenek: Araştırma ve Öğretimin Ontolojik Birliği

19. yüzyılın başında Wilhelm von Humboldt tarafından Berlin Üniversitesi'nde temelleri atılan bu model, modern araştırma üniversitesinin "altın standardı" kabul edilir. Bu geleneğin en ayırıcı özelliği, araştırma ve öğretimin (*Einheit von Forschung und Lehre*) birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak kurgulanmasıdır.

Humboldt'a göre üniversite, sadece bilgi aktarılan bir okul değil, "saf bilim" (*Wissenschaft*) yoluyla hakikatin peşinden koşan bir topluluktur. Akademisyen, devletin veya piyasanın pragmatik hedeflerine hizmet eden bir teknisyen değil;

bilimi kendi başına bir amaç olarak gören bir araştırmacıdır. Bu modelde özerklik, *Lehrfreiheit* (öğretme özgürlüğü) ve *Lernfreiheit* (öğrenme özgürlüğü) kavramlarıyla korunur. Günümüzde küreselleşmenin getirdiği "performans odaklılık", Humboldt'un bu idealist "saf bilim" anlayışını derinden sarsmaktadır.

3.2. Napolyonik Gelenek: Devletin Stratejik Enstrümanı Olarak Akademi

Fransız Devrimi sonrası Napolyon Bonapart tarafından yapılandırılan bu model, üniversiteyi doğrudan devletin hiyerarşik ve bürokratik bir aygıtı olarak konumlandırır. Bu gelenekte üniversitelerin temel işlevi, "kamu yararı" adına devletin ihtiyaç duyduğu profesyonel uzmanları (mühendisler, hukukçular, idareciler) yetiştirmektir.

Napolyonik modelde akademisyenler, devlet tarafından finanse edilen ve denetlenen birer "kamu görevlisi" (*civil servant*) statüsündedir. Eğitim müfredatı merkezidir ve ulusal kalkınma hedefleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu gelenek, akademik özerkliği devletin bekası ve toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde sınırlandırır.

3.3. Oxbridge (Newman) Geleneği: Entelektüel Karakter ve Liberal Eğitim

John Henry Newman'ın "Üniversite İdeası" (*The Idea of a University*) adlı eserinde sistemleştirdiği bu İngiliz geleneği, ne Humboldt gibi saf araştırmaya ne de Napolyon gibi mesleki uzmanlığa odaklanır. Bu modelin merkezinde "liberal eğitim" ve "entelektüel karakter inşası" yer almaktadır.

Oxbridge geleneğinde üniversite, öğrencinin zihinsel kapasitesini genişleten, ona etik bir dünya görüşü kazandıran ve "centilmen" (entelektüel birey) yetiştiren bir kültürel atmosferdir. Newman'a göre üniversitenin amacı, dar bir alanda uzmanlaşmış bireyler değil; topluma nezaket, eleştirel düşünme ve derinlikli bir perspektif sunabilen bütünsel insanlar kazandırmaktır (Kurtoğlu, 2019). Günümüzün "beceri ve sertifika odaklı" yükseköğretim anlayışı, Oxbridge'in bu bütünsel karakter eğitimi idealinden en uzak noktayı temsil etmektedir.

4. GELENEKTEN KOPUŞ: GİRİŞİMCİ ÜNİVERSİTE VE AKADEMİK KAPİTALİZM

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren küreselleşme, yukarıda ifade edilen- üç kadim geleneği (Humboldt, Napolyon, Oxbridge) tek bir potada eriterek "Hibrit" ve "Piyasa Odaklı" yeni bir üniversite modeli doğurmuştur. Bu dönüşüm, üniversitenin ontolojik (varlıksal) yapısını "kamusal yarar"dan "ekonomik değer"e kaydırmıştır.

21.

4.1. Girişimci Üniversite Modeli (The Entrepreneurial University)

Burton Clark (1998) tarafından kavramsallaştırılan "Girişimci Üniversite", devlet fonlarının azalması karşısında kendi kaynağını yaratan, teknoparklar kuran ve sanayi ile organik bağlar geliştiren bir yapıdır. Bu modelde:

- Humboldtçu "saf araştırma" anlayışı, yerini giderek "patentlenebilir ve ticarileştirilebilir araştırma" anlayışına bırakmıştır.
- Napolyonik "devlet memuru akademisyen", yerini "proje yöneten ve fon bulan akademik girişimci"ye bırakmıştır.
- Oxbridge tipi "karakter eğitimi", yerini "sektörel beceri ve sertifika odaklı eğitim"e bırakmıştır.

4.2. Akademik Kapitalizm: Bilginin Metalaşması

Slaughter ve Rhoades (2004) tarafından geliştirilen "Akademik Kapitalizm" kuramı, üniversitelerin ve akademisyenlerin küresel pazarda birer "satıcı" gibi hareket etmeye başlamasını betimler. Bu süreçte bilgi, insanlığın ortak mirası olmaktan çıkıp, fikri mülkiyet hakları ve patentler aracılığıyla "metalaşmaktadır."

Akademisyenler artık sadece ders veren veya makale yazan kişiler değil; aynı zamanda dış kaynaklı fon (grant) kovalayan, üniversitenin "marka değerini" uluslararası sıralamalarda (QS, Times Higher Education vb.) yükseltmeye çalışan "performans öznelere"dir. Bu durum, akademisyenlik mesleğini bir "tutku" olmaktan çıkarıp, katı metriklerle ölçülen bir "işçilik" haline getirmektedir.

4.3. Performans Denetimi ve "Yayınla ya da Yok Ol" Kültürü

Küreselleşmenin dayattığı standartlaşma, beraberinde "Metrik Yönetimi"ni getirmiştir. Akademisyenlerin başarısı; kaç makale yazdığı, bu makalelerin hangi indekslerde (SCI, SSCI) yer aldığı ve kaç atıf aldığı ile ölçülmektedir. "Publish or Perish" (Yayınla ya da Yok Ol) olarak bilinen bu fenomen:

1. Etik İhlalleri: Hızlı yayın yapma baskısıyla veri manipülasyonu ve intihal riskini artırmaktadır.

2. Mental Sağlık: Sürekli denetlenme ve başarısızlık korkusu, akademisyenlerde tükenmişlik ve anksiyete yaratmaktadır.
3. Nitelik Kaybı: Derinlemesine ve uzun soluklu araştırmalar yerine, hızlıca "puan" getirecek yüzeysel çalışmaların önünü açmaktadır.

5. KÜRESELLEŞMENİN AKADEMİK HAYATA ETKİLERİ

Küreselleşme, üniversitelerin ekonomik, toplumsal, politik ve teknolojik yönlerden kapsamlı bir dönüşüm geçirmesine neden olmuş; bu dönüşüm akademik yapılar üzerinde önemli yapısal baskılar yaratmıştır. Üniversitelerin araştırma ve eğitim gündemlerinin ekonomik ihtiyaçlara giderek daha bağımlı hale gelmesi, akademik bilginin üretiminde piyasa odaklı bir yönelimi beraberinde getirmektedir. Bu durum, üniversitelerin temel işlevlerinden biri olan eleştirel ve özgür bilgi üretimi anlayışını zayıflatma riski taşımaktadır.

Üniversite özerkliği içerisinde merkezi bir konuma sahip olan akademik özgürlük, küreselleşme sürecinde artan hesap verebilirlik ve dış finansman baskıları nedeniyle sınırlandırılabilir. Finansman sağlayan aktörlere karşı sorumlulukların artması, akademisyenlerin araştırma konularını ve yöntemlerini bağımsız biçimde belirleme özgürlüğünü kısıtlayarak akademik üretimin yönünü dolaylı olarak şekillendirmektedir.

Dijitalleşme ve teknolojik dönüşüm, akademik yaşamda yeni bağımlılık ilişkileri ve rekabet alanları yaratmıştır. Bilgiye erişimin kolaylaşmasıyla birlikte akademik üretim süreçleri hızlanmış; ancak bu durum, akademisyenler üzerinde sürekli üretken olma baskısını artırarak performans odaklı bir çalışma kültürünün yerleşmesine neden olmuştur. Aynı zamanda dijitalleşme, akademik standartların küresel ölçekte tek tipleşmesine ve değerlendirme kriterlerinin niceliksel göstergelere indirgenmesine yol açmaktadır.

Uluslararası iş birlikleri ve fon mekanizmalarına artan bağımlılık, akademik çalışmaların içeriğini ve yönelimini piyasa beklentilerine daha duyarlı hale getirmektedir. Bu durum, araştırma gündemlerinin bilimsel meraktan ziyade fon sağlayıcıların önceliklerine göre şekillenmesine neden olarak akademik özerklik üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Küreselleşme sürecinin en belirgin etkilerinden biri de akademik etik alanında ortaya çıkan sorunlardır. Artan rekabet ve performans baskısı; intihal, veri manipülasyonu ve etik ihlallerde artışa zemin hazırlamaktadır. Bununla birlikte akademisyenlerin aynı anda çok sayıda rolü üstlenmek zorunda kalması, mesleki yükü artırarak iş-yaşam dengesi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Sürekli erişilebilir olma beklentisi, akademisyenlerin işten psikolojik olarak uzaklaşmasını zorlaştırmakta; bu durum tükenmişlik, uyku problemleri ve aile içi çatışmalar gibi sonuçlara yol açmaktadır.

Sonuç olarak, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan bu çok boyutlu yapısal sorunlar; akademisyenlerin mesleki üretkenliğini, akademik özgürlüğünü ve psikososyal refahını doğrudan etkilemekte; akademik sistemin sürdürülebilirliği açısından önemli riskler oluşturmaktadır.

TARTIşMA VE SONUÇ

Küreselleşme, akademik hayat üzerinde derinlemesine bir etki yaratarak akademik özgürlüklerin sınırlarını zorlamış ve uluslararası iş birliklerini daha önce hiç olmadığı kadar teşvik etmiştir. Ancak bu süreç, Sanayi Devrimi'nden miras kalan "verimlilik" odaklı rasyonalitenin diğital çağın hızıyla birleşmesi sonucunda, akademisyenliği sadece bir bilgi üretim süreci değil, aynı zamanda bir "performans yönetimi" alanı haline getirmiştir. Teknolojinin ve diğitalleşmenin hızla ilerlemesiyle birlikte bilgiye erişim kolaylaşmış; fakat bu durum aynı zamanda küresel bir rekabeti tetikleyerek akademik standartların pazar odaklı bir şekilde tek tipleşmesine yol açmıştır.

Bu dönüşümün en kritik yansıması akademik etik alanında görülmektedir. Küresel bağlamda yeniden tanımlanan etik değerler; "yayınla ya da yok ol" (Publish or Perish) baskısının yarattığı niceliksel hırs ile evrensel hakikat arayışı arasında bir denge bulma mücadelesi vermektedir. Akademisyenlerin mesleki kimlikleri; Humboldtçu "zgr araştırmacı" ideali ile günümüzün "akademik kapitalizm" kıskacındaki "performans öznesi" kimliği arasında bir sıkışmışlık yaşamaktadır. Küreselleşme, akademik dünyada yeni hareketlilik alanları ve disiplinlerarası fırsatlar sunduğu kadar; akademik özerkliğin korunması ve etik sorumlulukların sürdürülebilirliği konusunda da ciddi zorluklar doğurmaktadır.

Sonuç olarak, akademik yaşamda küreselleşme, diğitalleşme ve neoliberal politikalarla birlikte ortaya çıkan yapısal ve kurumsal sorunlar; akademisyenlerin mesleki üretkenliğini, bilimsel özgürlüğünü ve etik karar alma süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Artan performans baskısı, yayın odaklı değerlendirme sistemleri ve küresel rekabet ortamı, akademisyenlerin nitelikli ve özgün bilgi üretiminden ziyade niceliksel çıktılara yönelmesine neden olmakta; bu durum ise akademik tükenmişliği artırarak mesleki doyumunu azaltmaktadır. Aynı zamanda, akademik özerklik ve etik ilkelere yönelik tehditler, bilginin kamusal yarar üretme işlevini zayıflatma riski taşımaktadır. Bu bağlamda, akademik sistemin sürdürülebilirliği açısından; bilimsel özgürlüğü, etik sorumluluğu ve akademisyenlerin psikososyal refahını merkeze alan politikaların geliştirilmesi kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.”

KAYNAKÇA

1. Adem, M. (2008). *Yükseköğretimde eğitim planlaması ve üniversite özerkliği*. Siyasal Kitabevi.
2. Altbach, P. G. (2015). Knowledge and education as international commodities. *International Higher Education*.
3. Altbach, P. G., & De Wit, H. (2018). Are we witnessing the demise of the university? *International Higher Education*, (95), 2–4.
4. Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.
5. Atalay, S. (2017). *Yükseköğretim stratejileri ve akademisyenlik mesleğinin değişimi: Sosyal bilimler örneği* [Yayınlanmamış doktora tezi].
6. Cantekin, Ö. F. (2015). Küreselleşme ve eğitim: “Homo economicus” eğitim anlayışının dönüşümü. *Akademik Hassasiyetler*, 2(4), 43–72.
7. Cevizci, A. (2021). *Eğitim felsefesi*. Say Yayınları.
8. Clark, B. R. (1998). *Creating entrepreneurial universities: Organizational pathways of transformation*. Pergamon.
9. Delbanco, A. (2020). *Üniversite: Eskiden neydi, şimdi ne oldu, gelecekte ne olmalı?* (E. Özsayar, Çev.). Say Yayınları.
10. Erdem, A. R. (2012). Küreselleşme: Türk yükseköğretimine etkisi. *Yükseköğretim Dergisi*, 2(2), 109–117.
11. Etzkowitz, H. (2013). *The triple helix: University-industry-government innovation in action*. Routledge.
12. Fanelli, D. (2010). Do pressures to publish increase scientists’ bias? *PLoS ONE*, 5(4).
13. Gereffi, G., & Korzeniewicz, M. (1994). *Commodity chains and global capitalism*. Praeger.
14. Giroux, H. (2016). *Eleştirel pedagoji ve neoliberalizm* (B. Somay, Çev.). Kalkedon Yayınları.
15. Giroux, H. A. (2014). *Neoliberalism’s war on higher education*.
16. Goff, J. L. (2020). *Ortaçağda entelektüeller* (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
17. Günay, D. (2019). Üniversite kavramı üzerine bir analiz. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 9(1), 1–12.
18. Gürüz, K. (2020). *Dünyada ve Türkiye’de yükseköğretim: Tarihsel bir bakış*. Yapı Kredi Yayınları.
19. Hanley, J. (2006). *Academic capitalism and the future of the university*. University of Georgia Press.
20. Harzing, A. W. (2010). *The publish or perish book*.

21. Held, D., & McGrew, A. (2002). *Globalization/anti-globalization*. Polity Press.
22. Karakaş, M., & Adak, M. (2013). Küreselleşen dünya ekonomisi ve IMF'nin değişen rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(18), 157–180.
23. Kaya, M. (2009). Küreselleşme yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 1–16.
24. Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2000). *Power and interdependence*. Longman.
25. Knight, J. (2015). International universities: Misunderstandings and emerging models? *Journal of Studies in International Education*, 19(2), 107–121.
26. Kurtoğlu, İ. (2017). Ekonomi politik bağlamda üniversite ve akademik özgürlük. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 108–125.
27. Marginson, S. (2016). *The dream is over: The crisis of Clark Kerr's California idea of higher education*.
28. Odabaşı, H. F., Fırat, M., İzmirli, S., Çankaya, S., & Mısırlı, Z. A. (2010). Küreselleşen dünyada akademisyen olmak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 127–142.
29. Pelikan, J. (2015). *Üniversite ideası* (M. Doğan, Çev.). Metis Yayınları.
30. Prosser, M., Martin, E., Trigwell, K., & Ramsden, P. (2008). University academics' experiences of research and its relationship to their experience of teaching. *Instructional Science*, 36, 3–16.
31. Readings, B. (2020). *Harabeler içindeki üniversite* (A. Yıldız, Çev.). İletişim Yayınları.
32. Ritzer, G. (2013). *The McDonaldization of society*.
33. Slaughter, S., & Rhoades, G. (2004). *Academic capitalism and the new economy: Markets, state, and higher education*. Johns Hopkins University Press.
34. Smith, J. (2023). Academic pressure and mental health: A global perspective. *Journal of Higher Education Studies*, 15(2), 45–62.
35. Teichler, U. (2004). The changing debate on internationalisation of higher education. *Higher Education*, 48(1), 5–26.
36. Yang, R. (2003). Globalisation and higher education development: A critical analysis. *International Review of Education*, 49(3–4), 269–291.

2. Bölüm

Akademisyenlik ve Toplumsal Sorumluluk

Melissa AĞCA¹, Neriman SOĞUKPINAR²

Özet

Akademik kurumlar, sadece bilgi üretme ve aktarma süreçleriyle değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluklarını yerine getirme konusunda da önemli bir rol oynamaktadır. Üniversiteler, bilimsel araştırmalarını yalnızca akademik dünyada sınırlı tutmayıp, aynı zamanda toplumsal sorunlara çözüm getirerek, toplumların eğitim, sağlık, çevre ve ekonomi gibi temel alanlarında gelişim sağlayan etkiler yaratmaktadır. Bu çerçevede üniversitelerin en büyük gücü olan akademisyenlerin de görevi yalnızca bilgi üretmek olmadığı gibi üretilen bilginin toplumsal yaşama hizmet etmesini sağlamak da onların sorumluluğundadır. Toplum içinde varlıklarını sürdüren üniversiteler; eğitim, araştırma ve toplumsal sorumluluk gibi üç ana unsur etrafında dönen bir ekosistem kurarak, toplumsal etkileşimlerini güçlendirmektedir. Bu bölümün amacı, üniversitelerin toplumsal rolünü ve akademisyenlerin bu süreçteki sorumluluklarını inceleyerek, akademik bilgi ile toplumsal kalkınma arasındaki güçlü bağları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Akademi, toplum

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, Ebe, İzmir Şehir Hastanesi, İzmir, Türkiye

ORCID: 0009- 0005- 0641- 0769

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ORCID: 0000-0001-7084-2471

Abstract

Academic institutions play a significant role not only in the processes of knowledge production and dissemination, but also in fulfilling their social responsibilities. Universities do not limit their scientific research to the academic world; they also contribute to social problems by creating impacts that promote development in fundamental areas of society such as education, health, environment, and the economy. In this context, the greatest strength of universities lies with their academics, whose duty is not only to produce knowledge but also to ensure that this knowledge serves social life. Universities, existing within society, strengthen their social interactions by establishing an ecosystem revolving around three main elements: education, research, and social responsibility. The aim of this chapter is to examine the social role of universities and the responsibilities of academics in this process, revealing the strong links between academic knowledge and social development.

Key words: Academia, community

Giriş

Başlangıçta öğretim yapmak amacıyla tasarlanmış olan Üniversiteler 19. yüzyılın ortalarında, Alexander Von Humboldt'un akademik devriminin etkisiyle araştırma rolü benimsemiş olup 20. yüzyılın sonlarına doğru ise üçüncü rol (ya da misyon) olan topluma hizmet kabul edilmiştir. Üniversitelerin kendi toplumlarıyla yakın ve güçlü bağlar kurması beklentisiyle, üçüncü üniversite misyonu genişletilmiş ve “toplum katılımı” (community engagement) olarak adlandırılmıştır. Akademisyenlik, sadece bilimsel bilgi üretme ve yayma görevini üstlenmekle sınırlı olmayan, aynı zamanda topluma hizmet etmeyi de kapsayan bir meslektir. Toplumun ilerlemesi, bireylerin hayat kalitesinin artması ve sosyal sorunlara çözüm bulunması, akademisyenlerin üretimlerinin toplumla etkili bir şekilde paylaşılmasına bağlıdır. Bu kapsamda, akademisyenler sadece bilimsel çalışmalarıyla değil, aynı zamanda toplumu bilinçlendiren, eğitim olanaklarını artıran ve sosyal sorunlara yönelik projelerde aktif rol alan bireyler olarak öne çıkarlar.

Akademisyenlik ve Toplumsal Sorumluluğun Doğuşu

Tarihi asırlar öncesine uzanan üniversiteler, birçok fiziki ve sosyal aşamadan geçerek günümüzdeki yapısına kavuşmuştur. Dinamik kurumlar olarak üniversitelerin işlevleri; eğitim, araştırma, toplumsal katkı olarak üç başlık altında toplanabilir. Orta çağ üniversitelerinin temel işlevselliği eğitimden öteye geçememiş olup ve üniversitenin bileşenlerinden birisi olan “araştırma unsuru” adına katkıları yok denecek kadar az bir etkiye sahip olmuştur. Üniversitelerinin araştırma unsurunu temel alan bugünkü haline gelmesini başlatan dönem, yukarıda bahsedildiği üzere, Humbolt Modeli'nin kabul edilmesiyle (1810) gerçekleşmiştir.

Topluma hizmet, özellikle üniversitelerin üç temel fonksiyonundan biri olan "topluma katkı" kavramıyla özdeşleştirilmektedir. Bu katkı, akademisyenlerin uzmanlık alanlarında toplumsal farkındalık oluşturmaları, yerel sorunlara yönelik çözüm önerileri sunması ve bizzat bu çözüm süreçlerine dahil olmasını içermektedir. Örneğin, sağlık alanında çalışan bir akademisyen, toplumun sağlık okuryazarlığını artıracak seminerler düzenleyebilir veya yaygın bir hastalıkla mücadele için farkındalık kampanyaları yürütebilir. Bu tür faaliyetler, akademinin toplumsal etkisini görünür kılmakta ve bilimsel bilginin toplumla buluşmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra üniversitelerin toplumsal katkı misyonu, sadece bulundukları bölgeye akademik hizmetler sunmakla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda sosyal, ekonomik, etik, etnik çeşitlilik ve insani değerler gibi alanlarda da fark yaratmaları beklenmektedir.

Akademisyenlerin topluma hizmet rolleri, aynı zamanda bireylerin sosyal sorumluluk bilincini artırmalarını da sağlamaktadır. Bu anlamda, akademisyenlerin şahsi örnek oluşturacak şekilde hareket etmeleri, özellikle öğrenciler üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir. Öğrencilerin akademik bilgiyle birlikte sosyal sorumluluk projelerinde yer alarak topluma katkı sunmaları, gelecekte daha bilinçli bireyler yetişmesine olanak tanımaktadır. Toplumsal katkı bağlamında üniversitelerin yapabilecekleri ve uygulama alanları Yükseköğretim yasalarıyla belirlenmiştir. Toplumsal katkı ifadesinin güncel hali olarak kullanılan yeni kavram Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) ifadesi olmuştur. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) kavramı, kurumsal yapıdaki organizasyonları, dolayısıyla üniversiteleri de kapsamaktadır. Kurumsal Sosyal Sorumluluk, bir kurumun kendini yönetme biçimini, misyonunu gerçekleştirme süreçlerini, değerleri doğrultusunda hareket etmesini, paydaşlarıyla kurduğu etkileşimleri, faaliyetlerinin etkilerini değerlendirme yöntemlerini ve bu faaliyetlere ilişkin kamuoyuna şeffaf bir şekilde bilgi sunma anlayışını ifade etmektedir. Hızla değişen, bilimsel ve sosyal açıdan küreselleşen dünyada, diğer kurum ve kuruluşlar gibi üniversitelerin de Kurumsal Sosyal Sorumluluk anlayışını benimsemeleri gereklilik haline gelmiştir. Üniversiteler için Kurumsal Sosyal Sorumluluk, hem toplumla etkili bir iletişim aracı hem de kendilerini kabul ettirmenin önemli bir yöntemi olarak vazgeçilmez bir rol oynamaktadır. Özellikle üniversite eğitimi, bireylerde farkındalık oluşturma konusunda önemli bir etkiye sahip olduğundan, günümüzde birçok kurumsal yönetici, idareci ve karar alma yetkisine sahip kişinin bir dönem üniversite öğrencisi olduğu düşünülerek üniversitelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk yaklaşımını nasıl ele aldığını anlamak önemlidir.

Akademisyenlik ve Toplumsal Yararlar

20. Yüzyılın ortasından sonra Amerika’da yayılmaya başlayan Bilgi Toplumu Üniversiteleri, üniversitelerin topluma hizmetini, üniversitelerin temel işlevlerinden biri haline getirmiştir. Üniversitelerin yönetim kadrolarında bulunma, eğitim ve öğretimde görev alma, bilimsel araştırma yaparak literatüre katkı sunma ve toplumsal sorumluluğa dayalı hizmetler gibi çeşitli görevleri yerine getiren akademisyenler; bilgi üreten, uzmanlık sahibi, entelektüel birikimi yüksek bireyler olarak tanımlanmaktadır. Akademisyenler özellikle topluma karşı sorumlulukları; sahip oldukları bilgi ve deneyimi toplum yararına kullanarak toplumsal gelişime önemli yararlar sağlamaktadır. Bu kapsamda uzmanlık alanlarına ilişkin seminer, konferans ve eğitim etkinlikleri düzenleyerek toplumu bilgilendirmekte; ayrıca yazılı ve görsel medya aracılığıyla düşüncelerini geniş kitlelere ulaştırmaktadırlar. Gazete köşe yazıları, radyo ve televizyon

programları, internet içerikleri ve sosyal medya paylaşımları bu katkı yolları arasında yer almaktadır. Bunun yanında üniversite–sanayi–kamu iş birliği çerçevesinde yürütülen çalışmalar sayesinde akademisyenler yalnızca akademik çevreye değil, ülke kalkınmasına da doğrudan yarar sağlayabilmektedir. Bu açıdan bakılınca akademisyenlik, toplumsal gelişimi destekleyen önemli bir sorumluluk alanını içermektedir.

Akademisyenliğin topluma hizmet boyutunu ele alan Boyer (1990) ise bu süreci, bilginin toplumsal sorunlara uygulanması ve geliştirilmesi bağlamında değerlendirmektedir. Boyer’e göre akademisyen, üretilen bilginin önemli sorunların çözümünde nasıl kullanılabileceğini ve bu kullanımın bireyler ile kurumlara ne tür katkılar sunabileceğini sorgulamalıdır. Bu noktada “uygulama” kavramı, bilginin ve yaratıcı etkinliklerin değişim ve gelişim amacıyla kullanılması anlamına gelmektedir. Keşif ve entegrasyon, hangi konuların araştırılacağını belirlerken; uygulama ise bu bilgilerin hangi toplumsal kesim, kurum ya da sorun alanında değerlendirileceğini ortaya koymaktadır.

Üniversitelerin Toplumsal Sorumluluk İşlevi: Kanunlar, Politikalar ve Uygulamalar

Günümüzde Türkiye’de yükseköğretim sistemi, hem öğrenci sayısı hem de kontenjan artışı bakımından hızlı bir büyüme süreci yaşamaktadır. Bu gelişme, üniversitelerin toplumsal sorumluluk işlevinin kapsamı ve öncelikleri konusunda çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle son yıllarda üniversitelerin bulundukları bölgelere daha fazla katkı sağlaması amacıyla uygulamaya konulan bölgesel kalkınma odaklı hedeflerin oluşması farklılaşması bu tartışmaların canlı örnekleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu girişimlerin büyük ölçüde ekonomik ilerleme, girişimcilik ve üniversite-sanayi iş birliği gibi ticari yönü ağır basan kavramlar etrafında geliştiği görülmektedir.

Benzer biçimde, yükseköğretimin temel çerçevesini belirleyen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nda öğretim üyelerinin üniversiteler harici kişi ve kuruluşlara; bilimsel görüş sunma, proje hazırlama, araştırma yürütme, danışmanlık yapma ve analiz gerçekleştirme gibi alanlarda ücret karşılığında hizmet verebilecekleri ifade edilmektedir. Ayrıca 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nda akademisyenlere teknoloji geliştirme bölgelerinde şirket kurma, mevcut şirketlere ortaklık kurma, şirketlerin yönetim kurulunda bulunma gibi imkânlar tanınmakta; böylece araştırma çıktılarının ticarileştirilmesi teşvik edilmektedir.

Uluslararası literatürde son yıllarda yapılan çalışmalar da akademisyenlerin kurum dışı faaliyetlerinin oldukça geniş bir yelpazeye yayıldığını göstermektedir.

Girişimci üniversite yaklaşımı, uygulanabilir bilgi transferi ve akademik girişimcilik kavramlarının öne çıktığı araştırmalarda; patent üretimi, şirket ortaklığı, yeni ticari girişimler kurma, maddi kazanç sağlama amacıyla anlaşmalı araştırmalar yapma ve sanayiye danışmanlık sağlama gibi etkinliklerin yaygın olduğu belirtilmektedir. Daha kapsamlı değerlendirmelerde ise bu faaliyetlere ek olarak; üniversite dışındaki paydaşlarla akademik ağlar oluşturma, lisansüstü tez çalışmalarında sanayi ile ortak danışmanlık yürütme, araştırma sonuçlarını farklı kurumlarla paylaşma ve üniversite dışında eğitim ya da seminerler verme gibi uygulamaların da akademisyenlerin görev alanı içinde yer aldığı ifade edilmektedir.

Bununla birlikte literatürde, akademisyenlerin yalnızca ekonomik değer odaklı değil, aynı zamanda sosyal fayda temelli toplumsal faaliyetler de yürüttükleri vurgulanmaktadır. Bu tür çalışmalar, yerel, bölgesel ve ulusal bağlama göre farklılık göstermekle birlikte; genellikle çeşitli toplumsal paydaşların ekonomik, sosyal ve siyasal gündemleriyle ilişkilidir. Çulum, Turk ve Ledić (2015) akademisyenlerin sosyal yönelimli topluma hizmet etkinliklerini altı başlık altında sınıflandırmaktadır: hizmet temelli öğretim ve öğrenci yerleştirme uygulamaları, topluma dayalı araştırmalar, toplumsal destek çalışmaları, gönüllülük esaslı sosyal yardım faaliyetleri, kurumsal düzeyde yürütülen topluma hizmet etkinlikleri ve politik katılım faaliyetleri.

Yalnızca toplumu değil, akademik yapıları da doğrudan etkileyen toplumsal sorunlar, iklim değişikliği, küresel eşitsizlikler, göç, ekonomik dalgalanmalar gibi son yıllarda tüm dünyanın baş etmeye çalıştığı son derece kompleks konulardır. Bu sorunlar, doğal olarak üniversitelerin sorumluluk üstlenmesi, akademik bilginin toplum yararına dönüştürülmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu noktada sosyal amaçlara yönelik yenilik olarak ortaya konan sosyal inovasyon kavramı, Birleşmiş Milletler'in "2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları" doğrultusunda küresel sorunların çözümünde kritik bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç

Akademisyenlik, yalnızca bilimsel bilgi üretimi ve paylaşımı ile sınırlı olmayan, toplumsal sorumluluklar barındıran bir meslek olarak değerlendirilmektedir. Topluma hizmet, akademisyenin bu sorumluluklarını yerine getirmesi açısından hayati bir öneme sahiptir. Akademik bilginin toplumla buluşturulması, toplumsal sorunlara çözüm önerileri geliştirilmesi ve yerel kalkınma projelerine katkı sağlanması gibi eylemler, üniversitelerin ve akademisyenlerin toplumdaki rolünü güçlendirmektedir.

Bu bağlamda, akademisyenlerin yalnızca araştırma ve eğitim faaliyetleri ile değil, aynı zamanda toplumsal farkındalık projelerine katkı sağlayarak, kamusal yararı gözetken bir perspektifle hareket etmeleri gerekmektedir. Özellikle ticari

kar amacı gütmeyen gerçekleştirilen katkılar, bu süreçte büyük bir öneme sahiptir. Ticari kaygılardan bağımsız bir şekilde yürütülen eğitim programları, sosyal sorumluluk projeleri ve gönüllülük esasına dayalı çalışmalar, topluma fayda sağlama hedefini daha samimi ve etkili bir şekilde gerçekleştirebilir. Bu tür faaliyetler, akademisyenin bilimsel bilgisini doğrudan topluma aktararak sosyal fayda yaratma sürecini hızlandırır ve daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlar.

Sonuç olarak, akademisyenlik ile topluma hizmet arasındaki bağın güçlendirilmesi, hem bireysel hem de kurumsal düzeyde daha etkin bir akademik kimlik oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda, akademik çevrelerde ticari kar gütmeyen yürütülen projelerin teşvik edilmesi, akademisyenlerin topluma yönelik katkılarının daha anlamlı ve etkili olmasını sağlayacaktır. Toplumun sorunlarına duyarlı ve kar amacı taşımayan bir akademik yapı, yalnızca bilimin ilerlemesine değil, aynı zamanda daha adil ve sürdürülebilir bir dünya düzenine katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

1. Altınsoy, M. (2020). Akademik çalışmalar ve toplumsal sorumluluk. *Akademik Perspektif Dergisi*, 12(1), 34-45.
2. Amutuhare, T. (2023). Higher education and social responsibility: A proposal for internationalization of university–community engagements: Perspectives from Uganda. *SN Social Sciences*, 3, 161. <https://doi.org/10.1007/s43545-023-00751-2>
3. Asemah, E. S., & et al. (2013). *Corporate Social Responsibility and Higher Education Institutions: An African Perspective*. *Journal of Management and Sustainability*, 3(3), 45-56.
4. Aydın, F. & Şahin, S. (2020). Öğrencilerin sosyal sorumluluk bilinci. *Gençlik ve Eğitim Dergisi*, 3(2), 18-29.
5. Bayrakçı, M. & Arıkan, H. (2019). Üniversitelerde toplumsal sorumluluk projeleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4), 12-28.
6. Boyer, E.L. (1990). *Scholarship reconsidered: Priorities of the professoriate*, Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching. Princeton, NJ. ERIC- ED326149.
7. Ćulum, B., Turk, M., & Ledić, J. (2015). Academics and community engagement: Comparative perspective from three European countries. In T. Fumasoli, G. Goastellec, & B. M. Kehm (Eds.), *Academic work and careers in Europe: Trends, challenges, perspectives* (pp. 133–150). Cham: Springer.
8. Doğan, T. & Güler, İ. (2021). Toplum sağlığında akademisyenlerin rolü. *Sağlık ve Bilim Dergisi*, 7(1), 44-51.
9. Eren, C. (2024). Akademisyenlik ve topluma hizmet arasındaki bağlantı. *Akademik Görüşler Dergisi*, 6(1), 10-20.
10. Güleç, İ., & Demir, S. (2023). Türk yükseköğretiminde toplumsal katkı kavramının kapsamı üzerine. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-12.
11. Husu, L. (2001). On metaphors on the position of women in academia and science. *Taylor & Francis*, 3 (9), 172-182.
12. Karaçam, Z. (2017). Toplum ve akademik dünya arasındaki köprüler. *Bilim ve Toplum Bülteni*, 8(2), 22-30.
13. Krücken, G., Meier, F., & Müller, A. (2009). Linkages to the civil society as ‘leisure time activities’? Experiences at a German university. *Science and Public Policy*, 36(2), 139–144.
14. KRÜCKEN, George/ KOSMÜTZKY, Anna/ TORKA, Marc (2007), “Towards a Multiversity? Universities between Global Trends and National Traditions,” (20.04.2009).

15. Landry, R., Saïhi, M., Amara, N., & Ouimet, M. (2010). Evidence on how academics manage their portfolio of knowledge transfer activities. *Research Policy*, 39(10), 1387–1403.
16. Macfarlane, B. (2007). *The academic citizen: The virtue of service in university life*. London: Routledge.
17. Mars, M. M., & Rios-Aguilar, C. (2010). Academic entrepreneurship (re)defined: Significance and implications for the scholarship of higher education. *Higher Education*, 59(4), 441–460.
18. Miller, K., Alexander, A., Cunningham, J. A., & Albats, E. (2018). Entrepreneurial academics and academic entrepreneurs: a systematic literature review. *International Journal of Technology Management*, 77(1/2/3), 9-37.
19. Nejati, M., & et al. (2011). *Corporate Social Responsibility in Higher Education Institutions: Case Study of Iran*. *Asian Social Science*, 7(12), 16-25.
20. Odabaşı, Y. ve Odabaşı, H.F. (2007). Yükseköğretim küreselleşirken. *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, 21(1058), 21.
21. Perkmann, M., Tartari, V., McKelvey, M., Autio, E., Broström, A., D’Este, P., ... , & Sobrero, M. (2013). Academic engagement and commercialisation: A review of the literature on university-industry relations. *Research Policy*, 42(2), 423-442.
22. Planells-Aleixandre, E., García-Aracil, A., & Isusi-Fagoaga, R. (2025). University’s Contribution to Society: Benchmarking of Social Innovation. *Sustainability*, 17(8), 3427. <https://doi.org/10.3390/su17083427>
23. Resmi Gazete. (1981). Yükseköğretim kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf> adresinden 01.09.2021 erişildi.
24. Resmi Gazete. (2001). Teknoloji bölgeleri geliştirme kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4691.pdf> adresinden 01.09.2021 tarihinde erişildi.
25. Türker, E. (2022). Bilimsel bilginin toplumla buluşması. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 15(6), 77-89.
26. Uslu, B., Calikoglu, A., Seggie, F. N., & Seggie, S. H. (2019). The entrepreneurial university and academic discourses: The meta-synthesis of Higher Education articles. *Higher Education Quarterly*, 73(3), 285–311.
27. Yıldırım, A. & Demir, B. (2018). Üniversitelerin topluma katkı sağlama rolü. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 56-70.
28. Yılmaz, İ. (2023). Akademisyenlerin sosyal sorumluluk yaklaşımları. *Eğitim ve Etik Dergisi*, 9(3), 34-47.

29. YÖK. (2020). Yükseköğretimde YÖK projeleri: Yükseköğretimde ihtisaslaşma ve misyon farklılaşması. Bölgesel kalkınma odaklı üniversiteler. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.
30. YÖK. (2021). Üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi eylem planı. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.
31. Bongaerts, J. C. (2022). The Humboldtian model of higher education and its significance for the European university on responsible consumption and production. *BHM Berg- und Hüttenmännische Monatshefte*, 167, 500–507. <https://doi.org/10.1007/s00501-022-01280-w>

3. Bölüm

Geçmiş Bir Bakış: Üniversitelerin Tarihi

Ceren YILDIRIM¹, Neriman SOĞUKPINAR²

ÖZET

Bilginin üretilmesi, aktarılması ve kurumsal sürekliliğinin sağlanması bakımından yükseköğretim kurumları, toplumların bilimsel, kültürel ve entelektüel gelişiminde merkezi bir konuma sahiptir. Bu kitap bölümünde, yükseköğretim ve üniversite eğitiminin ortaya çıkışı ile tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümler ele alınarak üniversitelerin bilimsel ve akademik yapı içindeki rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Literatür taraması ve resmi kaynakların incelenmesine dayanan çalışmada, yükseköğretim kurumlarının farklı uygarlıklar ve dönemler boyunca nasıl şekillendiği karşılaştırmalı bir perspektifle değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, İslam dünyasında medreselerin ileri düzey bilimsel eğitimin yürütüldüğü kurumsal yapılar olarak erken dönemlerden itibaren önemli bir işlev üstlendiği; Avrupa’da ise üniversite anlayışının Orta Çağ’da ‘studium generale’ modeli çerçevesinde gelişerek Paris ve Bologna gibi merkezlerde kurumsallaştığı ortaya konulmuştur. Ayrıca modern üniversite düşüncesinin XIX. yüzyılda araştırma, akademik özgürlük ve kurumsal özerklik ilkeleri doğrultusunda yeniden tanımlandığı vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti’nde yükseköğretimin medrese geleneği temelinde şekillendiği, modern anlamda üniversite yapılanmasının ise Darülfünun ile başladığı; Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise 1933 Üniversite Reformu ile çağdaş üniversite sisteminin kurumsal temellerinin atıldığı belirtilmiştir. Bu çerçevede üniversitelerin tarihsel birikimleri ve bilgi üretimine sağladıkları katkıların, günümüz ve gelecek kuşaklar açısından kalıcı bir değer taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, üniversite tarihi, üniversitelerin dönüşümü

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir Türkiye
ORCID: 0009- 0003-1872- 9086

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye
ORCID: 0000-0001-7084-2471

A LOOK AT THE PAST: THE HISTORY OF UNIVERSITIES

ABSTRACT

Higher education institutions occupy a central position in the scientific, cultural, and intellectual development of societies in terms of the production, transmission, and institutional continuity of knowledge. This book section examines the emergence of higher education and university education and the transformations it has undergone throughout history, highlighting the role of universities within the scientific and academic structure. This book chapter aims to examine the emergence of higher education and university education, along with the transformations they have undergone throughout history, in order to highlight the role of universities within the scientific and academic structure. Based on a literature review and examination of official sources, the study evaluates how higher education institutions have been shaped across different civilisations and periods from a comparative perspective. In this context, it has been revealed that in the Islamic world, madrasas have played an important role since early times as institutional structures where advanced scientific education was conducted; while in Europe, the concept of the university developed within the framework of the “studium generale” model during the Middle Ages and became institutionalised in centres such as Paris and Bologna. Furthermore, it is emphasised that the modern university concept was redefined in the 19th century in line with the principles of research, academic freedom, and institutional autonomy. It was noted that higher education in the Ottoman Empire took shape based on the madrasa tradition, while the modern university structure began with Darülfünun; in the era of the Republic of Turkey, the institutional foundations of the contemporary university system were laid with the 1933 University Reform. Within this framework, it was concluded that the historical accumulations of universities and their contributions to knowledge production hold enduring value for present and future generations.

Keywords: University, history of universities, transformation of universities

GİRİŞ

Milletler; kültürlerini, geleneklerini, dünya görüşlerini ve yaşam biçimlerini yansıtan, yönetim, din, hukuk, sağlık, ticaret, sanat ve zanaat gibi alanlarda her dönemin ve toplumun gereksinimlerine yanıt veren çeşitli kurumlar oluşturmuşlardır. Söz konusu kurumlar, sahip oldukları işleyiş biçimleri, uygulama yaklaşımları ve yapısal özellikleri bakımından çeşitlilik göstermekle birlikte, tarihsel süreçte karşılıklı etkileşim ve öğrenme yoluyla gelişim göstermişlerdir. Bu süreçte, dönemlerinin gerekliliklerine uygun, işlevsel ve yüksek seviyede eğitim veren kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumlar, bulundukları kültürel yapı bağlamında işlevselliğini yitirdiğinde genellikle farklı bir yükseköğretim modeline dönüşerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Özellikle yönetim, din, hukuk ve sağlık gibi temel alanlarda nitelikli insan kaynağı yetiştirmek, bu kurumların temel amacı olmuştur. Bu bağlamda yükseköğretim; ortaöğretimin (lise ve meslek liseleri) devamı niteliğinde olup, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğü taşıyan, nitelikli insan gücünün ana kaynağı olan bir kurum olarak tanımlanabilir.

İSLAM DÜNYASINDA EĞİTİMİN GELİŞİMİ

VIII. yüzyıldan itibaren, ilk Türk-İslam devletleriyle birlikte şekillenmeye başlayan medreseler, eğitim faaliyetlerini kurumsallaştırarak örgün hale getirmiş ve yükseköğretimde kendine özgü yöntem ve ayrıcalıklar geliştirmiştir. XI. yüzyıla gelindiğinde medreseler, Batı'ya örnek teşkil ederek Avrupa'daki yükseköğretim sisteminin kurumsallaşmasına ve ders içeriklerinin belirlenmesine katkı sağlamıştır. İslam dünyasında medreseler, tarihsel süreç boyunca ileri seviyede bilimsel öğretimin sunulduğu başlıca öğrenim merkezleri olarak kabul edilmiştir. Kuruluşundan itibaren din temelli bilimlerin yanı sıra, inanç sistemi ve normatif düzenlemelerle ilişkili disiplinlere ağırlık veren bir öğretim anlayışı benimsemişlerdir. Bu bağlamda, 859 yılında Fas'ın Fez kentinde Fâtıma el-Fihri tarafından kurulan el-Camiatü'l-Karaviyyin, İslam dünyasındaki en erken ve en etkili yükseköğretim örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Başlangıçta bir cami ve ona bağlı bir eğitim birimi olarak inşa edilen Karaviyyin, erken dönemlerden itibaren düzenli öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü bir merkez hâline gelmiş; zamanla öğretim faaliyetlerinin kurumsallaştığı ve akademisyenlere belirli bir düzeyde bilimsel yeterliliği belgeleyen resmi nitelik sertifikalarının (ilk diplomaların) verildiği bir yükseköğretim yapısına dönüşmüştür. Kurumda yürütülen eğitim, dini ilimlerle sınırlı kalmayarak matematik, astronomi, tıp, felsefe ve dil gibi farklı disiplinleri kapsayan geniş bir müfredat çerçevesinde şekillenmiştir. Bu yönüyle Karaviyyin, ilmi üretim ve entelektüel etkileşimin geliştiği öncü bir merkez olarak ön plana çıkmıştır.

Günümüzde; UNESCO ve Guinness Dünya Rekorları tarafından dünyanın en eski, kesintisiz faaliyet gösteren üniversitesi olarak tanınması, yükseköğretim tarihindeki özgün konumunu pekiştirmektedir. Benzer biçimde, 975 yılında öğretim işlevi kazanan Ezher Camii Külliyesi de İslam dünyasında kurumsal eğitimin erken ve etkili örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra, en eski medresenin kesin olarak hangi kurum olduğu belirlenememekle birlikte, 10. yüzyılın başlarından itibaren Maverâünnehir ve Horasan bölgelerinde sistemli medrese faaliyetlerinin başladığı bilinmektedir. Bu gelişmeler, İslam dünyasında yükseköğretimin erken dönemlerden itibaren kurumsallaşma eğilimi gösterdiğini ve sonraki eğitim yapıları için önemli bir referans çerçevesi oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Medreselerin kurumsal bir yapı kazanması ve farklı coğrafyalara yayılması, kökeni Orta Asya İslam kentlerine uzanan uzun bir tarihsel sürecin sonucudur. Devlet eliyle kurulan ilk sistemli medreselerin Karahanlılar döneminde ortaya çıktığı ve yaygınlaştığı kabul edilmektedir. Karahanlı hükümdarlarının bilime verdikleri önem sayesinde medreseler, XI. yüzyıldan itibaren düzenli öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü kurumsal eğitim yapıları haline gelmiştir. Bu dönemde öğrencilere maaş bağlanması gibi uygulamaların varlığı; medrese sisteminin yalnızca eğitim-öğretim süreçleri bakımından değil, aynı zamanda yönetsel ve kurumsal yapılanma açısından da geliştiğini göstermektedir. Karahanlılar'dan sonra medrese geleneğinin en gelişmiş örnekleri Selçuklular döneminde ortaya çıkmıştır. Selçuklu Devleti'nde ilk sistemli teşkilata sahip medrese, 1040 yılında Tuğrul Bey tarafından Nişabur'da kurulmuştur. Bu süreci, 1057 yılında Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk tarafından Bağdat'ta tesis edilen Nizamiye Medresesi izlemiştir. Nizamiye Medresesi, İslam dünyasında devlet destekli vakıf sistemi aracılığıyla tesis edilen ilk medrese olarak kabul edilmektedir. Kurum; sahip olduğu vakıf düzeni, idari yapılanması ve öğretim programı ile sonraki dönemlerde kurulan medreseler için örnek bir model oluşturmuştur. Bu medreselerde eğitim faaliyetleri yalnızca ders öğretimiyle sınırlı kalmamış; öğrencilerin barınma ve temel yaşam ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bütüncül bir kurumsal süreci de beraberinde getirmiştir. Bu kurumsallaşma süreci, öğretim faaliyetlerinin düzenlenmesini ve akademik yeterliliğin resmi olarak tanımlanmasını sağlamıştır. Medrese sisteminde öğrenciler, belirli bir öğretim sürecini tamamlamalarının ardından hocaları tarafından verilen "icazet" belgesiyle yetkinlik kazanmışlardır. İcazet, öğrencinin belirli bir ilim dalındaki yeterliliğini resmi olarak belgeleyen ve kendisine öğretim faaliyetlerinde bulunma yetkisi tanıyan bir onay mekanizması olarak işlev görmüştür. Bu uygulama, medreselerde eğitimin belirli standartlar çerçevesinde yürütüldüğünü ve akademik sürekliliğin kurumsal ilkeler

doğrultusunda sağlandığını ortaya koymaktadır. İcazet sistemi, ilk olarak X. yüzyılda İslam dünyasında ortaya çıkmış; XII. yüzyıldan itibaren Orta Çağ Avrupa üniversitelerinde “licentia docendi” adıyla benzer bir öğretim izni uygulamasına dönüşmüştür. Önemli bir husus olarak, öğretim yetkisinin bu şekilde belgelendirilmesine dayanan bir sistemin Antik Yunan, Roma ve Bizans eğitim geleneklerinde bulunmadığı tespit edilmiştir (Kenan, 2015). Bu durum, İslam eğitim kurumlarının Avrupa üniversite geleneğinin oluşumu üzerindeki etkisini göstermesi bakımından dikkat çekici bir bulgu olarak tanımlanabilir.

AVRUPA’DA İLK ÜNİVERSİTELER

XII. yüzyıl öncesinde Avrupa’da, kurumsallaşmış ve süreklilik arz eden bir üniversite yapısından söz etmek mümkün değildir. Bu dönemde eğitim faaliyetleri büyük ölçüde manastır ve katedral okulları aracılığıyla yürütülmüş, öğretim dinî içerikle sınırlı ve yerel nitelikte kalmıştır. Söz konusu okullar, düzenli bir öğretim programına, akademik derecelendirme sistemine veya farklı bölgelerden öğrenci kabul eden bir yapıya sahip değildir. Bu nedenle Orta Çağ’ın erken dönemlerinde Avrupa’daki eğitim faaliyetleri, dağınık ve kurumsal bütünlükten yoksun bir görünüm sergilemiştir.

XII. yüzyıldan itibaren Avrupa’da yükseköğretim anlayışında belirgin bir dönüşüm süreci başlamıştır. Bu dönüşümde, İslam dünyasında erken dönemlerden itibaren gelişen kurumsal eğitim geleneği önemli bir referans noktası oluşturmuştur. Medreselerde uygulanan düzenli öğretim programları, öğretim faaliyetlerinin belirli kurallar çerçevesinde yürütülmesi, akademik yetkinliğin belgelendirilmesi ve vakıf temelli mali yapı, Avrupa’daki eğitim çevreleri tarafından dolaylı biçimde tanınmıştır. Bu etkileşim süreci, Avrupa’da eğitim kurumlarının yalnızca dinî bilgi aktaran yapılar olmaktan çıkarak, daha sistemli ve kurumsal bir nitelik kazanmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda üniversite kavramının kurumsal ve kavramsal çerçevesi şekillenmeye başlamıştır. Orta Çağ Latince’sinde “birlik” veya “topluluk” anlamına gelen ‘universitas’ terimi, başlangıçta öğretim üyeleri ve öğrencilerden oluşan akademik topluluğu ifade etmek için kullanılmıştır. Zamanla bu kavram, öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü kurumsal yapıyı da kapsayan bir anlam kazanmıştır. Orta Çağ Avrupa’sında üniversite eğitimi tanımlayan en önemli kavramlardan biri ise ‘studium generale’ olmuştur. Studium generale; belirli bir öğretim programına sahip, farklı coğrafyalardan öğrenci kabul eden ve akademik yetkisi tanınan eğitim merkezlerini ifade etmektedir. Bu kavram, Avrupa üniversitelerinin uluslararası nitelik kazanmasının ve kurumsal kimlik oluşturmasının temelini oluşturmuştur. Bu çerçevede Avrupa’daki ilk üniversiteler arasında Paris Üniversitesi ile Bologna Üniversitesi öncü bir

konuma sahiptir. Bologna Üniversitesi, kilise tarafından belirlenen dini hukuk kuralları ile Roma hukukuna odaklanan öğretimi sayesinde normatif temelli bir akademik gelenek geliştirmiştir. Paris Üniversitesi ise teoloji ve felsefe merkezli öğretimiyle tanınmış, inanç temelli akademik çalışmaların en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bu farklı akademik yönelimler, Orta Çağ üniversitelerinin tek tip kurumlar olmadığını, aksine farklı toplumsal ve düşünsel ihtiyaçlara cevap veren özgün yapılar taşıdığını göstermektedir. Paris ve Bologna üniversiteleri, yalnızca akademik alanlarda değil, aynı zamanda toplumsal ve hukuki düzlemde de Batı toplumunu derinden etkileyen bir üniversite anlayışının gelişmesine öncülük etmiştir. Bu üniversitelerde öğretim üyeleri ve öğrenciler, özel hukuki statüleri sahip olmuş; yargılanma süreçleri üniversite içindeki yetkili merciler veya dinî otoriteler tarafından yürütülmüştür. Barınma, beslenme ve temel ihtiyaçlara erişim kolaylaştırılmış; ders kitaplarının temini, ödünç verilmesi ve akademik çalışmaların desteklenmesi için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Üniversitelerin ders programlarını belirleyebilmesi, akademik derecelendirme ölçütlerini oluşturabilmesi ve kendi öğretim elemanlarını yetiştirebilmesi, bu kurumların kurumsal özerkliğini pekiştirmiştir. Bu üniversite anlayışı, Batı toplumunda bilgi üretiminin kurumsal bir zemine oturmasını sağlamış ve sonraki dönemlerde bilimsel ve kültürel dönüşümlerin önünü açmıştır. XIV. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan Rönesans hareketi, bu üniversite geleneğinin üzerine inşa edilmiştir. Rönesans, Orta Çağ'da kurulmuş olan üniversitelerin öğretim anlayışını dönüştürmüş; skolastik düşüncenin sorgulanmasına ve hümanist yaklaşımın üniversite müfredatlarına dâhil edilmesine zemin hazırlamıştır. Antik Yunan ve Roma düşüncesine dayalı metinlerin yeniden keşfi, üniversitelerde felsefe, tarih, edebiyat ve doğa bilimlerinin önem kazanmasına yol açmıştır. Böylece üniversiteler, yalnızca dinî bilginin aktarıldığı kurumlar olmaktan çıkarak, eleştirel düşüncenin, bilimsel sorgulamanın ve entelektüel üretimin merkezleri haline gelmiştir.

Yaşanan tüm bu gelişmelere bakıldığında XII. yüzyıldan itibaren Avrupa'da gelişen üniversite anlayışı; yalnızca bir eğitim kurumu modelinin ortaya çıkmasını değil, aynı zamanda Batı toplumunun düşünsel, hukuki ve kültürel yapısının dönüşümünü de beraberinde getirmiştir. İslam dünyasındaki kurumsal eğitim geleneklerinden etkilenen, studium generale kavramı etrafında şekillenen ve Paris ile Bologna gibi üniversiteler aracılığıyla somutlaşan bu yapı, Rönesans'ın oluşumuna zemin hazırlayan en önemli kurumsal unsurlardan biri olmuştur.

YAKIN ÇAĞDA ÜNİVERSİTE TARİHİ

XIX. yüzyılın başlarında Almanya'da yükseköğretime ilişkin yaklaşımlar önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönemde üniversiteler, yalnızca öğretim yapılan kurumlar olmaktan çıkarak bilimsel bilginin üretildiği yapılar olarak yeniden tanımlanmaya başlanmıştır. Söz konusu dönüşümde, Prusyalı devlet adamı ve eğitim düşünürü Wilhelm Von Humboldt öncü bir konumda yer almıştır. Humboldt'un girişimleriyle 1810 yılında kurulan Berlin Üniversitesi, araştırma ile öğretimin bütünleştiği modern üniversite modelinin ilk örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu modelde üniversite, bilginin özgür bir ortamda üretildiği ve toplumsal düşünsel gelişime katkı sağlayan özerk bir kurum olarak ele alınmıştır. Öğretim ve öğrenme süreçlerinin dış etkilere kapalı biçimde yürütülmesi gerektiği vurgulanmış; akademik özgürlük ile kurumsal bağımsızlık üniversite yapısının temel ilkeleri arasında yer almıştır. Araştırma odaklı bu yaklaşım, üniversitelerin sistematik bilgi üreten kurumlar haline gelmesini sağlamış ve modern yükseköğretim anlayışının gelişimine yön vermiştir. Avrupa'da XIX. yüzyılda şekillenen bu modern üniversite modeli, yükseköğretimin kurumsal yapısına ilişkin yeni ilkeler ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nde yükseköğretim anlayışı, Batı'daki bu dönüşümden önce gelişmiş olan medrese sistemi temelinde farklı bir çizgide ilerlemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yüzyılda matbaanın kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, ilk modern yükseköğretim yapılanması olarak kabul edilen Mühendishane-i Berrî-i Hümayûn 1795 yılında III. Selim döneminde Hasköy'de kurulmuştur. Kadınların yükseköğretime erişimi, 19. yüzyılın son çeyreğinde Avrupa ve Osmanlı coğrafyasında ihtiyatlı adımlarla başlamış; 20. yüzyılın başlarından itibaren modern üniversiteler, yer yer çeşitli güçlüklerle karşılaşılmasına rağmen, sınıfsal, cinsiyete dayalı ya da inanç temelli ayrımlar gözetmeksizin daha geniş toplumsal kesimlere açılma yönünde bir eğilim sergilemiştir. Osmanlı'da üniversite kavramına karşılık gelen ilk Darülfünun kurma girişimleri, 1845 yılında Sultan Abdülmecid döneminde başlamış ve 1863 yılında eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Bu gelişmeler, Osmanlı döneminde atılan yükseköğretime yönelik kurumsal girişimlerin, Cumhuriyet döneminde daha sistemli ve merkezi bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır.

Cumhuriyet'in ilanını izleyen dönemde Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 1924 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye'de eğitim alanında köklü bir dönüşüm süreci başlamıştır. Bu düzenleme doğrultusunda ülkedeki tüm eğitim kurumları, öğretim programları ve idari yapılanmaları açısından bütüncül bir sistem anlayışı çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir. Toplumsal ve yönetsel alanlarda gerçekleştirilen kapsamlı reformların yükseköğretime yansması 1933

Üniversite Reformu ile belirginlik kazanmıştır. Bu reform sonucunda İstanbul Darülfünunu'nun faaliyetlerine son verilmiş ve modern üniversite anlayışına uygun olarak İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.

Türkiye’de Yükseköğretimde Yapılan Reformlar

Türkiye’de yükseköğretim alanına yönelik düzenlemeler, tarihsel süreç Semarkant,u nca toplumsal gereksinimler, siyasal yönelimler ve eğitim politikalarındaki değişimlerle birlikte şekillenmiştir. Bu düzenlemeler, özellikle belirli dönemlerde yoğunlaşan reform girişimleri aracılığıyla sistematik bir yapı kazanmış ve yükseköğretim kurumlarının kurumsal gelişimine yön vermiştir.

Cumhuriyet dönemi boyunca Türkiye’de yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik, beş temel yasal düzenlemesi hayata geçirilmiştir. Bu düzenlemeler, “üniversite”, “fakülte” ve “rektör” gibi kavramların Türk eğitim terminolojisine kazandırılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 sayılı Üniversite Kanunu ile birlikte, çağdaş üniversite anlayışına geçişin başlangıcı olarak kabul edilen kapsamlı bir dönüşüm süreci başlatılmıştır. Bu süreci, 13 Haziran 1946 tarih ve 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu izlemiş ve yükseköğretimin kurumsal yapısı yeniden düzenlenmiştir. İlerleyen yıllarda, 27 Ekim 1960 tarih ve 115 sayılı Kanun ile 4936 sayılı Kanun’un bazı hükümlerinde değişiklikler yapılmış; ardından 20 Haziran 1973 tarihinde 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu kabul edilmiştir. Son olarak, 4 Kasım 1981 tarihinde yürürlüğe giren 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile yükseköğretim sistemi bütüncül bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu yasal düzenlemelerden yalnızca 1933, 1946 ve 1981 tarihli olanlar reform niteliği taşıyan düzenlemeler olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan, 1933 ve 1946 reformlarının tek parti döneminde gerçekleştirildiği; 1960, 1973 ve 1981 düzenlemelerinin ise sırasıyla 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül askeri müdahalelerinin ardından şekillendiği görülmektedir. Cumhuriyet döneminde yükseköğretime ilişkin yasal düzenlemelerin tarihsel gelişimi ve reform süreçleri Şema 1’de özetlenmiştir.

Şema 1: Üniversitelerle İlgili Temel Yasalar

TARİH	KANUN ADI VE SAYISI
31 Mayıs	1933 Tarih ve 2252 Sayılı Üniversite Kanunu
13 Haziran	1946 Tarih ve 4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu
27 Ekim	1960 Tarih ve 115 Sayılı, 4936 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun
20 Haziran	1973 Tarih ve 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu
4 Kasım	1981 Tarih ve 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu

Kaynak: (Tekeli, 2010). Tarihsel Bağlamı İçinde Türkiye’de Yükseköğretimin ve YÖK’ün Tarihi, s.194.

Uygulamaya konulan bu reformlar sayesinde üniversiteleşme anlayışı, devlet politikaları çerçevesinde sistematik bir nitelik kazanmıştır. Bu dönemde, Yüksek Mühendis Mektebi; 1944 yılında gerçekleştirilen yasal ve idari düzenlemeler sonucunda İstanbul Teknik Üniversitesi (Türkiye’nin ikinci üniversitesi) adıyla üniversite statüsüne kavuşturulmuştur. Ankara’da daha önce farklı tarihlerde kurulan yüksek mektep, fakülte ve enstitüler; yükseköğretimin bütüncül bir yapı altında örgütlenmesi amacıyla bir araya getirilmiştir. Bu yapılanma sonucunda 1946 yılında Ankara Üniversitesi (Türkiye’nin üçüncü üniversitesi) kurulmuştur. II. Dünya Savaşı’nı izleyen dönemde, mevcut üniversite düzenlemesi yürürlükten kaldırılmış ve 4936 sayılı Kanun aracılığıyla üniversitelere özerklik tanıyan bir çerçeve oluşturulmuştur. Şema 2’de görüldüğü üzere; 1955–1957 yılları arasında Ege Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi’nin kurulmasıyla birlikte, yükseköğretim faaliyetleri Anadolu geneline daha dengeli biçimde yayılma göstermiştir. Bu yıllardan sonra nüfus hızla artmaya başlamış ve üniversitelere başvuru talebi de önemli ölçüde yükselmiştir. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarına öğrenci yerleştirme sürecinde; artan öğrenci sayısının yol açabileceği güven sorunlarını önlemek amacıyla, 1974 yılında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) kurulmuştur. 1933 yılından sonra 1981 yılında çıkarılan Yükseköğretim Kanunu, üniversitelerdeki ikinci büyük değişimi beraberinde getirmiş ve yükseköğretimin modeli ile işleyişi önemli ölçüde değiştirilmiştir. Bu düzenlemelerle birlikte, yükseköğretim sistemini denetlemek ve düzenlemek amacıyla Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ile Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) oluşturulmuştur.

Şema 2: Üniversitelerin Kuruluş Yıllarına Göre Sıralaması

Kaynak: (Tekeli, 2010). Tarihsel Bağlamı İçinde Türkiye’de Yükseköğretimin ve YÖK’ün Tarihi, s.194.

Halen geçerliliğini sürdüren Yükseköğretim Kurulu, Türkiye’de yer alan tüm yükseköğretim sistemini düzenlemekte ve üniversitelerin işleyişine bir üst kuruluş olarak rehberlik etmektedir. Günümüzde yükseköğretim; temel eğitimi tamamlayan bireyler için dört yıllık lisans ve en az iki yıllık ön lisans programlarını kapsayan bir eğitim düzeyi olarak kabul edilmektedir. Haziran 2025 itibarıyla Türkiye’de toplam 208 yükseköğretim kurumu faaliyet göstermektedir; bunlar arasında devlet ve vakıf üniversiteleri ile vakıf meslek yüksekokulları yer almaktadır. Bu kurumlarda öğrenim gören yaklaşık 6,7 milyon öğrenci bulunurken, eğitim ve araştırma faaliyetlerini yürütmek üzere 187 bin öğretim elemanı görev yapmaktadır. Türkiye’de yükseköğretim sistemi, öğrenci ve akademik kadro açısından geniş bir yapıya sahip olup, bu durum ülkenin eğitim kapasitesinin ve üniversitelerin rolünün önemini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak, üniversitelerin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, farklı coğrafya ve dönemlerde değişen; toplumsal, siyasal ve kültürel dinamiklerle şekillenmiştir. Orta Çağ Avrupa’sında kurumsal kimlik kazanan üniversiteler ile İslam dünyasında yüksek düzeyde bilimsel eğitimin verildiği medreseler, yükseköğretimin tarihsel temellerini oluşturan başlıca yapılardır. Bu kurumlar, bulundukları dönemlerin bilgi anlayışını yansıtarak bilimsel düşüncenin gelişmesine ve akademik geleneklerin oluşmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nda modern üniversite anlayışına geçiş süreci, Darülfünun’un kurulmasıyla birlikte ivme kazanmış; bu süreç, yükseköğretimin kurumsallaşması açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti döneminde gerçekleştirilen 1933 Üniversite Reformu ise üniversitelerin bilimsel özerklik, akademik yapı ve eğitim anlayışı bakımından yeniden düzenlenmesini sağlamış ve modern üniversite sisteminin temellerini güçlendirmiştir. İzleyen yıllarda yükseköğretim alanında yapılan düzenlemeler

ve reformlar, üniversitelerin yapısal olarak çeşitlenmesine, akademik faaliyetlerin yaygınlaşmasına ve üniversite sayısının artmasına zemin hazırlamıştır.

Bu tarihsel süreç, üniversitelerin yalnızca eğitim veren kurumlar olmadığını; aynı zamanda bilimsel bilginin üretildiği, araştırma faaliyetlerinin yürütüldüğü ve toplumsal gelişime yön veren dinamik yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Reformlarla birlikte yükseköğretim sisteminin daha kapsayıcı, erişilebilir ve kurumsal bir yapıya kavuşması, üniversitelerin toplumsal ihtiyaçlara daha etkin yanıt vermesini mümkün kılmıştır. Sonuç olarak, üniversitelerin tarihsel birikimi ve geçirdiği dönüşümler, günümüz yükseköğretim anlayışını şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu birikimlerin korunması ve geliştirilmesi, yükseköğretimin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

1. Abd al-Ifadi al-Tazi. *Eleven Centuries in the University of Al-Qarawiyyin*. Indian University Press, 1960
2. Akyüz, Y. (1982). *Türk eğitim tarihi*. Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak..
3. Ataunal, A. (1993). *Cumhuriyet döneminde yükseköğretimdeki gelişmeler*. MEB Yükseköğretim Genel Müdürlüğü.
4. Boy, A. (2017). *Medreselerin kısa bir geçmişi ve Kayseri medreseleri*. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 57–73. <https://doi.org/10.30803/adusobed.309070>
5. Buğday, F. (2023). Üniversite Özerkliği Üzerine Tarihsel Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(4), 1311-1326.
6. Coulton, G. G. (1955). *Medieval panorama*. New York, NY: Meridian Books.
7. Çağatay, N. (1990). Türk yüksek öğretim tarihine genel bakış. *Belleten*, 54(211), 1209–1220. <https://doi.org/10.37879/belleten.1990.1209>
8. Günay, D. (2014). Türkiye’de yükseköğretimin mevcut durumu, sorunları, gelişmeler ve öneriler. *Yeni Türkiye Dergisi*, 58, 678–695.
9. Günay, D., & Günay, A. (2011). 1933’ten günümüze Türk yükseköğretiminde niceliksel gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1, 1–22.
10. Günay, D., & Kılıç, M. (2011). Cumhuriyet dönemi Türk yükseköğretiminde rektör seçimi ve atamalar. *Yükseköğretim Dergisi*, 1(1), 34–44.
11. Hızlı, M. (1987). *Kuruluşundan Osmanlılara kadar medreseler*.
12. <http://www.guinnessworldrecords.com/worldrecords/oldest-university>
13. Hunt, R.. (1966). “Univercities and Learning”. *The Flowering of the Middle Ages*. Ed. Joan Evans. Londra. Thames and Hudson Yay.148-166.
14. İhsanoğlu, E. (2002). Osmanlı medrese geleneğinin doğuşu. *Belleten*, 66(247), 849–904.
15. Kenan, S. (2015). Modern üniversitenin oluşum süreci. *Osmanlı Araştırmaları*, 45(45), 333–367. <https://doi.org/10.18589/oa.570017>
16. Kömürlü, E. (2019). 1960'lara kadar Türkiye’de ilk üniversitelerin kuruluşları. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 50–57.
17. Le Goff, J. (2006). *Ortaçağda Entelektüeller*, çev: Mehmet Ali Kılıçbay. *Ayrıntı, İstanbul*.
18. Leff, G. (1968). *Paris and Oxford universities in the thirteenth and fourteenth centuries: an institutional and intellectual history*.
19. Özaydın, A. (1990). Selçuklu Tarihi, Sultan Muhammet Tapar Devri. *Türk Tarih Kurumu Yayınları*.

20. Rukancı, F., & Anameriç, H. (2004). Orta çağda ilk üniversiteler: Studium generale. *Felsefe Dünyası*, (39), 72–88.
21. Tekeli, İ. (2010). *Tarihsel bağlam içinde Türkiye’de yükseköğretimin ve YÖK’ün tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
22. Uzunçarşılı, İ. H. (1965). Osmanlı devletinin ilmiye teşkilatı. (No Title).
23. Ülgen, P. (2014). Geç Ortaçağ'da Avrupa'daki Üniversiteler Ve Eğitim/The Universities And Education In Europe In The Late Middle Ages. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 347-372.
24. Versan, V. (1989). “Üniversitelerin Tarihi Gelişimi ve Toplumsal Görevi”. Hukuk Araştırmaları. S.4.13-17.
25. WISSEMA, Johan G. (2014), Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru, Geçiş Döneminde Üniversiteleri Yönetmek (Çev. Nurkalp Devrim, Taciser Belge), Özyeğin Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
26. Yükseköğretim Kurulu. (2025). *Türkiye’de yükseköğretim istatistikleri Haziran 2025*. <https://www.yok.gov.tr>

4. Bölüm

Ebelik Perspektifinden Akademik Kariyerin Yapısal Basamakları ve Süreçte Yaşanan Zorluklar

Merve TEKTAŞ¹, Neriman SOĞUKPINAR²

Özet

Akademik kariyer, bireyin hayatında belirleyici bir aşama olup, pek çok zorluk ve fırsatı beraberinde getiren dinamik bir süreçtir. Akademik dünyada ilerlemek yalnızca bilgi birikimi ile değil, aynı zamanda stratejik düşünme, çözüm odaklı yaklaşım ve sürekli gelişim gerektiren bir yolculuktur. Bu süreçte karşılaşılan engellerin belirlenmesi ve bu engellerle başa çıkma yöntemlerinin araştırılması, akademik başarıyı destekleyen önemli unsurlar arasındadır.

Akademik ilerlemenin sürdürülebilir olması için etkili stratejilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle profesyonel ebelik mesleğinin akademik dünyadaki yerini kavramak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlık hizmetlerinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Ebelik, sağlık alanında kritik bir role sahip olup akademik çalışmalar yoluyla hem mesleğin gelişimine hem de toplum sağlığının iyileştirilmesine önemli katkılar sunmaktadır. Bu alandaki araştırmalar, ebelik mesleğinin akademik kimliğini güçlendirirken, sağlık hizmetlerinin bilimsel temellere dayalı olarak ilerlemesine de zemin hazırlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akademisyen, akademik kariyer, ebelik

¹ Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Ebe, Didim 1'no lu Aile Sağlığı Merkezi, Efeler Mh. Devekıran Cd. No:48, Didim,Aydın,
ORCID: 0009-0000-3081-635

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye
ORCID: 0000-0001-7084-2471

Structural Stages of an Academic Career from the Perspective of Midwifery and the Challenges Encountered in the Process

Abstract

Academic Career and the Place of Professional Midwifery in the Academic Climate

An academic career is a decisive stage in an individual's life and a dynamic process that brings many challenges and opportunities. Advancing in the academic world is a journey that requires not only knowledge but also strategic thinking, solution-oriented approach and continuous development. Identifying the obstacles encountered in this process and researching methods of coping with these obstacles are among the important factors that support academic success.

It is of great importance to develop effective strategies for the sustainability of academic progress. In particular, understanding the place of professional midwifery in the academic world will contribute to the development of health services at both individual and societal levels. Midwifery has a critical role in the field of health and makes important contributions to both the development of the profession and the improvement of public health through academic studies. While research in this field strengthens the academic identity of the midwifery profession, it also prepares the ground for the progress of health services based on scientific foundations.

Keywords: Academician, academic career, midwifery

Giriş

Kelime kökeni, öğreten ve öğrenim toplumu anlamına gelen üniversite; işlevi ve kapsamı açısından her çağda ve farklı coğrafyalarda değişiklik göstermiş olmasına rağmen, klasik anlamda üniversitenin işlevi, “eğitim-öğretim, temel bilimsel araştırmalar ve topluma hizmet” şeklinde belirtilmektedir. “Küresel ve toplumsal düzeyde yaşanan değişimlere paralel olarak, üniversitelerin misyonlarında zaman içinde dönüşümler yaşanmakta ve bu süreç yeni misyonların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.” Bu yeni misyon bağlamında üniversitelere; kültürel çeşitliliği koruyup destekleyerek kültürler arası anlayış ve uyumun geliştirilmesi, evrensel boyutta sürdürülebilir insani gelişim ve cinsiyetler arası eşit insan hakları savunuculuğu, toplumda adalet ve demokratik ilkelerin geliştirilmesi ve uygulanması; her tür etnik, dini, kültürel ve diğer gruplar arasında anlayış, şiddet içermeyen ve barış yanlısı bir kültürle entelektüel ve ahlaksal dayanışmayı ilerletmek gibi birçok işlev de yüklenmiştir.

Evrenselliği temsil eden üniversiteler birer bilgi aktarım merkezi değil, yeni bilgiler üreterek toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla hayatın tüm alanlarına etki etme ve yaşam kalitesini artırma sorumluluğu bulunan örgütlerdir. Akademik kariyer, bireylerin bilgi üretimi, paylaşımı ve eğitim alanında uzmanlaşmaları için bir yol haritası sunmaktadır. Bu süreç, yalnızca akademik bilgi ve becerileri kazanılmasıyla değil, aynı zamanda araştırma, öğretim ve toplumsal katkı gibi çeşitli alanlarda da gelişim gerektirmektedir. Lisans eğitimi ile başlayan bu yolculuk, yüksek lisans, doktora ve ardından akademik unvanların kazanılmasıyla devam etmektedir. Her aşama, bireyin akademik ve profesyonel kimliğini şekillendiren önemli adımları oluşturmaktadır.

1-Lisansüstü Programlar

Yüksek Lisans (Bilim uzmanlığı, yüksek mühendislik, yüksek mimarlık, master): Bir lisans öğretimine dayalı, eğitim- öğretim ve araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yüksek öğretimdir (*Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmî Gazete, Sayı:17506*).

Tezli yüksek lisans programı öğrencinin bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak bilgilere erişme, bilgiyi derleme, yorumlama ve değerlendirme yeteneğini kazanmasını sağlar (*Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Resmi Gazete 29690, 20.04.2016, madde 6*)

Tezsiz yüksek lisans programı, öğrenciye mesleki konularda bilgi kazandırarak mevcut bilginin uygulamada nasıl kullanılacağını gösterir. (*Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Resmi Gazete 29690, 20.04.2016, madde 11*).

Doktora: Lisansa dayalı en az altı veya yüksek lisans veya eczacılık veya fen fakültesi mezunlarınca Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre bir laboratuvar dalında kazanılan uzmanlığa dayalı en az dört yarı yıllık programı kapsayan ve orijinal bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretimdir (*Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506*).

Doktora programı, öğrenciye bağımsız araştırma yapma, bilimsel problemleri, verileri geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma, analiz etme ve yeni sentezlere ulaşmak için gerekli becerileri kazandırır (*Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Resmi Gazete 29690, 20.04.2016, madde 15*).

Tıpta Uzmanlık: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre yürütülen ve tıp doktorlarına belirli alanlarda özel yetenek ve yetki sağlamayı amaçlayan bir yükseköğretimdir (*Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506*).

Sanatta Yeterlik: Lisansa dayalı en az altı, yüksek lisansa dayalı en az dört yarı yıllık programı kapsayan ve orijinal bir sanat eserinin ortaya konulmasını, müzik ve sahne sanatlarında ise üstün bir uygulama ve yaratıcılığı amaçlayan doktora düzeyinde lisans üstü bir yükseköğretim eşdeğeridir (*Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506*).

Veteriner Hekimlikte Uzmanlık: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre yürütülen ve veteriner hekimlere belirli alanlarda özel yetenek ve yetki sağlamayı amaçlayan bir yükseköğretimdir (*Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506, 19/11/2014-6569*).

2-Akademisyenlik

Platon' un antik çağlarda öğrencilerine ders verdiği zeytinliğin adı olarak bilinen “akademia” kavramı, 21. yüzyıla gelindiğinde akademisyen veya akademisyenlik mesleğini tanımlanmasında kullanılmaktadır. Akademisyenlik, sözlük anlamında bilim ve sanat alanında ilerleme gerçekleştiren eserlerin yaratıcıları şeklinde ifade edilmektedir. Lisansüstü eğitim akademik bir iştir aynı zamanda bu süreci yürütenlerin büyük çoğunluğunu akademisyenler oluşturur ve bu eğitimin sonucunda da genellikle akademisyen yetiştirilir.

Akademisyenlik, araştırmacılık ve eğitim gibi iki farklı yönü olan, bilgi üretmek ve yaymakla ilgili sorumluluklar içeren ve bu özellikleri gereği “bilgi işçileri” sınıfına dahil olan bir meslektir. Akademisyenler, uzmanlık alanlarında derinlemesine bilgiye sahip, eğitim ve araştırma faaliyetlerinde bulunarak bilim dünyasına önemli katkılarda bulunan bireylerdir. Bu profesyonellerin sorumlulukları, yalnızca ders vermekle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda akademik yayınlar hazırlamak, ulusal ve uluslararası platformlarda etkinliklere katılmak,

sempozyumlarda bilgi paylaşımında bulunmak ve bilimsel toplulukta liderliği üstlenmektir.

Boyer (1990) akademisyenlerin dört eylemi yerine getirdiklerini belirtmektedir. Bunlar; bilginin keşfedilmesi, bütünleştirilmesi, uygulanması ve öğretmenden oluşmaktadır. Keşfetme ve bütünleştirme eylemleri akademisyenlerin araştırmacı ve sentezleyici yanını, uygulama eylemi bilgi ve becerilerini toplum hizmeti için kullanmalarını, öğretim eylemi ise bilgi, beceri ve tutumlarını öğrencileri ile paylaşmalarını yansıtmaktadır.

Akademisyen sürekli olarak merak eden ve merak ettiği şeyleri irdeleyerek araştıran, bildiğimiz şeyleri tekrar tekrar eleştiri süzgecinden geçirerek sorgulayan bilgiyi üreten mimarlardır. Bu bilgi mimarları bilginin nasıl kullanılacağını uzmanlarıdır.

Türkiye Bilimler Akademisi TÜBA'nın 14/04/2001 tarihli duyurusunda, 'Bilim insanı ve Akademik Etkinliklerde Etik' başlıklı bölümde bilim insanı şöyle tarif edilmektedir: "Bilim insanı, akademik yaşamının bütün evrelerinde ve öğretim, yönetim ve akademik değerlendirmelere ilişkin görevlerde bilimsel liyakati temel ölçüt olarak kabul eder; temel etik kurallarının dışına çıkmaz ve bu kuralların dışına çıkılmasına göz yummaz. Eğitimin eksik verilmesi, kopyacılık, akademik ilerleme ve ödül jürilerinde bilimsel liyakat ölçütlerinin dışına çıkmak, kişileri kayırmak ve benzer davranışlar kabul edilemez.

Akademisyenlerin görev tanımları, atanma usulleri ve çalışma esasları 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda açıkça belirtilmiştir. Akademisyenlerin unvanları şu şekilde açıklanmaktadır:

1) (Değişik: 22/2/2018-7100/2 md.) Öğretim Elemanları: Yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim üyeleri, öğretim görevlileri ve araştırma görevlileridir.

m) (Değişik: 22/2/2018-7100/2 md.) Öğretim Üyeleri: Yükseköğretim kurumlarında görevli profesör, doçent ve doktor öğretim üyeleridir.

(1) Profesör: En yüksek düzeydeki akademik unvana sahip kişidir.

(2) Doçent: Üniversitelerarası Kurul tarafından verilen doçentlik akademik unvanına sahip kişidir.

(3) Doktor Öğretim Üyesi: Doktora çalışmalarını başarı ile tamamlamış, tıpta, diş hekimliğinde, eczacılıkta ve veteriner hekimlikte uzmanlık unvanını veya Üniversitelerarası Kurulun önerisi üzerine Yükseköğretim Kurulunca tespit edilen belli sanat dallarının birinde yeterlik kazanmış olan akademik unvana sahip kişidir.

n) (Değişik: 22/2/2018-7100/2 md.) Öğretim Görevlisi: Yükseköğretim kurumlarında okutulan dersleri vermek, uygulama yapmak veya yaptırmakla yükümlü olan öğretim elemanıdır.

Akademisyenlerin kariyer sürecini, ğretim elemanlarının başlangıcından en st düzey akademik dereceye kadar gerçekleşen ykseltirme ve atanmalar oluşturmaktadır. Lisansüstü eğitiminini tamamlayan/tamamlamakta olan kişiler, akademik basamakları izleyen sürece göre atanmakta ya da yükselmektedir. Öğretim elemanları için sözü edilen kariyer süreci “akademik yükseltme ve atamalar” olarak ifade edilebilir. Akademik personel içinde ğretim yeleri, akademik unvanlarını ykseltirme yoluyla, akademik kadrolarını ise atama yoluyla elde ederler.

3-Akademik Kariyer

Kariyer kavramı, bireyin çalışma yaşamı boyunca herhangi bir iş alanında ilerlemesi, deneyim ve beceri kazanması olup değerler, davranışlar ve motivasyon kavramlarına odaklanmaktadır. Başka bir ifadeye göre ise bir insanın herhangi bir iş alanında adım adım ve sürekli olarak ilerlemesi, deneyim ve beceri kazanmasıdır.

Kariyer, bireyin yaşamı boyunca izlediği faaliyetlerle ilişkili bireysel olarak elde edilmiş davranışları, bireyin karşılaşabilecek olanakları, psikolojik dlleri ve daha iyi bir yaşam biçimini ifade eder. Kariyer, bireylerin yaşamlarının büyük bölümüne hâkimdir ve insan yaşamının ekonomik, sosyal ve psikolojik yönü üzerinde çok büyük etkisi vardır. Bireylere iş yaşamında kişisel gelişimlerini sağlama, potansiyel yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlama, motivasyonu artırma, g ve yetki sahibi olma, yapılan işten doyum alma, kararlara daha fazla katılma, takdir görme, aitik hissetme, tatmin edici bir ücret alma, terfi etme vb. temel insan gereksinimlerini gerçekleştirme fırsatı vermesinden dolayı kişinin psikolojik durumunu olumlu yönde etkilemektedir.

Kariyer planlama eğitimin verimliliğini ve mesleki gelişim sürecini olumlu etkileyen kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kariyer planlama, ilgi alanlarınız, değerleriniz, yetenekleriniz, kişiliğiniz ve zlemlerinizle uyumlu kariyer ve eğitim hedeflerinizin yaşam boyu süren bir keşif ve planlama sürecidir. Kariyer gelişim süreci olumlu olan kişi doğru bir kariyer planlaması yapmış demektir. Akademik kariyer, bireylerin profesyonel yaşamlarında kayda değer bir aşamadır ve genellikle yüksek öğrenim sürecinin tamamlanmasıyla başlamaktadır. Bu süreç, eğitimsel başarıların yanı sıra, bireyin akademik alandaki yetkinlikleri ile de şekillenebilmektedir. Akademik ilerleme, kişinin akademik yolculuğundaki gelişimini ifade ederken, kariyer bağlantıları ise bu ilerlemenin kurumsal yapılar ve disiplinlerarası etkileşimler aracılığıyla nasıl bir yön kazandığını ortaya koymaktadır.

Çalışma yaşamı ve birey sürekli etkileşim içerisinde bulunduklarından dolayı birey-iş ilişkisinin temelinde ortaya çıkabilecek olumlu-olumsuz duygular,

kişinin işine ve kurumuna göstereceği tutum ve tavırları etkilemektedir. Ülkenin ihtiyacı olan insan gücünü yetiştirme sorumluluğunu yüklenen akademisyenlerin, çalıştığı kurumda huzurlu ve verimli çalışabilmeleri yarının nitelikli akademisyenlerin yetişmesi açısından oldukça önemlidir. Bu yüzden akademisyenlerin akademik kariyer tutumu, akademik ilerleme ve kariyer gelişimi için önem arz etmektedir.

Akademik yaşamın temel yapı taşı olan kariyer kavramının iki temel ögesi bulunmaktadır. Bu ögeler “örgüt” ve “birey” boyutlarından oluşmaktadır. Birey” boyutu, akademisyenlerin sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan doyurucu bir mesleki yaşam hakkına sahip olduğunu göstermektedir. “Örgüt” boyutu ise kariyer sahibi olan akademisyenlerin gereksinimlerinin karşılanmasını sağlayacak koşulların yerine getirilmesini desteklemektedir. Bu nedenle akademisyenlerin çalışma ortamlarının düzenlenmesi ve kariyer sürecinin iyileştirilmesi kurumsal amaçların sağlanmasında oldukça önemlidir.

Kurumsal amaçların sağlanması; toplumun yapısında meydana gelen değişimlere ayak uydurulması, üniversiteler arasındaki rekabet olgusunun sürdürülmesi ve yükseköğretim alanında kaliteli çalışmaların yapılması açısından önemlidir. Bu durum, öğretim üyelerinin performanslarının değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Öğretim üyelerinin performans değerlendirmesi, öğretim üyelerinin eğitim-öğretim, araştırma ve hizmet etkinliklerini yerine getirme düzeylerini veya davranış biçimlerini ölçme süreci olarak görülmektedir.

4-Akademik İlerleme Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar

Kariyer Basamakları – Terfi ve akademik ilerleme süreçleri

Akademik ilerleme, bir akademisyenin kariyer yolculuğunda kritik bir evreyi temsil eden sürekli bir gelişim sürecidir. Akademik ilerleme süreçleri, bir akademisyenin kariyerinde belirleyici rol oynayan ve ona bilimsel alanda yükselme imkânı tanıyan kapsamlı faaliyetler ve stratejiler bütünüdür. Bu süreçler, lisansüstü eğitimden doktora çalışmalarına, akademik yayınların hazırlanmasından araştırma projelerinin yürütülmesine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Literatür incelediğinde, öğretim elamanlarının akademik kariyer sürecine ilişkin birtakım çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Çalışmalarda ele alınan konular; öğretim elemanlarının çalışma süresi ve yaş değişkeni ile iş doyumları arasındaki ilişki, cinsiyete göre akademik kariyer olgusu, devlet ve vakıf üniversitesinde çalışılan öğretim elemanlarının iş doyumunu etkileyen faktörler ve kariyer engelleri ile ilişkisi, akademik çalışma ortamında yapısal güçlendirmenin duygusal bağlılık ve iş doyumları ilişkisi; akademisyenlik bağlamında bilimsel üretkenliği etkileyen çevresel faktörler; öğretim

elemanlarının tükenmişlik düzeyleri, akademik yükseltme ve atamaya ilişkin yaşanan sorunlardır.

Mentorluk ve Rehberlik Eksikliği

Mentorluk, çok genel olarak yeni göreve başlayan çalışanların mesleki gelişimlerini desteklemek ve onlara rehberlik etmek amacıyla oluşturulan kişisel ilişki olarak tanımlanabilir. Başka bir söylemle mentorluk, “mentorun, mesleki gelişimlerinden sorumlu olduğu kişileri hem desteklediği hem de zaman zaman zorlu görevlerle sınadığı bir öğrenme sürecidir”. Tanımlar kapsamında, temelde göreve yeni başlayan çalışanlara, kendilerinden daha tecrübeli meslektaşları tarafından rehberlik edilmesi fikrine dayanan mentorluk uygulamasının, mentor ve “mentee” -kendisine mentorluk yapılan kişi- arasında oluşturulan güvene dayalı kişisel bir iletişim süreci olduğu söylenebilir.

Mentorluk süreci, göreve yeni başlayan kişilerin hem kendi mesleki gelişimlerini sağlıklı şekilde sürdürebilmeleri, hem de kurumlarının başarısına katkı sağlayabilmeleri açısından kritik öneme sahiptir. Bu süreç yeni göreve başlayan öğretim üyeleri için de geçerli olmakla birlikte, Mullen (2008) tarafından deneyimli öğretim üyelerinin kendi mesleki deneyimleri ve kuruma ait sahip oldukları bilgilerden yararlanarak yeni öğretim üyelerinin mesleklerine ve kurumlarına uyum sağlamalarına yardımcı olabilecekleri belirtilmektedir. Aynı zamanda deneyimli bir öğretim üyesinin mesleğe yeni başlayan öğretim üyesine sağladığı bu destek ise akademik mentorluk olarak ifade edilmektedir. İlgili literatür incelendiğinde akademik mentorların, yeni öğretim üyelerinin akademik çevreye entegre olmaları konusunda önemli katkılar sağladıkları açık bir şekilde görülmektedir.

Olsen (1997)’e göre, “mesleklerinin ilk yılındaki öğretim üyelerine sosyal, entelektüel ve fiziksel destek sağlamak, onların akademik çevreye yönelik mesleki memnuniyetleri için büyük önem taşımaktadır”. Tenenbaum ve ark. (2001), yeni öğretim üyelerine yönelik oluşturulan mentorluk uygulamasının bağlı bulunulan kuruma ve mesleğe yönelik memnuniyet duygusunu güçlendirdiğini, ayrıca öğretim üyelerinin öz-yeterliliklerine, etkililiklerine ve mesleki kimliklerine olumlu katkılar sağladığını belirtmişlerdir.

Aynı zamanda, mentorluk sürecinde kurulan ve karşılıklı güvene dayanan ilişkilerin, örgütsel sosyalleşme sürecinin başlangıç aşamasında olan yeni öğretim üyelerinin mesleki stres ve kaygı düzeylerini azaltabileceği de ifade edilmektedir. Mentorluk ve rehberlik, genç akademisyenlerin gelişiminde kritik bir öneme sahiptir ve bu alanlardaki eksiklikler, kariyer yolculuklarını ciddi şekilde etkileyebilmektedir. Yeterli destekten yoksun kalan araştırmacı adayları, karşılaştıkları zorlukları aşmakta güçlük çekebilmekte ve bu durum, yalnızca akademik becerilerini değil, aynı

zamanda motivasyonlarını da olumsuz yönde etkileyerek stres seviyelerini artırabilmektedir. Araştırmalar, mentorluk ilişkilerinin, genç akademisyenlerin potansiyellerini gerçekleştirmelerinde ve kariyer hedeflerine ulaşmalarında ne denli hayati olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bu tür desteklerin sağlanması, akademik dünyada sürdürülebilir bir gelişim için vazgeçilmez bir unsur haline gelmektedir.

Yayın ve Araştırma Baskısı

Akademik dünyanın mottolarından 'makale yayınlamazsan hiçbir yere varamazsın', 'Publish or perish' kültürü, akademik kariyerin önemli bir parçasıdır (<https://www.chronicle.com>). Araştırmacılar sürekli yayın yapma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaktadır. Akademik yayın ve araştırma baskısı, akademisyenlerin karşılaştığı en zorlu dönemeçlerden biridir ve bu durum, genellikle sürekli olarak yenilikçi ve etkili çalışmalar üretme zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Bu baskı altında kalan araştırmacılar, zaman zaman yaratıcılıklarını ve motivasyonlarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedirler.

De Angelis ve Harvie (2009), akdemide yayın sürecini kontrol eden önemli bir pazarın, yayımcılık endüstrisi olduğu belirtmekte ve yayımcıların, 2006 yılında elde ettikleri büyük kar oranlarını ele almaktadır. Akademide ölçümlemenin kazananlarından birinin yayımcılık endüstrisi olduğunu öne süren Atalay (2019); 'performans yönetimi temelinde ele alındığında bu yayınevleri tarafından çıkarılan dergilerin yüksek performans puanlarına karşılık gelecek (SSCI, SCI...) endekslerce taranması söz konusudur ve prestijli dergiler olarak ele alınabilecek bu mecralarda makale ret oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir' şeklinde ifade etmektedir.

Gruber (2014) böylesi dergilerin bilinçli bir şekilde, az bulunur olmadan kaynaklı talep artışı sağlamak üzere, dergi alanlarını kısıtlı tuttuklarını belirtmektedir. Bilimsel üretimde 'kaliteyi' belirlemenin güç olması, akademik emek sürecinin bir uzmanlık alan bilgisi üzerine kurulmuş olması, dış değerlendirmeye yönelik ortak kriterlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Atalay (2019) bu durumu şu şekilde özetlemektedir: Günümüzde yükseköğretimde Neo-Taylorizmin (klasik Taylorizm'in (Bilimsel Yönetim Yaklaşımı) günümüz çalışma yaşamına uyarlanmış modern bir versiyonun) yükselişi ile birlikte, kişinin ne kadar zamanda ne kadar çıktı ortaya koyacağı, dünya çevresinde kullanılan performans yönetiminin gereklilikleri çerçevesinde belirlenir hale gelmektedir. Fakat bu performans yönetiminin sayılara odaklanması, içeriğin ve bu temelde akademik üretimin, bilimin kendisinin ikincilleşmesi, aracın amaç haline gelmesi, sayının insandan önemli konuma geçmesine sebep olabilmektedir.

Tekeli (2003), ‘yayın yap ya da yok ol’ anlayışının Türkiye’de akademik üretim açısından sayıca fazla ama içerik açısından sorunlu olan bir yayın anlayışına sebep olduğunu belirtmektedir. Mutioğlu (2016) ise performans baskısına ilişkin söylemi şu şekildedir: “Neo-liberal (*Devletin ekonomideki rolünü azaltıp serbest piyasanın güçlenmesini savunan anlayış*) dönemde akademide ortaya çıkan gelişmeler, akademik emeğin metalaşması ve akademik emeğin Taylorizasyonu (bilimsel yönetim yaklaşımı) olarak tanımlanır. Yoğun ders yükü ve mesaiden arta kalan zamanlarda da neo-liberal akademinin yayın yap ya da yok ol dayatması nedeniyle sürekli yayın yapma baskısı duyan günümüz akademisyenleri, gerekli tüm koşulları yerine getirseler bile kendisini sürekli bir yetersizlik ve değersizlik hissiyle yüz yüze bulur veya performans fetişisti akademisyen profiline dönüşür”.

Sürekli olarak yayın yapma gerekliliği, bireylerin akademik gelişim süreçlerini olumsuz yönde etkileyerek stres seviyelerini artırabilmektedir. Bu koşullar altında, akademisyenlerin ruhsal ve zihinsel sağlıklarını korumaları, daha sürdürülebilir bir çalışma ortamı yaratmaları açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Cinsiyet Perspektifi

Kariyer, bireylerin yaşamlarının büyük bölümüne hâkimdir ve insan yaşamının ekonomik, sosyal ve psikolojik yönü üzerinde çok büyük etkisi vardır. Bireylere iş yaşamında kişisel gelişimlerini sağlama, potansiyel yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlama, motivasyonu artırma, güç ve yetki sahibi olma, yapılan işten doyum alma, kararlara daha fazla katılma, takdir görme, aitlik hissetme, tatmin edici bir ücret alma, terfi etme vb. temel insan gereksinimlerini gerçekleştirme fırsatı vermesinden dolayı kişinin psikolojik durumunu olumlu yönde etkilemektedir.

Günümüz çalışma şartları, çalışma ilişkileri ve biçimlerinde meydana gelen değişimler sonucunda ortaya çıkan bazı durumlar, bireyin özellikle de kadın çalışanların kariyer hedeflerine ulaşmasını engellemektedir. Bu engellerden bazıları kadınların kendine güvenmemesi, iş-aile arasında seçim yapamaması, annelik, eşlik, çalışan kadın gibi çoklu rol üstlenmesi gibi durumlar söz konusu olmaktadır. Kadınlar bahsedilen bu engelleri aşabilmiş olsalar dahi, yöneticilerden destek görememe, örgütsel politikalar, gelir yetersizliği vb. nedenlerle ikinci, hatta üçüncü bir işte çalışma, işten çıkarılma, stres ve tükenmişlik, örgüt kültürü ve politikaları, mentor eksikliği, terfi beklentisinin karşılanmaması gibi örgütsel engellerle karşılaşabilmektedir.

Akademisyenlerin akademik unvanlarının alım ve yükselme kriterleri Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) tarafından değerlendirilmektedir. Gerek akademinin dinamik yapısı ve öznel sorumluluklarının oluşu gerek sürekli

değişen yükselme kriterleri kadın akademisyenlerin iş-akademi ve aile yaşantısını zorlu hale getirmektedir.

2023 yılında yayınlanan yönetmelik yükselme kriterleri tekrar değişmiş (ÜAK, 2023) yayın içerikleri ve sayıları değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler çoklu rollere (ev, iş, çocuk ve yaşlı bakımı gibi) sahip kadın akademisyenlerin, akademik çalışma ve yayın yapma konusunda zorlayıcı faktör olarak karşılına çıkmaktadır. bu amaçla kadın akademisyenlerin kariyer engellerini belirlemede kullanabilecekleri Kariyer Engelleri Ölçeği (KAKEÖ) Alaçam, B. ve Altuntaş, S. (2015) tarafından geliştirilmiş ve güvenilirlik-geçerliliği teyit edilmiştir.

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sisteminin verilerine göre;

- Bilim kadını sayısındaki artış dikkat çekmektedir.
- Kadın akademisyen oranı Avrupa ve OECD ülkelerinin ortalamasının üstünde görülmektedir.
- Türkiye'de özellikle son yıllarda kadınların yükseköğretime erişimi ve akademideki ağırlığı artmaktadır.
- Türkiye'deki üniversitelerde toplam **181.498** öğretim elemanı bulunuyor. Bunlardan **97.291'i erkek, 84.207'si** kadın. Buna göre kadın akademisyenlerin oranı **yüzde 46,4'e** yükselmiş oldu. Bu oran **Avrupa ve OECD ülkelerindeki yüzde 43 olan kadın akademisyen ortalamasının** üstünde.
- Türkiye'deki üniversitelerde kadın akademisyenler arasında 12.296 profesör, 9.947 doçent, 20.728 doktor öğretim üyesi görev yapıyor. **Profesörlerin yüzde 34,3'ü, doçentlerin yüzde 41,8'i, doktor öğretim üyelerinin yüzde 47,4'ü yine** kadınlardan oluşuyor.
- Öte yandan sürdürülebilirlik göstergelerine bağlı olarak Times Higher Education'ın Cinsiyet Eşitliği (Gender Equality) **sıralamasında Hacettepe Üniversitesi dünyada 60. sırada yer alıyor. Bu konudaki Dünya Üniversiteler Sıralamasında 55 üniversitemiz, dünyanın en iyi 1200 üniversitesi arasında yer alıyor.**

Bu bağlamda, cinsiyet eşitsizliği konusunda bilinçlenmeyi artırmak, kadın akademisyenlerin desteklenmesi ve kariyerlerinde teşvik edilmeleri, son derece hayati bir önem taşımaktadır. Bu süreçte, toplumsal yapıların ve normların gözden geçirilmesi, kadınların akademik potansiyellerini tam anlamıyla gerçekleştirmeleri için kritik bir adım olacaktır.

Akademik İlerleme ve Mental Sağlık İlişkisi

Sosyolog Robert Bellah vd. (1986) “Habits of the Heart” adlı çalışmalarında, bireylerin işe yaklaşımlarını üç gruba ayırmış olduklarını görmekteyiz: İş, kariyer ve meslek aşkı. İş, yalnızca maddi kazanç sağlama amacını ifade etmektedir.

Kariyer, örgüt hiyerarşisi içerisinde yükselmeyi, güç ve prestij elde etmeyi ifade etmektedir. İşine meslek aşkı duyan bireyler ise maddi kazanç ya da kariyer gelişimi için değil, işi yapmanın bireye sağladığı doyum için çalışmaktadır. Bu bireyler için iş, yaşamın ahlaki ve ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır.

Hall ve Chandler’a göre (2005) modern meslek aşkı, “araçsal amaç arayışı tarafından yönlendirilmeyen içsel bir motivasyondan gelmektedir”. Dik ve Duffy’nin (2009) tanımına göre meslek aşkı “belirli bir yaşam rolüne anlam ve amaç elde edecek bir tutumla yaklaşmayı sağlayan, prososyal değerleri ve hedefleri birincil motivasyon kaynağı olarak gören, kaynağını benliğin ötesindeki bir güçten alan aşkın bir çağrıdır”. İş doyumunu, Locke tarafından “bireyin işini veya iş deneyimini değerlendirmesi neticesinde ulaştığı hoş ve olumlu bir duygusal durumdur” şeklinde tanımlanmaktadır.

Akademisyenlerin birden fazla sorumluluklarının olması, sürekli kendilerini güncel tutmak durumunda kalmaları gibi ve birçok çevresel faktörlerden etkilenecek çalışma şartları zorlayıcı durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Akademisyenler meslek aşkına sahip olsalar dahi iş doyumuna erişimlerini bu zorlayıcı şartlar sekteye uğratmaktadır. Bu süreçte zorlukları bertaraf etme konusunda psikolojik sermaye devreye girmekte ve akademisyenlere yardımcı olmaktadır. Psikolojik sermaye, Luthans ve Youssef (2007) tarafından “bireyin psikolojik gelişim durumu” olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik sermaye, pozitif psikoloji hareketinin sonucu olarak ortaya çıkan pozitif örgütsel davranıştan doğmuştur. Pozitif örgütsel davranışa dâhil edilme kriterlerini sağlamaktadır.

Profesyonel Ebelik Mesleğinin Akademik İklimdeki Yeri

ICM’nin ebe tanımına göre: ‘‘ Ebe, bulunduğu ülkede usulüne uygun olarak tanınan ve ICM Temel Ebelik Uygulamaları için Temel Yeterlilikler ve ICM Ebelik için Küresel Standartlar çerçevesine dayanan bir ebelik eğitim programını başarıyla tamamlayan; ebelik yapmak ve ‘ebe’ unvanını kullanmak için kayıtlı ve/veya yasal olarak lisanslı olmak için gerekli nitelikleri edinen ve ebelik uygulamasında yeterlilik gösteren kişidir’’ ifade edilmektedir.

Profesyonel bir ebe; gebe, yenidoğan ve bakım verdiği bireyleri değerlendirirken ebelik alanındaki uzmanlığını kullanmalı, klinik uygulamalarında kanıta dayalı bakım vermeye odaklanmalıdır.

Ebelik uygulamasının temel doğası göz önüne alındığında, bilgi, değerler, davranışlar ve eylemler eleştirel bir inceleme gerektirir.

Ebelikte lisansüstü eğitimin amaçlarından biri evrensel bilime katkıda bulunabilecek uluslararası düzeyde bilim insanı yetiştirmek, uzmanlık düzeyinde ebelik bilgi ve uygulamalarında analitik ve eleştirel düşünce kapasitesini artırarak mükemmelliği sağlamaktır.

Ebelik mesleğinin bilimsel bir temele dayanmasını sağlayarak ebelik uygulamaları için bilgi tabanını geliştirmek ve bilgi birikiminin artırılmasına katkı sağlamak; Hick ve Hennessy (1999), kanıta dayalı sağlık hizmeti uygulamak için, temel bir araştırma metodolojisi anlayışının ve bilimsel araştırmaların okunması ve eleştirel değerlendirmesinin gerekliliği olduğunu ileri sürmektedir. Ebelik mesleğinin akademik iklimdeki yeri, sağlık hizmetleri içinde önemli bir konumda bulunmaktadır. Ebelik, yalnızca doğum sürecini yönetmekle kalmayıp, kadın sağlığı, üreme sağlığı, aile planlaması ve erken çocukluk dönemi gibi geniş bir yelpazede hizmet sunmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz tanımlara ve araştırmalara göre akademik alanda ebelik mesleğinin yeri şu başlıklar altında incelenebilmektedir:

Eğitim ve Öğretim: Ebelik programları hem teorik hem de pratik bilgiyle donatılmış nitelikli ebelerin yetiştirilmesine odaklanmaktadır. Yüksek lisans programları, araştırma becerilerini geliştirme ve klinik uygulamalara yönelik derinlemesine bilgi sağlamaya yöneliktir.

Araştırma: Ebelik alanındaki akademik çalışmalar, kadın sağlığı, doğum süreçleri, ebeveynlik ve aile dinamikleri gibi konularda önemli veriler sunmaktadır. Ebelik araştırmaları sağlık politikalarının şekillenmesinde ve uygulamaların iyileştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Mesleki Gelişim: Ebelik, sürekli eğitim ve mesleki gelişim için fırsatlar sunmaktadır. Akademik iklim, ebelerin mesleki becerilerini ve bilgi birikimlerini güncellemelerine yardımcı olan sempozyumlar, konferanslar ve çalıştaylar gibi etkinliklerle zenginleştirilir.

Politika ve Uygulama: Ebelik mesleği, sağlık politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında aktif bir rol oynamaktadır. Akademik çalışmalar, ebelik uygulamalarının iyileştirilmesi ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması için önerilerde bulunmaktadır.

Uluslararası Perspektif: Ebelik, farklı kültürlerde ve sağlık sistemlerinde farklı biçimlerde uygulanmaktadır. Bu nedenle, ebelik mesleği üzerine yapılan akademik çalışmalar, uluslararası düzeyde karşılaştırmalar yaparak en iyi uygulamaların paylaşılmasına olanak tanır.

Ebelik mesleği, akademik iklimde çok yönlü bir yer tutmakta ve sağlık hizmetlerinin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Bu alandaki araştırmalar hem mesleğin gelişimine hem de toplum sağlığına katkıda bulunmaktadır. Kadın akademisyenlerin oransal olarak en yüksek olduğu alan Sağlık Bilimleri oluşturmaktadır. Ebelik bölümü akademisyenlerinin kadınlardan oluşmakta olması bu artan veri sayılarında büyük önem arz ettiğini göstermektedir.

Aşağıdaki tabloda Ebelik Anabilim Dalı'nda görev yapan akademisyenlerin sayısı belirtilmektedir.

Ebelik Anabilim Dalı Akademisyen Sayısı	
Profesör	42
Doçent	66
Doktor Öğretim Üyesi	198
Öğretim Görevlisi	43
Araştırma Görevlisi	108

Tablo 1: Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Sonuç ve Öneriler

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün tanımına göre ebe, gebelik sırasında doğumda ve doğumdan sonra gerekli bakım ve danışmanlığı sağlamak, normal doğumları kendi sorumluluğunda yaptırmak, yeni doğanın bakımını ve aile planlaması danışmanlığı yapmak üzere eğitilmiş kişidir (DSÖ, 2008).Ebelik, insan yaşamının en temel ve önemli dönemlerinden biri olan doğum sürecinin yönetimi ve desteklenmesi alanında uzmanlaşmış bir meslek dalı olarak, bu alanda ki profesyonelleşme ve akademik kariyer süreci akademik iklimde önemle yerini almaktadır.

Akademik ilerleme, bireylerin kariyer yolculuklarında karşılaştıkları önemli bir aşamadır ve genellikle çeşitli zorluklarla doludur. Bu süreç, bilgiye erişim, kaynakların yetersizliği ve karşılaşılan engellerle şekillenir. Akademisyenler, bu zorluklarla başa çıkabilmek için destek mekanizmalarına ihtiyaç duymakta ve bu durum, onların profesyonel gelişimlerini doğrudan etkilemektedir.

Araştırmalar, mentorluk ve rehberlik programlarının, akademik başarıyı artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Bu bilgi doğrultusunda lisansüstü eğitim sürecinde hoca-öğrenci etkileşimi kritik bir noktadadır. Lisansüstü öğrencileri bu etkileşim içerisinde kendine yer bulabilmelidir ve kendini akademik dünyaya ait hissetmesi son derece önem arz etmektedir. Lisansüstü eğitim süreci başlamadan önce, öğrencinin bu eğitim sürecine aktif katılımını sağlayabilmek için bir oryantasyon programı uygulanması ön görülebilir.

Sürekli öğrenme, Ar-Ge sorumluluğu, bilimsel bilgi üretimi, öğretmenlik, edinilen bilimsel bilginin paylaşımı, örnek bir meslek üyesi olma ve liderlik, akademik yaşamın temel unsurları arasında yer almaktadır. Gerçek anlamda bir yaşam biçimi olan akademisyenlik, toplumun geleceğini şekillendiren ve ideal bir dünyanın inşasında önemli bir mihenk taşı olan mesleklerdendir.

Kaynaklar

- 1-Korkmaz, C., & Öztürk, S. (2022). Öğretim Üyelerinin Akademik Unvan Algıları ve İş Stresi. *Yükseköğretim Dergisi*, 12(2), 333-348. <https://doi.org/10.2399/yod.21.815764>.
- 2-Aydın, A. (2015). Eğitim politikası. Ankara: Pegem Akademik Yayınları.
- 3- Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506
- 4- Özmen, Ö. N. T., Özer, P. S. ve Saatçioğlu, Ö. Y. (2005). Akademisyenlerde örgütsel ve meslek bağlılığın incelenmesine yönelik bir araştırma. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(6), 1–14.
- 5- Erdoğan, N. (2003). Kariyer Geliştirme Kuram ve Uygulama, Nobel Yayınları, Ankara.
- 6- Aytaç, S. (1997). Çalışma Yaşamında Kariyer, Epsilon Yayınları, İstanbul
- 7- Hall, D. T. (1994). Career Development, The International Library of Management, Dartmouth Publishing Comp.
- 8-Mengi, F., Schreglmann, S. (2013). Akademisyenlik Bağlamında Bilimsel Üretkenliği Etkileyen Çevresel Faktörler, Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2(1), 1-17
- 9-Demir, E., Göloğlu Demir, C., & Özdemir, M. Ç. (2017). Akademik Yükseltme ve Atama Sürecine Yönelik Öğretim Üyesi Görüşleri. *Yükseköğretim Ve Bilim Dergisi*(1), 12-23.
- 10-Gürkan, T. (2018). Akademisyen Olmak. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 440–446. DOI:10.24130/eccd-jecs.196720182278
- 11-Ortaş, İ. (2004). Öğretim üyesi ya da bilim insanı kimdir? *Pivolka*, 3(12), 11-16
- 12-Öztürk, A. (2022). Meslek Olarak Akademisyenlikte Etik Tartışmalar Üzerine Nitel Bir Çalışma
- 13- Karataş, T., Özen, Ş., Gülnar, E. (2017). Akademisyenlerin kariyer basamakları ve yükseltme ölçütlerine ilişkin görüşleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(2), 82–93. doi:10.2399/yod.17.006
- 14-Karataş, T., Özen, Ş., & Gülnar, E. (2017). Akademisyenlerin Kariyer Basamakları ve Yükseltme Ölçütlerine İlişkin Görüşleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(2), 82-93.
- 15-Arreola, R. A. (2006). Developing a comprehensive faculty evaluation system: Aguide to designing, building, and operating large-scale faculty evaluation systems (3rd ed.). San Francisco: Jossey Bass.
- 16-Ertekin, C. (2014). Bilimsel arafltırma ve bilimsel performans ölçümü. *Türk Nöroloji Dergisi*, 20(2), 32–36.

- 17-Esen, M. ve Esen, D. (2015). Öğretim üyelerinin performans değerlendirme sistemine yönelik tutumların araştırılması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5(1), 52–67.
- 18-Alaçam, B. ve Altuntaş, S. (2015). Kadın Akademisyenlerin Kariyer Engelleri Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Sağlık ve Hemşerilik Yönetimi Dergisi*, 2(1), 1-11.
- 19- Topçu, B., Saraçlı, S., Dursun, P., & Gazeloğlu, C. (2012). Akademisyenlerin yaşam kaliteleri üzerine bir çalışma: Afyon Kocatepe Üniversitesi örneği. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 15-19.
- 20- Ögöl, T., & Özer, P. (2023). Akademisyenlerin meslek aşkı ve iş doyumunu düzeyleri arasındaki ilişkide psikolojik sermayenin aracılık rolü. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 31-51.
- 21- Academic career progression from early career researcher to professor: what can we learn from job ads
- 22-Demirbilek, M., & Çetin, M. (2022). Cumhuriyetten Günümüze Yükseköğretimde Akademik Yükselme ve Atama Süreci. *Yükseköğretim Dergisi*, 12(2), 197-216.
- 23-Korkmaz, C., & Öztürk, S. (2022). Öğretim üyelerinin akademik unvan algıları ve iş stresi. *Yükseköğretim Dergisi*, 12(2), 333-348.
- 24-Tunç, B. (2007). *Akademik unvan olgusu, akademik yükseltme ve atama sürecinin değerlendirilmesi* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- 25- Oshagbemi, T. (2000). Academics and their managers: A comparative study in job satisfaction. *Personal Review*, 28(1/2), 108–123
- 26- Özkanlı, Ö. ve Korkmaz, A. (2002). Türkiye’de kadın akademisyenlerde cinsiyet ayrımcılığı konusundaki kanıların rol çatışmaları ile ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 155–173
- 27- İnandı, Y., Tunç, B. ve Uslu, F. (2013). Eğitim fakültesi öğretim elemanlarının kariyer engelleri ile iş doyumları arasındaki ilişki. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 219–238.
- 28- Tolay, E., Sürgevil, O. ve Topoyan, M. (2012). Akademik çalışma ortamında yapısal ve psikolojik güçlendirmenin duygusal bağlılık ve iş doyumunu üzerindeki etkileri. *Ege Akademik Bakış*, 12(4), 449–465.
- 29- Mengi, F. ve Schreglmann, S. (2013). Akademisyenlik bağlamında bilimsel üretkenliği etkileyen çevresel faktörler. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1–1
- 30- Ardıç, K. ve Polatç, S. (2008). Tükenmişlik sendromu. Akademisyenler üzerinde bir uygulama (GOÜ Örneği). *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 69–96.

- 31- Bülbül, T. ve Tunç, B. (2011). “Yeni” niversite. Akademik kimlik, akademik yükseltmeler, alıflma koflları ve cretler. İstanbul: Kriter Yayınevi
- 32-Gezer, M. (2010). Kariyer Planlamasında Meslek Seçiminin nemi: Meslek Lisesi Son Sınıf ğrencileri zerine Bir Araştırma. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- 33- Dündar, G. (2010). Kariyer Geliştirme., Uyargil, C., Adal, Z., Atay, İ.D., Acar, A.C., zelik, O., Sadullah, ., Dündar, G., Tüzüner, V.L. (Ed.). İnsan Kaynakları Yönetimi. 5. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.ř., İstanbul.
- 34- Durmuş, A.E. (2001). Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılıklar: Türkiye’de Seçilmiş Bir Grup Yönetici zerine Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- 35- Gül, H., Oktay, E. (2009). Türkiye ve dünyada kadınların çalışma hayatında yaşadıkları cam tavan algıları üzerine kavramsal bir alışma. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12:18, 421-436.
- 36- Avuka, A. (2009). Genel Liselerde alışan Yönetici ve ğretmen Görüşlerine Göre, Kadın ğretmenlerin Kariyer Engelleri. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 37- Karadoğın, E. (2009). Mesleksel gelişimi hedefleyen eşler. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 64:4, 137-152.
- 38- Erkek, S., Karagöz, H. (2009). Kadının İş Hayatındaki Yeri ve Karşılaştığı Sorunlar. Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya.
- 39- Kınır, S., Gün, G. (2007). Kariyer Planlama ve Kariyer Geliştirme Sorunları. EKEV Akademi Dergisi, 30, 33-34.
- 40- alık, T., Eres, F. (2006). Kariyer Yönetimi. 3. Baskı. Gazi Kitabevi, Ankara.
- 41- MacGregor, L. (2000). Mentoring: the Australian experience. Career Development International, 5:4/5, 244-249. <http://dx.doi.org/10.1108/EUM0000000005362>
- 42- Öztürk, A. (2011). Kadın ğretim Elemanlarının Cam Tavan Sendromu zerine Bir Araştırma: Ankara niversitesi rneği. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- 43- Durmuş, A.E. (2001). Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılıklar: Türkiye’de Seçilmiş Bir Grup Yönetici zerine Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- 44- şimşek, M., elik, A., Akatay, A. (2007). Kariyer Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları. 2. Baskı. Gazi Kitabevi, Ankara
- 45- zgen, H., ztrk, A., ve Yalçın, A. (2010). İnsan kaynakları yönetimi. Adana: Nobel Kitabevi.

- 46- Öztemel, K. (2021). Kariyer planlama ve geliştirme, 3. Baskı (s. 33-45). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- 47- Hall, D. T. & Chandler, D. E. (2005). Introduction: The value of a dual perspective. *Journal of Organizational Behavior*, 26,155–176.
- 48- Dik, B. J. & Duffy, R. D. (2009). Calling and vocation at work: definitions and prospects for research and practice. *The Counseling Psychologist*, 37(3), 424–450.
- 49- Saari, L. M. & Judge, T. A. (2004). Employee attitudes and job satisfaction. *Human Resource Management*, 43(4), 395–407
- 50- Luthans, F. & Youssef, C. M. (2007). Emerging positive organizational behavior. *Journal of Management*, 33(3), 321–349
- 51-Luthans, F. (2002). Positive organizational behavior: developing and managing psychological strengths. *Academy of Management Executive*, 16(1), 57–72.
- 52- Blackhurst, A. (2002) Effects of mentoring on the employment of experiences and career satisfaction of women student affairs administrators, *NASPA Journal*, 37, 573–586
- 53- Boyle, P., & Boice, (1998). Systematic mentoring for new faculty teachers and graduate teaching assistants. *Innovative Higher Education*, 22(3), 157-179.
- 54- Boice, R. (2000). *Advice for new faculty members*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- 55- Sorcinelli, M. D. (1994). Effective approaches to new faculty development. *Journal of Counseling and Development*, 72(5), 474–479. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/219018573?pq-origsite=gscholar>
- 56- Wilson, P. P., Pereira, A., & Valentine, D. (2002). Perceptions of new social work faculty about mentoring experiences. *Journal of Social Work Education*, 38(2), 317-332.
- 57- Mullen, C. A. (2005). *The mentorship primer*. New York: Peter Lang.
- 58- Mullen, C.A. (2008). At the tipping point? Role of formal faculty mentoring in changing university research cultures. *Journal of In service Education*, 34(2), 181-204.
- 59- Tenenbaum, H. R., Crosby, F. J. & Gliner, M. D. (2001). Mentoring relationships in graduate school. *Journal of Vocational Behavior*, 59(3), 326–341.
- 60- Schrodtt, P., Cawyer-Stringer, C., & Sanders, R. (2003). An examination of academic mentoring behaviors and new faculty members' satisfaction with socialization and tenure and promotion processes. *Communication Education*, 52(1), 17-29.

- 61- Brent, R., & Felder, R. M. (2000). Helping new faculty get off to a good start. Paper presented at the ASEE Annual Conference & Exposition, St. Louis, MO. U.S.A.
- 62- Daemers DOA, van Limbeek EBM, Wijnen HAA, Nieuwenhuijze MJ, de Vries RG. Factors influencing the clinical decision- making of midwives: a qualitative study. BMC Pregnancy Childbirth. 2017;17(1):345).
- 63-Collington, V., & Finnerty, G. (2019). Conceptual and Philosophical Bases of Midwifery. Myles Professional Studies for Midwifery Education and Practice: Concepts and Challenges, 55.
- 64- Hicks, C., & Hennessy, D. (1999). Quality in post-basic nurse education: The need for evidence-based provision. Journal of Nursing Management, 7(4), 215–224.
- 65-Atalay, S. (2019). Akademik Taylorizm, Performans Yönetimi ve Akademik Üretimde Niceliğin Önemi: Akademisyenler Üzerine Niteliksel Bir Çalışma. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi(42), 291-322.<https://doi.org/10.21497/sefad.675322>
- 66-De Angelis, M. ve Harvie, D. (2009). Cognitive Capitalism’ and the Rat-Race: How Capital Measures Immaterial Labour in British Universities. Historical Materialism, 17, 3-30.
- 67-Gruber, T. (2014). Academic Sell-Out: How An Obsession With Metrics And Rankings Is Damaging Academia. Journal of Marketing for Higher Education, 24(2), 165-177.
- 68-Seglen, P. O. (1997). Why the impact factor of journals should not be used for evaluating research. BMJ, 314, 498-513.
- 69-Tekeli, İ. (2003). Dünya’da ve Türkiye’de Üniversite Üzerine Konuşmanın Değişik Yolları. Toplum ve Bilim(97), 123-143.
- 70-Mutioğlu, H. (2016). Homo Economicus Ve Emeğin Değeri Bağlamında Anlamını Arayan Homo Academicus. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 30(5), 1003-1017.

İnternet siteleri:

<https://www.researchgate.net/publication/374907874> Kadin Akademisyenlerin Akademik Yukselme Kriterlerinde Annelik Deneyimleri

<https://www.researchgate.net/publication/348659639> AKADEMIK MERITO KRASI'DEN AKADEMIK MEDOKRASI'YE

Kaybolan Akademik Liyakat Degersizlesen Akademik Unvanlar Yok Olan Akademik Itibar

<https://www.researchgate.net/publication/289534080> COPYRIGHT JOURNAL OF EDUCATIONAL AND INSTRUCTIONAL STUDIES IN THE WORLD AKADEMISYENLERIN AKADEMIK KARIYERE YONELIK TUTUMLARIN INCELENMESI

<https://istatistik.yok.gov.tr/>

<https://www.chronicle.com>

<https://internationalmidwives.org>

5. Bölüm

Küreselleşme ve Akademisyenlik

Esra KUL¹, Neriman SOĞUKPINAR²

Özet

Küreselleşme, en geniş perspektifte ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel sınırların ortadan kalktığı dünyanın bütünleşik bir mekâna dönüşümünü temsil eder. Ancak akademik literatürde bu olgu, yalnızca fiziksel bir yakınlaşmanın ötesinde; Robertson'ın (1999) ifadesiyle "dünyalık bilincinin" hem kurumsal yapılarda hem de bireysel zihin dünyasında köklü bir biçimde içselleştirilmesi sürecini kapsar. Yerel değerler ile evrensel standartlar arasındaki etkileşimi yeniden tanımlayan küreselleşme olgusu, tüm sektörleri etkilediği gibi eğitim alanında da yükseköğretim ekosistemini dijitalleşme ve pazar odaklı bir rekabet eksenine taşıyarak akademik yaşamın geleneksel kodlarını köklü bir değişimle karşı karşıya bırakmıştır.

Bu dönüşümün en güncel ve teknolojik yansıması olarak karşımıza çıkan WHOOLE (World Higher Education Online Learning Environment-Dünya Yükseköğretim Çevrimiçi Öğrenme Ortamı) projesi, yükseköğretimin coğrafi sınırlarını ortadan kaldırarak küresel bir dijital öğrenme ekosistemi inşa etmeyi hedeflemektedir. WHOOLE, farklı ülkelerdeki üniversitelerin eğitim kaynaklarını ortak bir platformda birleştirerek bilginin sınır ötesi erişilebilirliğini artırırken, akademik süreçlerin evrensel standartlara uyumlanmasını sağlayan bir köprü görevi görmektedir.

Küreselleşme ve beraberinde gelen bu dijitalleşme süreci, akademik dünyada köklü değişimlere yol açarak akademisyenlerin çalışma biçimlerini, araştırma süreçlerini ve kariyer dinamiklerini doğrudan etkilemiştir. Artan uluslararası iş birlikleri, dijitalleşen akademik kaynaklar ve WHOOLE gibi projelerle desteklenen yayıncılık sistemleri, akademisyenlerin bilgiye erişimini kolaylaştırırken, aynı zamanda yayın yapma baskısını ve akademik rekabeti artırmıştır. Akademisyenlerin yabancı dilde yayın yapma zorunluluğu, küresel ölçekte tanınırlık kazanma çabası ve akademik performans değerlendirme kriterlerinin değişmesi, mesleki zorlukları DA beraberinde getirmektedir.

¹ Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Ebe, Torbalı Devlet Hastanesi

ORCID: 0009-0000-3081-63

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ORCID: 0000-0001-7084-2471

Bununla birlikte, küreselleşme ve teknolojik altyapılar sayesinde akademik hareketlilik artmış, araştırma fonlarına erişim genişlemiş ve disiplinlerarası çalışmalara daha fazla imkan sağlanmıştır. Bu derleme makalesi, küreselleşmenin ve dijital dönüşümün akademisyenler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini ele alarak, akademik dünyadaki dönüşümü çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, akademisyenlik, akademik özgürlük, dijitalleşme, uluslararası işbirlikleri, akademik etik

Globalization and the Academic Profession

Abstract

Globalization, in its broadest perspective, represents a transformative process where economic, political, and socio-cultural boundaries blur, leading to the reconfiguration of the world into an integrated space. Within academic literature, however, this phenomenon transcends mere physical proximity; as Robertson (1999) posits, it encompasses the profound internalization of a "globality consciousness" at both institutional levels and within the individual psyche. Redefining the interaction between local values and universal standards, globalization has shifted the higher education ecosystem toward a digitalized and market-oriented axis of competition, confronting the traditional codes of academic life with a radical transformation.

The most contemporary and technological manifestation of this shift is the WHOOLE (World Higher Education Online Learning Environment) project, which aims to construct a global digital learning ecosystem by dismantling the geographical boundaries of higher education. By consolidating the educational resources of universities across different nations into a unified platform, WHOOLE increases the transborder accessibility of knowledge and serves as a vital bridge in aligning academic processes with universal standards.

This process of globalization, coupled with digital transformation, has led to fundamental changes in the academic sphere, directly influencing the working patterns, research methodologies, and career dynamics of scholars. While increasing international collaborations, digitalized academic resources, and publishing systems supported by initiatives like WHOOLE have facilitated access to information, they have simultaneously intensified the "publish or perish" pressure and heightened academic competition. The necessity for academics to publish in foreign languages, the pursuit of global recognition, and the evolving criteria for academic performance evaluation bring forth significant professional challenges.

Nevertheless, globalization and technological infrastructures have fostered academic mobility, expanded access to research funding, and provided greater opportunities for interdisciplinary studies. This review article aims to evaluate the transformation of the academic world through a multifaceted lens by examining both the positive and negative impacts of globalization and digital transformation on academics. In this context, the study will first address the processes of academic freedom and digitalization, followed by a discussion on ethical issues and potential solutions within the framework of the WHOOLE project.

Keywords: Globalization, Academia, Academic Freedom, Digitalization, International Collaborations, Academic Ethics

1.Giriş

Küreselleşme, en basit haliyle, dünyanın farklı bölgelerindeki bireyler, toplumlar ve devletler arasındaki iletişim ve etkileşimin giderek artması olarak tanımlanabilir. Küreselleşme, insan ve insan toplulukları arasındaki ilişkileri kapsayan bir süreçtir. Küreselleşen dünyada, akademisyenler yerel ve Küresellik baskısı altında kalan akademisyenler, mesleklerinin odağının eğitim mi yoksa araştırma mı olması gerektiği konusunda kararsızlık yaşamaktadırlar. İş dünyasının ve hükümetlerin etkisi altında kalan üniversiteler, küresel rekabet için piyasa odaklı kurumlara dönüşmekte, bu da akademisyenlerin görevlerini yerine getirmesini daha karmaşık hale getirmektedir. İngiltere'de 18. yüzyılın sonlarında başlamış olan sanayi devrimi, daha sonra Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yayılarak dünya genelinde etkili olmuştur. Genellikle 1760'lı yıllarda kabul edildiği ifade edilen sanayi 19. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür.

Sanayi Devrimi'nin başlangıcında, James Watt'ın buhar makinesinde yaptığı yenilikler ve makinelerin tekstil endüstrisine uyarlanması büyük bir rol oynamıştır. Bu devrim, üretim yöntemlerinde köklü bir değişiklik yaratmış, el işçiliğinden makine gücüne geçişi sağlamış ve endüstriyel üretim sistemlerinin doğmasına yol açmıştır. Bu dönemde demir, kömür ve buhar enerjisi, fabrikaların, ulaşım araçlarının ve diğer sanayi kollarının temel güç kaynakları haline gelmiştir.

Sanayi Devrimi, ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan büyük değişimlere yol açarak modern toplumun temellerini atmıştır.

2. Yükseköğretimde Tarihsel Süreçler

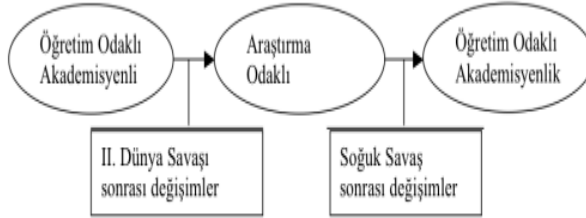
Tarihsel süreçlerde toplumların yaşadığı değişimler, eğitim dahil olmak üzere birçok alanda dönüşümlere yol açmaktadır. Kültür, sanat, sağlık ve ekonomi gibi alanlarda görülen bu değişimler, eğitim sistemlerinde yeni yapıların oluşmasını ve mevcut uygulamaların yeniden değerlendirilmesini gerektirebilir. Özellikle yükseköğretim kurumları, ülkelerin gelişiminde kritik bir rol oynadığı için bu değişimlerden doğrudan etkilenmekte ve dönüşüm süreçlerinin merkezinde yer almaktadır.

Tarihsel süreç içinde yükseköğretimde iki temel değişim öne çıkmaktadır: öğretimden araştırmaya yönelim ve araştırmadan öğretime dönüş. Geçtiğimiz yüzyılın ortalarına kadar süregelen bu değişimler, yükseköğretim kurumlarının sosyal yapısında önemli tartışmalara yol açmıştır. Akademisyenlerin görev tanımları ve akademisyenlik kavramı etrafında şekillenen bu tartışmalar, öğretim odaklı akademisyenlik ile araştırma odaklı akademisyenlik arasındaki denge üzerinde yoğunlaşmıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından bilginin önemi daha iyi anlaşılmış ve yükseköğretim, ekonomik gelişmişlik ile ilişkilendirilmeye

başlanmıştır. Bu dönemde, bağımsız ekonomik yatırımların yanı sıra devletler de üniversitelerdeki araştırmaları desteklemek amacıyla önemli miktarda fon ayırmıştır. Bu finansal desteklerin artmasıyla birlikte, akademisyenlerin başarı ölçütleri de değişmiş ve araştırma faaliyetleri ön plana çıkmıştır. Böylece, öğretim odaklı olan akademik anlayış, zamanla araştırma odaklı bir yapıya evrilerek önemli bir paradigma değişimi yaşamıştır.

Soğuk Savaş dönemi (yaklaşık 1947–1991), eğitilmiş insan gücüne yapılan yatırımları artırarak yaşam standartlarının yükselmesine katkıda bulunmuş; bu gelişmeler, Soğuk Savaş sonrasında hız kazanan küreselleşme sürecine zemin hazırlamıştır. Bu durum, üniversitelerin artan öğrenci talebini karşılayabilmek ve kurumsal sürdürülebilirliklerini devam ettirebilmek için farklı finansal kaynaklara yöneldiğini göstermektedir. Bu kapsamda üniversiteler, gelirlerini artırmak amacıyla özellikle öğrenci harçları ve öğrenim ücretleri gibi kaynaklara daha fazla önem vermeye başlamıştır.

Tarihsel süreç içerisinde yükseköğretimi etkileyen dönüşümler yalnızca bu iki değişimle sınırlı değildir. Bununla birlikte, 20. yüzyılın ortalarına kadar yükseköğretimde gözlemlenen en belirgin dönüşümler, öğretim ve araştırma odaklı yaklaşımlar arasındaki paradigma değişimleri çerçevesinde açıklanabilmektedir. Soğuk Savaş sonrasında ise yükseköğretimde yeni eğilimler ortaya çıkmış; söz konusu dönüşüm süreci günümüzde de etkisini sürdürmektedir.”

Şekil 1. Yükseköğretimde iki tarihsel dönüşüm

3.Küreselleşmenin Boyutları

1. Ekonomik Boyut: Küreselleşmenin ekonomik boyutu, dünya ekonomilerinin birbirine entegre olmasını ve ticaretin serbestleşmesini ifade eder. Bu süreç, uluslararası ticaretin artması, sermaye akışlarının serbestleşmesi ve çok uluslu şirketlerin küresel pazarlarda daha etkili hale gelmesiyle karakterizedir.

2. Sosyal Boyut: Sosyal küreselleşme, kültürlerin, değerlerin ve ideolojilerin dünya çapında yayıldığı bir süreçtir. Göç, insan hakları bilincinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin küresel ölçekte daha erişilebilir hale gelmesi bu boyutun temel unsurlarıdır.

Küreselleşmenin sosyal boyutu, yalnızca bireylerin ve sermayenin yer değiştirmesi değil, aynı zamanda düşünce kalıplarının, yaşam tarzlarının ve akademik değerlerin dünya ölçeğinde eş zamanlı olarak paylaşılması sürecidir. Bu boyut, yükseköğretim ve akademik yaşam üzerinde üç temel ekseninde derinleşmektedir:

2.1.Kültürel Geçirgenlik ve "Hayali Dünyalar" (Appadurai Perspektifi)

Arjun Appadurai (1996), küreselleşmeyi beş farklı "akış" (scapes) üzerinden tanımlar. Sosyal boyutu anlamak için özellikle "**Ethnoscape**" (insan hareketliliği/göç) ve "**Ideoscape**" (ideolojilerin ve değerlerin yayılımı) kavramları kritiktir.

- **Akademik Yansıması:** Küreselleşme sürecinde akademisyenler ve lisansüstü öğrenciler, yalnızca yerel akademik çevrelerle sınırlı kalmayıp, ulusötesi bilgi ağlarının aktif bir parçası haline gelmiştir. Artan akademik hareketlilik ve dijital iletişim olanakları, farklı kültürel ve ideolojik perspektiflerin akademik üretim süreçlerine entegre edilmesini mümkün kılmaktadır. Ancak bu durum, yerel bilgi üretim biçimlerinin (indigenous knowledge) küresel ölçekte baskın olan epistemolojik yaklaşımlar karşısında marjinalleşmesi riskini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla akademik bilgi üretimi, bir yandan kültürel etkileşim ve çoğullaşma ile zenginleşirken, diğer yandan bilgi hiyerarşilerinin yeniden üretildiği bir alan haline gelmektedir.

2.2 Eğitimde Hak Temelli Yaklaşım ve Küresel Erişilebilirlik (UNESCO Vizyonu)

Bilindiği gibi UNESCO'nun vizyonu, eğitim, bilim, kültür ve iletişim yoluyla uluslararası iş birliğini güçlendirerek barışın, insan haklarının ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesidir. Bu vizyonda sosyal küreselleşmenin "temel bir insan hakkı" olarak küresel ölçekte yaygınlaşması önerilmektedir.

- **Fırsat Eşitliği ve Dijitalleşme:** WHOOLE gibi projeler, sosyal küreselleşmenin bu misyonuna hizmet ederek, coğrafi veya ekonomik nedenlerle nitelikli eğitime ulaşamayan bireylere "dijital bir kapı" açar. Bilginin sınır ötesi erişilebilirliği, toplumsal refahın ve insan hakları bilincinin artmasında katalizör rolü üstlenir.

2.3 Akademik Hareketlilik ve Sosyal Kimlik Dönüşümü

Sosyal küreselleşme, "akademik göçü" (beyin göçü veya beyin gücü etkileşimi) hızlandırmıştır.

- **Kültürel Melezleşme:** Farklı coğrafyalardan gelen araştırmacıların iş birliği, sadece teknik bir bilgi paylaşımı değil, aynı zamanda sosyal bir melezleşme sürecidir. Bu süreç, ön yargıların kırılmasını ve "evrensel bir etik anlayışın" gelişmesini teşvik eder. Ancak bu durum, gelişmekte olan ülkeler için yetişmiş insan kaynağını kaybetme (beyin göçü) gibi ciddi bir sosyal sorunu da beraberinde getirmektedir.

2.4 Toplumsal Cinsiyet ve Çeşitlilik (Sosyal Adalet)

Sosyal küreselleşme süreci, akademide çeşitlilik ve kapsayıcılık (diversity and inclusion) kavramlarını da ön plana çıkarmıştır. Kadın akademisyenlerin görünürlüğünün artması, azınlık haklarının korunması ve akademik camiada "sosyal adalet" arayışı, küresel normların yerel kurumlara dayattığı olumlu dönüşümlerden biridir.

3. Politik Boyut: Politik küreselleşme, uluslararası işbirliği ve çok uluslu kuruluşların etkinliğinin artmasını ifade eder. Küresel sorunlar karşısında işbirliği ihtiyacı, devletlerin iç politikalarını küresel düzeydeki faktörlerden etkilenmesine yol açmaktadır ().

4. Çevresel Boyut: Çevresel küreselleşme, çevre ve doğal kaynakların küresel ölçekte yönetilmesi gerektiğini vurgular. Küresel ısınma, biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi çevresel tehditler, uluslararası işbirliğini gerektiren bir sorumluluk alanı yaratmıştır ().

Tarihte akademik mesleği içeriğinin ve akademik statünün ayrılmasında ülkelere göre çeşitlenen gelenekler rol oynamıştır. Akademik mesleğinin tanımlanmasında tarihte etkileri güçlü olmuş kurumsal gelenekler şunlardır:

- **Humboltian geleneği:** Üniversitelerin temel amacının *araştırma* ve *bilgi üretimi* olduğunu vurgular. Disiplinlerarası çalışmalar ve bireysel özgürlük ön plandadır.
- **Napoleonik geleneği** Üniversiteler, devlet tarafından finanse edilir ve genellikle bürokrasiye dayalı bir yapıdadır. Eğitimin amacı, devletin ihtiyaç duyduğu uzmanları yetiştirmektir.
- **Oxbridge geleneği** Jonh Henry Newmanın önderliğinde toplumun entelektüel atmosferinin artırılmasında üniversitelerin rolüne vurgu yapar araştırmadan çok öğrencilerin geniş bir genel eğitim alması ve entelektüel gelişimi hedeflenir.

Akademik Sorunların Sistematik Hiyerarşisi

Bu yapı, en dış katmanda yer alan küresel dinamiklerin (makro düzey), üniversitelerin kurumsal yapısını ve işleyişini (kurumsal düzey) nasıl biçimlendirdiğini ve bu etkilerin nihayetinde bireysel düzeyde akademisyenlerin mesleki deneyimlerine nasıl yansıdığını gösteren çok katmanlı ve iç içe geçmiş bir ekosistemi ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, küresel politikalar ve ekonomik eğilimler kurumsal düzenlemeleri şekillendirirken; bu kurumsal yapı ve uygulamalar da akademisyenlerin çalışma koşullarını, üretkenlik süreçlerini ve psikososyal durumlarını doğrudan etkilemektedir.”

1. Makro Seviye (Sistemik Katman)

Bu seviye, akademinin kontrolü dışında gelişen ancak tüm işleyişi belirleyen **dışsal güçleri** temsil eder.

- **Küresel Rekabet:** Üniversitelerin dünya sıralamalarındaki (Ranking) yeri için verilen mücadele.
- **Neoliberal Politikalar:** Eğitimin bir kamu hizmetinden ziyade ekonomik bir çıktı olarak görülmesi.
- **Finansal Kısıtlar:** Devlet desteğinin azalmasıyla projelerin dış fonlara bağımlı hale gelmesi.

2. Mezo Seviye (Kurumsal Katman)

Üniversitelerin makro baskılara uyum sağlamak için geliştirdiği **yönetsel ve yapısal** sorunlardır.

- **Özerklik Kaybı:** Finansman sağlayan odakların akademik müfredat ve araştırma konuları üzerindeki dolaylı etkisi.
- **Dijital Altyapı Zorunluluğu:** WHOOLE ve benzeri sistemlere entegrasyonun yarattığı teknik ve mali yükler.
- **Etik Denetim Zafiyeti:** Hız ve çıktı odaklılık nedeniyle etik kurulların mekanikleşmesi.

3. Mikro Seviye (Bireysel/Eylem Katmanı)

Sistemin tüm baskısının en somut hissedildiği, **akademisyenin günlük yaşamını** kapsayan katmandır.

- **Yayın Baskısı:** "Publish or Perish" (Yayınla ya da Yok Ol) kültürüyle gelen nicelik kaygısı.
- **Mental Sağlık:** Sürekli performans ölçümü ve kariyer belirsizliğinin yarattığı tükenmişlik sendromu.
- **İş-Yaşam Dengesi:** Akademik mesainin dijitalleşme ile birlikte 7/24 esasına kayması.

5.Küreselleşmenin Akademik Hayata Etkileri

Küreselleşme, üniversitelerin ekonomik, toplumsal, politik ve teknolojik yönlerden kapsamlı bir dönüşüm geçirmesine neden olmuştur. Bu dönüşüm, uluslararası akademik topluluklar ve öğrenciler arasındaki etkileşimi teknolojinin olanakları aracılığıyla kolaylaştırmakla birlikte, üniversitelerin araştırma ve eğitim gündemlerinin ekonomik ihtiyaçlara daha bağımlı hale gelmesini de beraberinde getirmektedir. Üniversite özerkliği içinde “akademik özgürlük” özel bir yere ve anlama sahiptir. Üniversiteler tarih boyunca “özgür tartışma ortamını” ve “eleştirel düşünceyi” savunmuşlardır. Akademik özgürlük beraberinde bireysel olarak üniversitede çalışan akademisyenlerin yapacakları bilimsel çalışmalar için “akademik serbestliği” sağlamaktadır. Rosovsky’ye (1994) göre akademik özgürlük, akademik yaşamın özüdür.

Küreselleşmeyle birlikte yükseköğretim kurumlarının özellikle finansman konusunda destek sağlayan toplum kesimlerine karşı hesap verme sorumluluğunun artması akademik özgürlükle çelişebilmektedir.

1. Akademik Özgürlük ve Üniversite Özerkliği: Küreselleşme, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği kavramlarını yeniden şekillendirmiştir. Geleneksel olarak üniversiteler, "eleştirel düşünceyi" savunma rolüyle öne çıkmışken, küreselleşme ile finansman kaynaklarının çeşitlenmesi, hesap verebilirlik beklentilerini artırmış, bu da akademik özgürlüğü sınırlandırmıştır. Aynı zamanda, üniversitelerin piyasa odaklı yapılara dönüşmesi, özgür tartışma ortamını tehdit etmektedir.

2. Dijitalleşme ve Teknolojik Dönüşüm: Dijitalleşme, akademik dünyanın küreselleşmesindeki en önemli unsurlardan biridir. Online öğrenme platformları, uzaktan eğitim modelleri ve MOOC'ler (Massive Open Online Courses) sayesinde bilgi, çok daha geniş kitlelere ulaşmıştır (Altbach & De Wit, 2020). Ancak bu teknolojiler, akademik rekabeti artırmış, standartlaşma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. "Küreselleşme sürecinde akademik yaşamın dijitalleşmesi, sadece bilgiye erişimi hızlandırmakla kalmamış, aynı zamanda WHOOLE (ve benzeri platformlar) gibi uluslararası projeler aracılığıyla yükseköğretimin sınırlarını ortadan kaldırmıştır. Bu tür projeler, küresel bir öğrenme ekosistemi oluşturmayı hedeflerken, akademik personelin dijital yetkinliklerini artırma zorunluluğunu ve müfredatların küresel standartlara göre 'tek tipleşmesi' riskini de beraberinde getirmektedir. WHOOLE projesi kapsamında sunulan dijital altyapı olanakları, akademisyenlerin yerel kısıtlamalardan sıyrılıp küresel bir izleyici kitlesine ulaşmasını sağlasa da, bu durum 'akademik emeğin dijital platformlar üzerinden metalaşması' tartışmalarını da alevlendirmektedir ().

3. Yükseköğretimde Uluslararası İşbirlikleri :Uluslararası araştırma projeleri, çapraz disiplinler arası çalışmalar ve öğrenci hareketliliği, küreselleşmenin akademik

d.ünyadaki önemli getirilerindendir. Bu işbirlikleri, farklı kültürlerden gelen akademisyenlerin bilgi birikimlerini birleştirerek daha yenilikçi ve kapsamlı çözümler sunmasını sağlamaktadır. Ancak, uluslararası fonlara bağımlılık, akademik çalışmaların odağını piyasa beklentilerine kaydırabilir.

4. Akademik Etik ve Sorumluluklar : Küreselleşme ile birlikte akademik etik ihlalleri, plajiarizm ve veri manipülasyonu gibi sorunlar artıştır. Bu durum, uluslararası denetim mekanizmalarının ve etik kuralların sıkılaştırılması gerekliliğini doğurmuştur. Akademisyenler, çalışmalarında şeffaflık ve tarafsızlığı koruma sorumluluğuyla karşı karşıyadır.

Küreselleşme, akademik hayat üzerinde derinlemesine bir etki yaratmış, akademik özgürlüklerin sınırlarını zorlamış ve uluslararası iş birliklerini teşvik etmiştir. Teknolojinin ve dijitalleşmenin hızla ilerlemesiyle birlikte, bilgiye erişim kolaylaşmış, ancak bu durum aynı zamanda rekabeti artırmış ve küresel ölçekte standartlaşmaya yol açmıştır. Akademik etik, küresel bağlamda yeniden tanımlanırken, akademisyenlerin mesleki kimlikleri de bu dönüşümden etkilenmiştir. Küreselleşme, akademik dünyada fırsatlar sunduğu kadar, etik sorumlulukların ve özgürlüğün korunması konusunda yeni zorluklar da yaratmaktadır. Akademik camianın bu küresel dönüşümü hem fırsatlar hem de zorluklar açısından dikkatle ele alması, etik ilkelerin ve özgürlüklerin gelecekteki akademik çalışmalara yön verecek şekilde geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, küreselleşmenin akademik dünya üzerindeki etkilerinin sadece teknolojik bir araç değişimi değil, köklü bir paradigma dönüşümü olduğunu ortaya koymuştur. Küreselleşme; bir yandan bilginin sınır ötesi dolaşımını hızlandırarak **WHOOLE** gibi dijital platformlar aracılığıyla eğitimi demokratikleştirirken, diğer yandan üniversitelerin özerk yapısını piyasa dinamiklerine duyarlı hale getirmiştir. Yapılan analizler göstermektedir ki; akademik yaşamın makro düzeydeki neoliberal baskıları, mikro düzeyde akademisyenler üzerinde yoğun bir "yayın baskısı" (publish or perish) ve mental sağlık sorunları oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, akademik camianın bu dönüşümü sadece bir "adaptasyon" süreci olarak değil, etik değerlerin ve özgürlüklerin yeniden inşa edildiği bir süreç olarak kurgulaması elzemdir. Uluslararası iş birlikleri teşvik edilirken yerel bilgi üretim süreçleri korunmalı; dijitalleşme imkanları sunulurken akademik emeğin metalaşmasının önüne geçilmelidir. Geleceğin akademisi, teknolojik hızı etik sorumlulukla dengeleyebildiği ölçüde sürdürülebilir olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Altbach, P. G., & de Wit, H. (2020). Postpandemic outlook for higher education is bleak but with a few rays of hope. *International Higher Education*, (102), 3-5.
2. Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press.
3. Atalay, M. (2017). Yükseköğretim stratejileri ve akademisyenlik mesleğinin değişimi: Sosyal bilimler örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(3), 321-330.
4. Barnett, R. (2000). *Realizing the University in an Age of Supercomplexity*. Society for Research into Higher Education & Open University Press.
5. Beelen, J., & Jones, E. (2015). Redefining Internationalization at Home. *The European Higher Education Area*, Springer, 59-72.
6. Cantekin, Ö. F. (2015). Küreselleşme ve eğitim: "Homo Economicus" eğitim anlayışının dönüşümü. *Akademik Hassasiyetler*, 2(4), 43-72.
7. Doğan, M. M., & Arslan, K. T. (2021). Akademisyenlik ve Annelik: Fenomenolojik Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 629-656.
8. Erdem, A. R. (2012). Küreselleşme: Türk yükseköğretimine etkisi. *Yükseköğretim Dergisi*, 2(2), 109-117.
9. Giddens, A. (2002). *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*. Profile Books.
10. Hernandez, M. (2023). Enhancing Diversity in Higher Education: Policy and Practice. *Diversity Quarterly*, 5(1), 12-28.
11. Johnson, L. (2023). Digital Transformation in Education: The Role of Technology Post-Pandemic. *Education Technology Quarterly*, 12(2), 88-102.
12. Karakaş, M., & Adak, M. (2013). Küreselleşen Dünya Ekonomisi ve IMF'nin Değişen Rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(18), 157-180.
13. Kaya, M. (2009). Küreselleşme Yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 1-16.
14. Knight, J. (2015). International universities: Misunderstandings and emerging models? *Journal of Studies in International Education*, 19(2), 107-121.
15. Lee, K. (2023). Work-Life Balance in Academia: Strategies for Sustainable Careers. *International Journal of Academic Research*, 8(4), 210-225.

16. Lopez, J., et al. (2023). Digital Infrastructure in Education: Global Perspectives. *Technology and Learning Review*, 18(3), 45-59.
17. Marginson, S. (2006). Dynamics of Global Higher Education: Three Regions. *Higher Education*, 52(1), 1-39.
18. Odabaşı, H. F., Fırat, M., İzmirli, S., Çankaya, S., & Mısırlı, Z. A. (2010). Küreselleşen dünyada akademisyen olmak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 127-142.
19. Olssen, M., & Peters, M. A. (2005). Neoliberalism, higher education and the knowledge economy. *Journal of Education Policy*, 20(3), 313-345.
20. Rhoads, R. A., & Torres, C. A. (2006). *The University, State, and Market*. Stanford University Press.
21. Robertson, R. (1999). *Küreselleşme: Sosyal Teori ve Küresel Kültür* (Çev. Ü. H. Yolsal). Bilim ve Sanat Yayınları.
22. Selwyn, N. (2016). *Digital Technology and the Contemporary University: Degrees of Digitalization*. Routledge.
23. Singh, P. (2023). Addressing the Digital Divide in Education: Challenges and Solutions. *Education and Development Journal*, 9(2), 134-150.
24. Slaughter, S., & Rhoades, G. (2004). *Academic Capitalism and the New Economy*. Johns Hopkins University Press.
25. Smith, J. (2023). Academic Pressure and Mental Health: A Global Perspective. *Journal of Higher Education Studies*, 15(1), 45-60.
26. Taylor, P. (2023). Addressing Discrimination and Bullying in Academic Institutions. *Journal of Workplace Ethics*, 14(1), 77-92.
27. Teichler, U. (2017). *The Changing Conditions of the Academic Profession*. Springer.
28. UNESCO (2022). *Beyond Limits: New Ways to Reinvent Higher Education*. World Higher Education Conference Report.
29. Ünal, İ., & Ekşioğlu, A. (2023). Ebelik Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitime Yönelik Tutumları. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 14-22.
30. Yang, R. (2003). Ethics of Academics and the Global Academic Market: A Critical Reflection. *Educational Theory*, 53(3), 269-288.

6. Bölüm

Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi ve Geleceğe Yönelik Hedefleri

Melissa AĞCA¹, Neriman SOĞUKPINAR²

Özet

Her toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasında önemli görev üstlenen bazı kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurumların başında üniversiteler yer almaktadır. Üniversiteler, toplumsal kalkınmaya çeşitli yönleriyle katkı sağlarken, aynı zamanda belirli standartlar doğrultusunda yetişmiş uzman eleman ihtiyacını karşılamada önemli bir işlev üstlenmektedir. Ayrıca, tarihsel, sosyolojik ve ekonomik süreçler sonucunda maddi ve manevi olarak gelişen önemli kurumlardır. Üniversiteler, tarihsel süreçte belirli amaçlar doğrultusunda kurulmuş ve bu amaçlar zaman içinde değişen politikalar, reformlar ve toplumsal gereksinimler doğrultusunda farklı yönlere evrilmiştir. 19. yüzyılda, araştırma yapmak, bilgi üretmek ve toplumun sorunlarına odaklanmak gerektiğini savunan üniversiteler, 20. Yüzyılda inovasyon, teknoloji ve yenilik yaratmayı amaçları arasına katmıştır. Günümüz koşullarında ise mesleki gelişim ve profesyonelleşmeyi sağlamanın yanı sıra, dünyadaki sorunları çözmeye çalışan, kültürel dönüşümde görev alan mekanizmalar haline gelmiştir. Gelecekte ise üniversiteler, sosyal adalet, çevre koruma ve sürdürülebilirlik kavramlarına önem veren ve teknoloji üreten uluslar yetiştirmeyi hedeflemekte ve bu doğrultuda çalışmalar yapmayı planlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, amaç, hedef, yükseköğretim

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, Ebe, İzmir Şehir Hastanesi, İzmir, Türkiye
ORCID: 0009- 0005- 0641- 0769

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye
ORCID: 0000-0001-7084-2471

Historical Development Of Universities And Their Future Goals

Abstract

There are some institutions and organisations that play an important role in the economic, social and cultural development of every society. Universities are at the top of these institutions. While universities contribute to social development in various aspects, they also assume an important function in meeting the need for expert staff trained in line with certain standards. In addition, they are important institutions that develop materially and spiritually as a result of historical, sociological and economic processes. Universities have been established for specific purposes in the historical process and these purposes have evolved in different directions in line with changing policies, reforms and social needs over time. In the 19th century, universities, which advocated the need to conduct research, produce knowledge and focus on the problems of society, added innovation, technology and innovation to their goals in the 20th century. In today's conditions, in addition to providing professional development and professionalisation, they have become mechanisms that try to solve problems in the world and take part in cultural transformation. In the future, universities aim to raise nations that attach importance to the concepts of social justice, environmental protection and sustainability and produce technology and plan to work in this direction.

Keywords: University, purpose, goal, higher education

Giriş

Her toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasında önemli görev üstlenen bazı kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurumların başında üniversiteler yer almaktadır. Üniversiteler, toplumsal kalkınmaya çeşitli yönleriyle katkı sağlarken, aynı zamanda belirli standartlar doğrultusunda yetişmiş uzman eleman ihtiyacını karşılamada önemli bir işlev üstlenmektedir. Ayrıca, tarihsel, sosyolojik ve ekonomik süreçler sonucunda maddi ve manevi olarak gelişen önemli kurumlardır. Ana Britannica'ya göre üniversite, "bilim ve sanat dallarında öğretim yapan, meslek eğitimi ve lisansüstü programları bulunan ve çeşitli dallarda diploma veren yükseköğretim kurumu" olarak tanımlanmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda Newman ise üniversiteyi, "topluma rengini veren ve seçkin dimağlara özgü en güzel nitelikleri geliştiren bir kurum" olarak tanımlamıştır. Üniversiteler farklı şekillerde tanımlansa da, eğitim-öğretim kurumlarının en üst halkası olarak toplumsal yaşamda önemli bir rol oynadıkları kesindir. Üniversiteler, tarihsel süreçte belirli amaçlar doğrultusunda kurulmuş ve bu amaçlar zaman içinde değişen politikalar, reformlar ve toplumsal gereksinimler doğrultusunda farklı yönlerle evrilmiştir. Bu derlemenin amacı, üniversitelerin tarihsel gelişimini ve evrimini inceleyerek, zaman içinde değişen amaç ve hedeflerine ışık tutmaktır.

1. Geçmiş Yıllarda Üniversitelerin Kuruluş Hedefleri

İlk üniversitelerin kuruluşu, Ortaçağ'a dayandığından, o dönemin şartlarına göre kuruluş hedefleri ilim yaymak olarak belirlenmiştir. Üniversiteler, bilimsel, felsefi ve dini bilgileri öğrencilere aktararak düşünsel gelişimi sağlamak istemişlerdir. Okullar, Katolik Kilisesi'nin yönetimi altında olduğu için en temel hedefi dini ve ahlaki değerleri öğretmek kiliseye personel yetiştirmektir.

Ortaçağ'da üniversiteler, aristokratların ve devlet adamlarının eğitim aldığı kurumlar olarak bilinmekteydi. Bu nedenle toplumun yöneticileri de üniversitelerde yetişmiştir. Ayrıca, Ortaçağ'dan itibaren üniversiteler, özellikle hukuk, tıp ve mühendislik gibi alanlarda eğitim vermeye başlamıştır. Bu dönemde üniversitelerin hedeflerinden biri, topluma çeşitli mesleklerde uzmanlaşmış bireyler kazandırmaktır. Üniversite eğitimi, elit bir statü kazanma aracı olarak görülmüş, bu nedenle yüksek toplumsal statüye ulaşmak da üniversite eğitiminin hedeflerinden biri olmuştur.

Özellikle Rönesans döneminde üniversiteler, araştırma yapmaya ve bilimsel araştırmayı daha yapılandırılmış ve sistematik bir şekilde ilerletmeye daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu dönemde üniversiteler, yalnızca eğitmeyi değil, bilimin ön saflarında yer almayı ve böylece bilimsel devrime öncülük etmeyi hedeflemişlerdir.

2. Tarihsel Süreçte Üniversitelerin Amaçları

Turner 1996 yılında üniversite eğitiminin, bir meslek veya meslek için verilen eğitimden daha farklı olduğunu; üniversite eğitiminin amacının, belirli bir perspektifin, düşünce şeklinin ve alışkanlığının; insanlarla olan iletişimi her yönüyle büyütmek ve bu konuda beceri sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Ancak üniversitelerin amacı, her dönemde böyle olmamıştır. 900 yıllık üniversite tarihi; Ortaçağ'da kilise merkezli üniversiteler ve bilim akademileri, ulus- devletler dünyasının üniversiteleri ve bilgi toplumu üniversiteleri olmak üzere üç farklı üniversite temasının ortaya çıkışı ve evrimi üzerine konumlanmıştır.

2.1. Ortaçağ'da Kilise Merkezli Üniversiteler ve Bilim Akademileri

Ortaçağ üniversiteleri, 12. yüzyıldan itibaren Avrupa'da ortaya çıkmış ve 15. yüzyıla kadar kilise kontrolünde gelişimini sürdürmüştür ve öğretmen loncaları olarak betimlenmiştir. Bu kurumlarda önceden hazırlanmış bir program aracılığıyla, bilimsel, siyasal ve teolojik eğitim ve öğretim yapılmıştır. 15. yüzyılın ortalarından itibaren ise Rönesans'ın başlangıç noktası olan İtalya'da, hümanist çalışmaların uygulanmasını desteklemek amacıyla Bilim Akademileri kurulmuştur. 16. yüzyılda, bilim akademilerine yerel yöneticilerin de destek vermesiyle bu akademiler resmi kurumlar olarak tanınmaya başlanmıştır. Zamanla entelektüel yaşamın simgesi haline gelen bu akademiler, üyelerine “seçkin kişi” unvanını kazandırmıştır. 17. yüzyıla gelindiğinde, bilimin yavaşça felsefeden ayrılmış ve kilise yönetiminden uzak olan üniversite anlayışı benimsenmeye başlanmıştır. Aristoteles tarafından savunulan Skolastik düşüncenin yerine, deney ve gözlemin gündeme geldiği, insanlığın yararına olacak teknolojik araç ve gereçlerin gelişimini önemseyen bir bilim anlayışı gündeme gelmiştir. İnsanlar bu dönemde, yeniliklere temkinli bir şekilde açılmaya hazır hale gelmiş, bunları kendi aklıyla anlama ve yorumlamayı seçmiştir. 17. Yüzyılda bu düşüncenin uygulanmasını sağlayan kurumlar üniversiteler değil, bilim akademileri olmuştur. Bunun sebebi, o dönemin üniversitelerinde çalışan ve sayıları az olan bilim insanları, üniversiteler ve üniversitelerde görev yapan öğretim üyelerinin kilise kontrolü altında olmasıydı. Kiliselerin yönetimi altındaki bu üniversiteler, felsefe ve bilimi, teolojinin altında görerek tamamen reddetmiştir. Bilim akademileri ise din ve bilimi birbirinden ayıran bilim insanlarından ve filozoflardan oluşan; bilimsel araştırmaların nesnel ve tarafsız bir şekilde olması gerektiği savunan kurumlar olmuştur. Bütün bilim akademilerinin temel amaçları bağımsız olarak yapılan tartışmalar aracılığıyla yaşama ve doğaya ilişkin bilgilerin arttırılması ve

geliştirilmesidir. Bilim akademileri, bu amaçlarını; yarışmalar düzenleyerek verilen ödüller, keşif seyahatleri, çeşitli alanlarda uzman istihdamı, süreli dergi yayımları, toplumun ve devletin yararı için yönelik gerçekleştirilen etkinliklerle gerçekleştirmişlerdir. Üniversitelerin toplumun her bölümüne hitap edecek şekilde, bireylerin yeteneklerine göre yükseldikleri dönem ise 19. Yüzyılda başlamıştır.

2.2. Ulus- Devletler Dünyasının Üniversitesi

Napolyon dönemi eğitim reformları, üniversiteleri merkezi devletin ihtiyaçlarına hizmet eden ve bürokrasiye nitelikli kadrolar yetiştiren kurumlar hâline getirmiştir. Fransız Devrimi ve Napolyon dönemi reformları sırasında, özellikle Fransa'da ve bazı işgal altındaki bölgelerde üniversiteler kapatılmış veya yeniden yapılandırılmıştır. 19. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa'da yükseköğretim sistemleri, ulusal eğitim politikaları doğrultusunda yeniden şekillenmeye başlamıştır. Napolyon'un Fransız eğitim modeli, Almanya, İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde tartışmalara neden olmuştur. Özellikle Prusya, Fransız modeline bir tepki olarak Humboldtçu üniversite modelini geliştirmiştir. Prusya Kralı III. Frederick William, eğitim sistemini yeniden düzenlemek için Von Humboldt'u 1810'da Prusya Eğitim Dairesi Başkanlığı'na atamış ve Humboldt, Berlin Üniversitesi'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Humboldt'un reformları, üniversitelerin bilimsel özgürlük, araştırma ve öğretim arasındaki dengeyi sağlaması gerektiği anlayışını benimsemiş ve bu model, modern üniversite sistemlerinin temellerini atmıştır.

Humboldt; kendi adını vermiş olduğu bu sistemin temel ilkelerini kendisi belirlemiştir. Üniversitelerin, araştırma faaliyetlerinin yapıldığı, kısıtlama olmaksızın öğrenme ve öğretme faaliyetlerinin sağlandığı, entelektüel yönü güçlü ve ahlaki değerlere önem veren bireylerin yetiştiği kurumlar olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca üniversitenin sahibinin devlet değil ulus olduğunu; devletin bu konudaki temel sorumluluğunun öğretim üyesi atamak, maaşlarını ödemek ve özerkliği sağlanarak bağımsız bir eğitim ortamı olması gerektiğini savunmuştur.

2.3. Bilgi Toplumu Üniversitesi

20. yüzyılın ortasından sonra, ABD’de yayılmaya başlayan bu üniversite şekli, iki ana özelliğe sahiptir. Bunlar:

1. Toplum hizmetlerinin, üniversitenin temel işlevlerine dahil edilmesi,
2. Mesleki öğretimin önemli hale gelmesi ve üniversitelerin işlevlerinin devamı için kamu ve özel maddi kaynaklarının kullanılması olarak sınıflandırılmaktadır.

Ayrıca, yükseköğretimin kitlelere ulaşacak şekilde olmasını sağlayarak her bireye öğretim hakkının sağlanmasının da bu dönemin değişikliklerinden biri olduğu ifade edilmektedir.

Girişimci üniversiteler, kaynak oluşturma ve araştırma klasik işlevlerinin yanında, üçüncü işlev olarak, teknoloji, yenilik, ekonomi ve topluma katkı sağlama gibi inovasyonları da üniversitenin görevleri arasında tanımlamaktadır.

3. Üniversitelerin Amacına Yönelik Farklı Yaklaşımlar

Öğrencileri Çok Yönlü Beyefendiler Olarak Yetiştirmek: Roma kilisesi’nde görev alan bir Anglikan rahibi olan Newman (1801-90), dini ve laik yaşamın birleştirilerek eğitim verildiği bir Katolik üniversite şeklini araştırmak için “The Idea of a University” adlı eseri yazmıştır. Sanayi ve teknoloji alanında gelişen yenilikler üniversiteler dahil olmak üzere tüm dünyayı şekillendirmiştir. Sonuçta bu eser, daha seküler, daha bilimsel, daha faydalı bir eğitim şeklini karşılamıştır. Newman’ın, üniversitelerin çeşitli sanat, bilim, meslek okullarına ayrılması, öğrencilere arzu ettikleri eğitim programlarını tercih etmesi ve uzmanlık alanlarının oluşturulması gibi konularda yenilik isteği olmuştur. “Tüm bilgi dallarının birbirine bağlı olduğunu söyledim, çünkü bilginin konusu, Yaradan’ın eylemleri ve işi olarak kendi içinde yakından birleştirilmiştir. Bu nedenle, bilginin içine atıldığı söylenebilecek Bilimler, birbiri üzerine yataklarını ve içsel bir sempatiyi çoğaltmış ve karşılaştırma ve uyum sağlamayı kabul etmiş, daha doğrusu talep etmiştir. Birbirlerini tamamlar, düzeltir, dengelerler.” diyerek, bu görüşünü savunmuştur.

Newman, üniversitelerin amacının her yönden gelişmiş beyefendiler yetiştirmek amacıyla kurulduğu idealini benimsemiştir. Öğrencileri yetiştirecek olan öğretim kadrosunun da öğrencilere örnek nitelikte beyefendiler olması gerektiğini savunmuştur. Nadiren toplumsal sorunlar hakkında yazı yazmaları ancak bunların araştırma olarak tanımlanabilecek şekilde olmaması gerektiğini savunmuştur. Bu görüş, günümüzde kadın öğrencilerin de üniversitelerde bulunması sebebiyle değişim gerektirse de temel mantığı geçerlidir.

Bilgiyi Takip Et: Flexner, siyaset ve ticaretten bağımsız, bilgiye her şekilde ulaşılması gerektiğini savunmuştur. Flexner, üniversitelerin sabit kurumlar

olmadığını, zamanla ve gelişimle birlikte değiştiğini; kiliseler, hükümetler, hayır kurumları ve diğer tüm kurumlar gibi, tüm dönemleri kapsayan ve daimi bir sosyal ağı içinde yer aldığını belirtmiştir. Üniversitelerin, hem zamanın bir ürünü olduğunu hem de şimdiki zaman ve gelecek üzerinde bir etkisi olduğunu savunmuştur. Tarihin ürünü olan üniversiteler, toplumsal evrimlerinin bir parçası olarak ilkelerine uygun ve geniş kapsamlı değişimler geçirmiştir. Flexner, sosyal gelişimin hızına ayak uydurulması gerektiğini ancak bu uyumun belirli önkoşulları olması gerektiğini; bunun önemli rasyonel analizleri olduğunu, çünkü üniversitelerin popüler olana hitap edemeyecek kadar özel kurumlar olduğunu vurgulamıştır.

Üniversitelerdeki öğretim üyeleri ve bilim insanlarının temelde dört önemli noktayı kılavuz almaları gerektiğini belirtmiştir. Bunlar; bilgiyi ve fikirleri korumak; bilgiyi yorumlamak; gerçeğin peşinde koşmak; öğrencileri kariyerleri miras almaları için eğitmektir. Flexner, bilgi ve düşüncelerin korunmasının üniversitelerin temel işlevlerinden biri, hatta bazen tek işlevi olarak kabul etmiştir. Üniversiteler zamanın şartlarına göre değişse de bu işlevin her zaman yerinde sabit kalacağını ifade etmiştir. Modern üniversitelerin, bilginin gelişimini koşulsuz olarak teşvik etmeyi, problemler çözmeyi ve birbirini izleyen yetenekler yetiştirmeyi en büyük çabayla yapması gerektiğini vurgulamıştır.

4. Günümüzde Üniversitelerin Amacı

Günümüzde üniversiteler, yalnızca temel bilgileri vermekle kalmayıp aynı zamanda bireyleri seçtikleri mesleklerde başarı için hayati önem taşıyan ilgili becerilerle donatan yüksek öğrenim sağlama konusunda çok önemli bir sorumlulukla görevlendirilmektedir. Bu yaklaşım nihayetinde topluma bir bütün olarak anlamlı katkılarda bulunabilecek nitelikli profesyoneller yetiştirmektedir. Ayrıca üniversiteler, kendilerini inovasyon ve buluşların ön saflarında konumlandırarak bilimsel araştırmalara titizlikle katılmaktadır. Bu sayede, teknoloji üretim ve transferinde toplumun çeşitli kesimleriyle işbirliği sağlayarak, doğrudan katma değer üreten mekanizmalara dönüşmektedir.

Üniversiteler akademik ve araştırma arayışlarının yanı sıra önemli sosyal sorumlulukları da benimsemektedir. Hem öğrenciler hem de topluluk üyeleri arasında sorumlu vatandaşlığı teşvik ederek yenilikçi bakış açısı kazanmalarını sağlamaktadır. Bu kurumlar, toplum ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmış özel eğitim programları aracılığıyla, yerel sorunlar hakkında farkındalık yaratır ve toplumsal kimliği geliştiren kültürel değerlerin korunmasına yardımcı olmaktadır.

Son olarak, üniversiteler kendi bölgelerindeki istihdam fırsatlarını ve ekonomik kalkınmayı büyük ölçüde etkilemektedir. Bu uyum, öğrenciler için yalnızca profesyonel rollere daha yumuşak bir geçişi kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda gelişen endüstri taleplerine uyum sağlayabilecek vasıflı bir işgücünü de teşvik etmektedir. Bunu yaparken, hem yerel hem de küresel bağlamlarda ekonomik büyümeyi yönlendirmede ve genel yaşam kalitesini artırıp; global sorunları çözme konusunda işbirliği sağlamada rol oynamaktadır.

Üniversitelerin o dönemlerdeki bir diğer hedefi, kültürel değerleri korumaya ve bu gelenekleri nesiller boyu aktarmayı sağlamaktır. Üniversiteler, klasik eğitimi vurgulayarak, öğrencilere antik Yunan ve Roma'nın zengin mirasını aşılamaya çalışmıştır.

5. Günümüzde Üniversitelerin Hedefleri

UNESCO, 1998 yılında toplumdaki değişimler sebebiyle üniversitelerin hedeflerinin de değiştiğini gerekçe göstererek yeni hedefler ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu hedefler; üniversitelerin yoksulluk, açlık gibi ulusal ve uluslararası alanda yaşanan eşitsizliklerin çözümünde yer alma, farklı etnik kökene sahip gruplar arasında barışçıl iletişimin sağlanması ve eşit kadın- erkek hakları ve adaletin sunulması, üniversitelerde kültürel çeşitliliğin desteklenmesi, öğrencileri sorumluluk sahibi bireyler olarak yetiştirmek için gerekli donanımların kazandırılması, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi olarak belirlenmiştir.

Bunlara ek olarak, Türkiye 2024-2028 dönemi Yükseköğretim Kalite Kurulu Stratejik Planı'na göre, Yükseköğretim, Birleşmiş Milletler 'in Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile direkt olarak bağlantılıdır. Küresel olarak gelişen dünyada, yükseköğretimin sadece akademik başarıyla kısıtlı kalmadığı; öğrencilerin, akademik bilginin dışına çıkarak, dünya vatandaşlığı, etik ilkeler ve dijital çağın gerektirdiği becerilerle donatılmaları gerekmektedir.

6. Gelecek Nesil Üniversiteleri

Üniversiteler, küreselleşmeye ve durmadan ilerlemekte olan teknolojiye bağlı olarak değişen gereksinimleri karşılamakla yükümlüdür. Gelecek nesil üniversiteler ise, öğrencileri ileriye dönük şekilde hazırlayabilmek amacıyla inovatif öğrenme ve araştırma şekilleri geliştirerek bu değişimleri kompanse etmektedir. Gelecek Nesil Üniversiteleri, diğer bir deyişle “Next Generation” üniversiteler, tam bir tanımı bulunmamakla birlikte; “Next Generation” tanımı yeni teknolojiler ile üretilen ve elde olan ürünü geliştirmesi ve değiştirmesi beklenen çıktıları tanımlamak için kullanılmaktadır.

Gelecek nesil üniversiteler, iş birliği, bilgi ve fikir paylaşımı sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk, çevre koruma ve sosyal adalet konusunda çalışmalar gerçekleştirerek, sürdürülebilir, kapsayıcı ve gelecek odaklı bir ulus yaratmayı hedeflemektedir.

Gelecek nesil üniversitelerin bazı temel özellikleri bulunmaktadır. Bunlar şöyle özetlenebilir; Gelecek nesil üniversiteler, öğrencilerin gereksinimlerini karşılayabilmek için esnek öğrenim süreci ve yolları sağlamalıdır. Bir diğeri, komplike sorunları çözebilmek için disiplinlerarası iş birliğini desteklemelidir. Yaşam boyu gelişimi ve kariyeri sürdürmeyi sağlamak amacıyla hayat boyu öğrenme programları sunmalıdır. Yapay zeka, sanal gerçeklik gibi yüksek teknolojileri içeren bir öğretim süreci sunarak öğrenmeyi desteklemelidir. Global ağlar ve iş birlikleri kurulmasına olanak sağlayarak uluslararası iletişimi güçlendirmelidir. Öğrencilere sosyal ve toplumsal sorumluluk kazanımı sağlayacak mekanizmalar geliştirmeli; inovasyon ve girişimciliği sağlayacak uygulamaları desteklemelidir. Öğrenci odaklı, farklı kültürle hitap eden, çeşitlilik içeren bir ortamı yaratmalı; bireysel danışmanlık, mentorluk programlarının sürece dahil edilmesi sağlanmalıdır. Kalite standartlarına yönelik olarak değerlendirme yapılmalı ve sonuçlarla iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır.

Sonuç

Üniversitelerin amaç ve hedefleri, tarih boyunca toplumların gelişimi ve ihtiyaçları doğrultusunda evrilmiştir. İlk dönemlerde, özellikle Orta Çağ'da, üniversiteler teolojik eğitim ve temel bilimler üzerine odaklanmış, dini bilgi yaymak ve devlet adamı yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte, üniversitelerin misyonları genişlemiş ve bilimsel araştırma ile bilgi üretimi ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, üniversiteler sadece eğitim veren kurumlar olmaktan çıkarak, aynı zamanda araştırma ve yeniliklerin merkezi haline gelmiştir. Günümüzde ise üniversiteler, mesleki eğitimin ötesinde evrensel etik ve değerleri ön planda tutma, toplumsal eşitsizlikleri giderme, istihdamı artırma, ekonomik kalkınmayı destekleme ve inovasyonlara odaklanma gibi çok yönlü hedeflere sahiptir. Bu kapsamda, üniversiteler araştırma, eğitim ve topluma hizmet gibi temel misyonları üstlenmektedir. Küreselleşen dünyada, kalite ve performans kavramlarının önem kazanmasıyla birlikte, üniversiteler arasında rekabet artmış ve bu durum, üniversitelerin kendilerini ve vizyonlarını kanıtlamalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, dünya genelinde üniversiteleri çeşitli kriterlere göre sıralayan sistemler oluşturulmuştur. Bu sıralamalar, eğitimin kalitesi, öğrenci memnuniyeti, akademik başarı, araştırma ve yayın sayısı, öğrenci başına düşen

öğretim üyesi sayısı, kampüs koşulları, mezuniyet sonrası istihdam oranı ve maaş gibi farklı parametreler üzerinden yapılmaktadır.

Sonuç olarak, üniversiteler toplumların gelişimi ve öğrencilerin yetişmesi açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Toplumsal gelişimin merkezinde yer alarak, yerel, bölgesel ve küresel düzeyde sosyal ve ekonomik refah için yaşamsal bilgiyi yaratmakta, korumakta ve yaymaktadırlar. Bu bağlamda, üniversitelerin zamanın gerekliliklerine uygun amaç ve hedefler belirlemesi, gelişen dünyaya uyum sağlaması bir tercih değil, zorunluluktur. Toplumsal olaylarla etkileşim halinde olan üniversiteler, her dönemde daha da güçlenerek dünyaya yön vermeye devam edecektir.

Kaynaklar

- Altınay, F., Şahin, M. (2018). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem Akademi.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi. (tarih yok). Ana Yayıncılık.
- Atik, H. (1999). Üniversitelerin yerel ekonomiye katkıları: Teori ve Erciyes Üniversitesi üzerine bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15, 99-109. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiibd/issue/38178/444825>
- Baskan, D. D. G. (2000). UNESCO Yirmi Birinci Yüzyılda Yükseköğretim Vizyon ve Eylem. Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 22(22), 167-189. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10374/126957>
- Brasca, C. (2022). How technology is shaping learning in higher education. <https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/how-technology-is-shaping-learning-in-higher-education> (erişim tarihi: 25.04.2025)
- Cambridge Dictionary (2023). Next-generation. <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/next-generation> (erişim tarihi: 23.04.2025)
- Chieh, L. H. (2022). Interdisciplinarity in teaching: what it is and how to make it work. <https://www.timeshighereducation.com/campus/interdisciplinarity-teaching-what-it-and-howmake-it-work> (erişim tarihi: 25.04.2025)
- Concordia University (2023). Next-generation university. <https://www.concordia.ca/next-gen.html> (erişim tarihi: 24.04.2025)
- Flexner A. (1930). *Universities: American English German* [M]. New York: Oxford University press, 1930.
- Furedi, F. (2017). *The university challenge: How higher education can solve the global crisis*. Bloomsbury.
- Gibbon, E. (1776). *The history of the decline and fall of the Roman Empire*. Penguin Classics.
- Gültekin, N., Çelik, A., Nas, Z. (2008). Üniversitelerin kuruldukları kente katkıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 264-269. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6138/82352>
- Gürüz, K. (2001). *Dünyada ve Türkiye’de yükseköğretim tarihçe ve bugünkü sevk ve idare sistemleri*. ÖSYM Yayınları.
- Gürüz, K., Şhubi, E., Şengör, C., Türker, K., Yurtsever, E. (1994). *Türkiye’de ve dünyada yükseköğretim bilim ve teknoloji*. TUSİAD Yayınları.
- Gürüz, Kemal (2003), *Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri* (Ankara: ÖSYM Yayınları İkinci Baskı) 2003-4. <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Turk->

Yuksekogretim-

Arsivi/dunyada ve turkiyede yuksekogretim tar ve %20bugun sevk v e idare sistemleri 2003-4.pdf

- Harvard University (2023). Diversity statements. <https://bokcenter.harvard.edu/diversity-statements> (erişim tarihi: 27.04.2025)
- Institute for Lifelong Learning (2022). Transforming higher education institutions into lifelong learning institutions. <https://www.uil.unesco.org/en/articles/transforming-higher-education-institutionslifelong-learning-institutions> (erişim tarihi: 25.04.2025)
- International Consortium for Higher Education, Civic Responsibility and Democracy (2023). Global Network. <https://www.internationalconsortium.org/global-network/> (erişim tarihi: 24.04.2025)
- International Institute for Educational Planning (2021). Flexible learning pathways in higher education. <https://www.iiep.unesco.org/en/our-expertise/flexible-learning-pathways-higher-education> (erişim tarihi: 25.04.2025)
- Jeans, Sir J. (1951). The Growth of Physical Science. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kavili-Arap, S. (2010). Türkiye yeni üniversitelerine kavuşurken. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1), 1-29.
- Klemenčič, M. (2023). Student centred learning and teaching in higher education. https://scholar.harvard.edu/manja_klemencic/student-centred-learning-and-teaching-highereducation (erişim tarihi: 26.04.2025)
- Krücken, G., Kosmützky, A., Torka, M. (2007). Towards a multiversity? Universities between global trends and national traditions. *Vest*, 13, 9-34.
- Leff, G. (1976). *Paris and Oxford universities in the Middle Ages*. Cambridge University Press.
- Leiber, T. (2018). Impact evaluation of quality management in higher education: a contribution to sustainable quality development in knowledge societies. *European Journal of Higher Education*, 8(3), 235-248. <https://doi.org/10.1080/21568235.2018.1474775>
- Lindberg, D. C. (1992). *The beginnings of Western science*. University of Chicago Press.
- Martin, B. R., Etzkowitz, H. (2000). The origin and evolution of the university species. *Vest*, 13, 9-34. www.vest-journal.net/Mart-Etz.pdf
- McClellan III, J. E., Dorn, H., (2013). Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji (3. bs.) (çev. M. Alev; ed H. Yalçın). Ankara: Akılçelen Kitaplar.

- Miles, E. W. (2016). The purpose of the university. In *The past, present, and future of the business school*. Palgrave Macmillan.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-33639-8_5
- Mintz, S. (2016). Designing next-generation universities.
<https://www.insidehighered.com/blogs/higher-ed-gamma/designing-next-generation-universities> (erişim tarihi: 24.04.2025)
- Nauert, C. G. (2006). *Academies, The A to Z of the Renaissance*. Lanham: Scarecrow Press.
- Newman J. H. (1852). *The Idea of a University*, BASIL MONTAGU PICKERING'S NEW PUBLICATIONS.
<https://ia600208.us.archive.org/10/items/a677040500newmuoft/a677040500newmuoft.pdf>
- Rüegg, W. (2004). *A history of the university in Europe*. Cambridge University Press.
- Sarıgül, M. M., Çubukçu, A. (2021). İnovasyon kültürü ve inovasyon kültürünün boyutlarının belirlenmesi üzerine keşifsel bir araştırma, Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 3(1), 1-16. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1229721>
- Seldon, S. A. (2019). What will next-gen universities look like?
<https://www.ecampusnews.com/campus-leadership/2019/04/03/what-will-next-gen-universitieslook-like/> (erişim tarihi: 25.04.2025)
- Shapin, S. (1996). *The scientific revolution*. University of Chicago Press.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024). 2024-2028 dönemi Yükseköğretim Kalite Kurulu Stratejik Planı.
<http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/3056/Yuksekogretim+Kalite+Kurulu+2024-2028>
- Tekeli, İ. (2003). Dünyada ve Türkiye’de üniversite üzerinde konuşmanın değişik yolları. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 97, 123-143.
https://www.academia.edu/28690093/D%C3%9CNYADA_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_%C3%9CN%C4%B0VERS%C4%B0TE_%C3%9CZER%C4%B0NDE_KONU%C5%9EMANIN_DE%C4%9E%C4%B0%C5%9E%C4%B0K_YOLLARI
- Turner, F. M. (1966). *The idea of a university*. Yale University Press.
- Türel, O. (2004). Türkiye’de yükseköğretimin (yeniden) kurumsallaşması üzerine düşünceler. *Mülkiye Dergisi*, 28(242), 151-180.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/mulkiye/issue/242/922>
- United Nations (2022). Higher Education Sustainability Initiative.
<https://sdgs.un.org/HESI> (erişim tarihi: 25.04. 2025)

- Verger, J. (1992). *Medieval universities and their mission*. Cambridge University Press.
- Wertz, M. (1993). Wilhelm von Humboldt's classical education curriculum. *The American Almanac*. http://american_almanac.tripod.com/humboldt.htm
- Yıldırım, M. (2019). 17. Yüzyılda Avrupa’da Kurulan Bilim Akademileri ve Bilimsel Gelişmelerdeki Rollerı. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(3), 96-113. https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/50688/641886#article_cite
- Yıldırım, N. (2014). Üniversitelerin yenilikçilik, üniversite-sanayi işbirliği ve bölgesel kalkınma yönelimleri üzerine bir araştırma. *Öneri Dergisi*, 11(42), 157-174. <https://doi.org/10.14783/od.v11i42.5000065512>
- Youvan, Douglas. (2024). Wilhelm von Humboldt’s Educational Reforms: Foundations of the Modern Research University. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.22442.43203>

7. Bölüm

Akademisyenlik ve Bilimsel Araştırma

Ceren YILDIRIM¹, Neriman SOĞUKPINAR²

ÖZET

Yükseköğretim kurumları, bilginin üretilmesi, geliştirilmesi ve topluma aktarılmasında temel bir role sahiptir; akademisyenlik ve bilimsel araştırmalar ise bu sürecin en belirleyici unsurlarıdır. Bu kitap bölümünde akademisyenlik ve bilimsel araştırmalar kavramları; yükseköğretim yapısında yaşanan tarihsel dönüşümler çerçevesinde ele alınmış; akademisyenliğin değişen rolleri, literatür taraması ve resmi kaynaklar doğrultusunda incelenmiştir. Akademisyenler, eğitim-öğretim faaliyetlerinin yanı sıra bilimsel araştırmalar yürütmekte ve bu araştırmaları yayımlayarak bilimsel bilgi üretimine katkı sağlamaktadır. Üniversitelerin en önemli misyonlarından biri olan bilimsel bilgi üretimi, araştırma-geliştirme temelli bilimsel çalışmalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalar, akademisyenlerin bilgi birikimlerini artırmalarına, alanlarında uzmanlaşmalarına ve akademik kariyerlerinde ilerlemelerine olanak tanırken; yeni bilgilerin üretilmesi, mevcut bilgilerin doğrulanması ya da güncellenmesi ve kamu yararına yönelik yeniliklerin geliştirilmesi gibi çok boyutlu amaçlara hizmet etmektedir. Akademisyenler, bilimsel yöntemleri esas alan bu araştırmalar yoluyla yalnızca kendi uzmanlık alanlarında derinleşmekle kalmamakta, aynı zamanda eğitimden teknolojiye ve politikadan toplumsal gelişime uzanan geniş bir alana katkı sunmaktadır. Bu bağlamda bilimsel araştırmalar, akademisyenlik mesleğinin temel unsurlarından biri olmasının yanı sıra yükseköğretim kurumlarının sorumluluklarını yerine getirmesinde de merkezi bir role sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Akademisyen, akademik etkinlikler, yükseköğretim, bilimsel araştırma

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir Türkiye
ORCID: 0009- 0003-1872- 9086

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye
ORCID: 0000-0001-7084-2471

Academics and Scientific Research

ABSTRACT

Higher education institutions play a fundamental role in the production, development and dissemination of knowledge to society; academia and scientific research are the most decisive elements of this process. In this section of the book, the concepts of academia and scientific research are examined within the framework of historical transformations in the structure of higher education; the changing roles of academia are explored through literature reviews and official sources. In addition to teaching and training activities, academics conduct scientific research and contribute to the production of scientific knowledge by publishing their research. The production of scientific knowledge, one of the most important missions of universities, is achieved through research and development-based scientific studies. These studies enable academics to increase their knowledge base, become experts in their fields, and advance in their academic careers, while serving multidimensional purposes such as producing new knowledge, verifying or updating existing knowledge, and developing innovations for the public good. Through these research activities, which are based on scientific methods, academics not only deepen their expertise in their own fields, but also contribute to a wide range of areas, from education to technology and from politics to social development. In this context, scientific research is not only one of the fundamental elements of the academic profession, but also plays a central role in fulfilling the responsibilities of higher education institutions.

Keywords: Academic, academic activities, higher education, scientific research

GİRİŞ

Bilim ve teknolojiye ileri düzeye ulaşmış ülkelerin, alanında uzmanlaşmış insan kaynağına sahip oldukları ve eğitim sistemlerinin tüm kademelerinde güçlü bir yapı sergiledikleri görülmektedir. Bu bağlamda, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi sürecinde yükseköğretim kurumları belirleyici ve stratejik bir rol üstlenmektedir. Yükseköğretim sistemleri; uzmanlaşmış insan gücü kaynağı olarak görülmekte, toplumun yaşam kalitesini arttırmaları ve ülkelerin küresel ölçekte rekabet gücü kazanmasında belirleyici bir unsur olduğu kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra özel ve kamusal statüye sahip olan üniversiteler; ülkelerin gelişim, kalkınma ve dönüşüm süreçlerinde stratejik sorumluluklar üstlenen oldukça önemli kurumlar olarak bilinmektedir. Yükseköğretim sisteminin temel bileşenleri arasında yer alan üniversiteler, toplumsal dönüşüm süreçlerini şekillendirmekle birlikte bu süreçlerden karşılıklı olarak etkilenmektedir. Günümüzde gerçekleşen toplumsal değişimler; teknolojinin gelişmesi ve bilginin hızla yayılması üniversitelerin sistemlerini etkileyip değiştirmektedir. Başka bir deyişle, son yıllarda dünyada bütün sistemleri etkileyen güncel paradigmlar, beraberinde üniversiteleri de köklü bir dönüşümle karşı karşıya bırakmıştır. Bu dönüşüm süreciyle birlikte, bilim temelli yapılarıyla tanımlanan ikinci kuşak üniversitelerden, girişimci üniversite ya da multiversite olarak ifade edilen üçüncü kuşak üniversitelere doğru bir yönelim gerçekleşmiştir. Söz konusu dönüşüm sonucunda üniversiteler, ağırlıklı olarak kültürel sistemlerin bir parçası olmaktan çıkarak ekonomik sistemlerle bütünleşen kurumlar hâline gelmiştir. Nixon ve diğerleri (2001), yükseköğretimde yaşanan bu dönüşümlerin, yalnızca yapısal değişimleri değil; aynı zamanda yükseköğretimin kurumsal kimliğini, geleneksel öğretim anlayışlarını ve mensuplarının toplum nezdindeki algılanış biçimini de derinlemesine etkilediğini ileri sürmektedir. Levine (2001), yükseköğretimde yaşanan dönüşümün temel nedenlerini; yönetim anlayışındaki değişimler, öğrenci profillerindeki farklılaşma, akademisyenlerin istihdam modellerinin dönüşümü, yeni teknolojilerin eğitim süreçlerinde kullanımı ve özel sektör rekabetinin artışı olarak sıralamaktadır. Söz konusu unsurların, yükseköğretimin kurumsal yapısında ve akademisyenlik mesleğinin icrasında köklü dönüşümlere neden olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte, hız kazanan küreselleşme süreci akademik yaşam üzerindeki gündelik baskıları artırmakta; üniversitelerde daha hızlı işleyen, çok boyutlu ve dinamik bir yapılanmanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Yükseköğretim kurumlarında yönetsel, eğitsel, bilimsel ve toplumsal sorumluluklar üstlenen akademisyenler, nitelikli bilgi üreticileri olarak bu kurumların temel hedeflerine ulaşmasında merkezi bir rol üstlenmektedir.

Akademisyenlik kavramına ve bu kavramı şekillendiren başlıca niteliklere ilişkin yürütülen değerlendirmelerin, akademik yaşamın tarihsel gelişimiyle eş zamanlı olarak uzun bir geçmişe dayandığı bilinmektedir. Toplumsal dönüşümler ve bu dönüşümlerle birlikte ortaya çıkan yeni yaklaşımlar doğrultusunda, akademisyenliğin öğretim odaklı mı yoksa araştırma odaklı mı olması gerektiğine ilişkin tartışmalar güncelliğini sürdürmektedir. Akademisyenlik anlayışındaki bu ikilemin daha kapsamlı biçimde değerlendirilebilmesi için, tarihsel süreç içerisinde yükseköğretim alanında yaşanan değişimlerin ve bu değişimlerin akademisyenlik mesleği üzerindeki yansımalarının bütüncül bir bakış açısıyla incelenmesi gerekmektedir.

1. YÜKSEKÖĞRETİMDE TARİHSEL DÖNÜŞÜMLER

Tarihsel süreç içerisinde yükseköğretimde, öğretim ağırlıklı yaklaşımdan araştırma odaklı anlayışa ve ardından araştırma merkezli yapıdan yeniden öğretim ağırlıklı yaklaşıma yönelen iki belirgin dönüşümden söz etmek mümkündür. Geçtiğimiz yüzyılın ortalarına kadar gerçekleşen bu iki yönelim değişimi, yükseköğretimin toplumsal yapısıyla ilişkili çeşitli görüşlerin şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Akademisyenlerin görev ve sorumluluklarının tanımlanmasına, dolayısıyla akademisyenlik anlayışının nasıl şekilleneceğine ilişkin görüşler, öğretim odaklı ve araştırma odaklı akademisyenlik yaklaşımları arasındaki ikilem çerçevesinde ele alınmıştır. Norbis ve diğerlerine (2003) göre, söz konusu ikilemin ortaya çıkışını kavrayabilmek için yükseköğretimdeki dönüşümlerin arka planını oluşturan II. Dünya Savaşı ile Soğuk Savaş dönemlerinin toplumsal etkilerinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu çerçevede, II. Dünya Savaşı sonrasında sanayileşme sürecini desteklemek amacıyla bilgi üretimine ve edinimine açık bir toplumsal yapının ortaya çıkışı ile Soğuk Savaş sonrası dönemde yaygınlaşan nitelikli insan gücü ve yükselen yaşam standartlarının yükseköğretim üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. II. Dünya Savaşı'nın ardından bilginin ekonomik ve toplumsal değerinin giderek daha fazla fark edilmesiyle birlikte, yükseköğretim refah düzeyiyle ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Bu süreçle birlikte, bağımsız ekonomik yatırımlar ile devletler tarafından tahsis edilen kaynakların önemli bir bölümü üniversitelerde yürütülen araştırma faaliyetlerine yönlendirilmiş; üniversitelere aktarılan maddi desteklerin artmasıyla paralel olarak akademisyenlerin başarı ölçütleri, ürettikleri bilimsel araştırmalar üzerinden değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda, Şekil 1'de sunulduğu üzere savaş öncesi dönemde baskın olan öğretim odaklı akademik yönelim, zamanla araştırma odaklı bir yaklaşıma doğru paradigmatik bir dönüşüm geçirmiştir.

Şekil 1: Yükseköğretimde yaşanan iki tarihsel dönüşüm

Kaynak: Odabaşı, H. F., Fırat, M., İzmirli, S., Çankaya, S., & Mısırlı, Z. A. (2010). Küreselleşen dünyada akademisyen olmak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 127-142.

Savaştan sonraki dönemlerde, büyük çapta eğitilmiş bir insan gücü ve yüksek yaşam standartları oluşmuştur. Bu gelişme, başarıya ulaşmak için herkesin yükseköğretim alması gerektiği düşüncesini, garantili bir meslek edinme isteğini ve yükseköğretime olan talebi artırmıştır. Bu bağlamda üniversiteler, kurumsal sürekliliklerini güvence altına almak amacıyla öğrenci katkı payları ve öğrenim ücretlerine yönelmiş; bu gelişmeyle birlikte öğretim odaklı yükseköğretim ve akademisyenlik anlayışı, yeni bir paradigmatik yönelim olarak yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Toplumsal dönüşümleri yalnızca bu iki olgu üzerinden açıklamak yeterli değildir; ancak yükseköğretimin 20. yüzyılın ortalarına kadar geçirdiği başlıca değişimlerin, bu iki bakış açısı çerçevesinde ele alınması mümkündür.

Günümüzde, ülkelerin nitelikli insan gücünü yetiştirme işlevini üstlenen yükseköğretim sistemi ve üniversiteler; kurumsal yapıları, eğitim-öğretim anlayışları ve işleyiş biçimleri açısından köklü dönüşümlerden etkilenmektedir. Küreselleşme süreci, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, kamu yönetimi alanında gerçekleştirilen reformlar, nüfus artışı, yükseköğretime yönelik artan talep ve rekabet ortamı, çağdaş yükseköğretimi şekillendiren başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Bu gelişmeler çerçevesinde günümüz yükseköğretiminde ortaya çıkan dönüşümler; yükseköğretim hizmetlerinin sunuluş biçimi ve finansman yapısındaki değişimler, yükseköğretim kurumlarının yönetsel yaklaşımlarındaki dönüşüm ile eğitim, öğrenme ve öğretme süreçlerinde yaşanan paradigmatik farklılaşmalar olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilebilir.

Yükseköğretim sisteminde yaşanan kapsamlı dönüşümlerle birlikte, öğrencilerin rol ve sorumlulukları ile yükseköğretimin gelişiminde sorumluluk üstlenen akademisyenlerin görev alanları, katıldıkları faaliyetler ve mesleki

yeterlilikleri hızlı bir biçimde yeniden şekillenmiştir. Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerin öncülüğünde şekillenen yükseköğretim anlayışı; bilgi çağına uyum gösterebilen, yenilik üretme kapasitesi yüksek ve küresel ölçekte etkin olmayı hedefleyen 'girişimci üniversite' yaklaşımını öne çıkarmaktadır. Akademisyenlik olgusunun ve akademik faaliyetleri; toplumda ve buna paralel olarak yükseköğretimde ortaya çıkan değişimler, yönelimler ve çağdaş yaklaşımlar doğrultusunda sürekli olarak yeniden biçimlendiğini söylemek mümkündür.

2. AKADEMİSYENLİK

Akademisyen ve akademisyenlik kavramlarının temeli, Akademeia" (Akademia), Platon'un Atina'da, öğrencilerine ders verdiği okulu simgeleyen bir terimdir. Bu okul, MÖ 4. yüzyılda Atina'da bir zeytinlikte bulunan, bilginin üretildiği, felsefi tartışmaların yapıldığı ve öğrencilere eğitim verilen, felsefi düşüncenin merkezi olan bir alan olarak tarihe geçmiştir. Diğer yandan Literatürde akademisyenlik için çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Sözlük anlamı olarak, akademisyenlik, akademisyenlerin kullandığı yöntemler, disiplinler ve becerilerle ilgilidir. Ayrıca, akademisyenlik, akademik başarılar ve elde edilen bilgiyle de ilişkilendirilir. Ancak bu genel tanımlar, akademisyenlik kavramının tarihsel süreçler ve yeni paradigmlar ışığında kazandığı anlamı tam olarak yansıtmaz. Hansen ve Roberts (1992) ise, 'Birinin kavrayış yeteneğiyle bilgili, disiplinli ve yaratıcı uygulamalar sonucunda bilgi ilerletilmiş veya dönüştürülmüşse, burada akademisyenlik yapılmış demektir.' şeklinde tanımlar.

Yakın dönemde yapılan bir tanımlamada akademisyenlik; öğretim, keşif, bütünleştirme ve uygulama gibi farklı boyutları içeren, açık hedeflere sahip, yeterli hazırlıkla yürütülen, uygun yöntemlere dayanan, anlamlı çıktılar üreten, etkili biçimde sunulan ve eleştirel değerlendirmeye açık faaliyetler bütünü olarak ele alınmaktadır. Akademisyenlik ve akademik çalışmalara ilişkin güncel uygulamalar ile bu alanda geliştirilen ölçütler doğrultusunda yapılan tanımlamaların zaman içerisinde değişiklik gösterdiği görülmektedir. Farklı yaklaşımlarda ortaya konulan bu tanımlar, akademisyenlik anlayışının akademisyenlerin yer aldıkları akademik faaliyetler tarafından doğrudan şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle literatürde sıklıkla vurgulanan ve zamanla dönüşüm geçiren akademik etkinliklerin, akademisyenlik kavramının tanımlanması ve kapsamının anlaşılması açısından belirleyici bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

2.1.Akademisyenlerin Görevleri

Genel kabul gören yaklaşıma göre akademisyenlik, araştırma, öğretim ve hizmet olmak üzere üç ana işlev etrafında şekillenmektedir. Ancak Boyer (1990), bu çerçevenin ötesine geçerek akademisyenlerin akademik yaşamda dört farklı etkinlik alanı kapsamında değerlendirilebileceğini ileri sürmüştür. Bu faaliyetler; bilginin keşfedilmesi, entegrasyonu, uygulanması ve öğretimidir. Akademisyenliğin ilk iki etkinliği olarak tanımlanan bilginin keşfi ve bütünleştirilmesi, araştırma süreçlerini ve elde edilen bilgilerin ilişkilendirilerek anlamlandırılmasını içermektedir. Üçüncü etkinlik olan uygulama, akademisyenin uzmanlık alanına ilişkin bilgisini toplumsal katkı ve hizmet üretimi amacıyla kullanmasını ifade etmektedir. Dördüncü etkinlik olarak öğretim ise akademik bilginin öğrenme süreçleri aracılığıyla öğrencilere aktarılmasını kapsamaktadır. Güncel yaklaşımlar doğrultusunda ise akademik faaliyetler birincil olarak; eğitim, topluma hizmet ve araştırma alanlarında toplanmakta; ikincil düzeyde ise yönetsel sorumluluklar akademisyenlerin görev alanı içinde yer almaktadır.

2.1.1. Öğretim

Akademisyenlerin sunduğu temel hizmet alanlarından biri öğretim faaliyetleridir. Öğretim süreci, öğrencilerin bilgi birikimlerinin yanı sıra bilişsel yapılarının, kişisel özelliklerinin ve bireysel yetkinliklerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu süreç yalnızca bilginin aktarımıyla sınırlı olmayıp, bilginin anlamlandırılması ve geliştirilmesini de içermektedir. Öğretim yoluyla, etkin öğrenme becerilerine sahip, eleştirel bakış açısı geliştirebilen ve üretken düşünebilen bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

2.1.2.Toplumsal hizmet

Akademisyenler, topluma hizmet boyutu kapsamında toplumun gelişimine önemli katkılar sunmaktadır. Bu doğrultuda, uzmanlık alanlarına ilişkin seminerler ve bilgilendirici etkinlikler düzenleyerek toplumsal farkındalığın artırılmasına katkı sağlamaktadırlar. Bunun yanı sıra, yazılı ve görsel basın ile dijital mecralarda yer alan görüş ve paylaşımları aracılığıyla kamuoyunu çeşitli konularda bilgilendirebilmekte ve yönlendirebilmektedirler. Ayrıca üniversite–sanayi–devlet iş birliği çerçevesinde yürütülen çalışmalar yoluyla akademisyenler, sanayi ve kamu alanlarında kalkınma süreçlerine destek sunmaktadırlar. Bu kapsamda akademisyenlerin topluma hizmet faaliyetleri, toplumsal gelişimin desteklenmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir.

2.1.3.Araştırma

Bilimsel araştırma, keşfetme ve literatüre katkı sağlama amacıyla yapılır. Üniversitelerde akademisyenlerden, yani öğretim elemanlarından, sadece öğretim yapmak değil, aynı zamanda araştırma yapmaları ve bulgularını yayınlamaları da beklenir. Akademisyenlerin gerçekleştirecekleri araştırmalar, bilimin ilerlemesi için önemli adımlar atılmasını sağlar. Deem ve Lucas (2007) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, akademisyenlerin çoğu, bilimsel araştırma yapmayı öğretimden daha öncelikli bir faaliyet olarak görmektedir. Çünkü bilimsel araştırmalara dayalı yayınlar yapmak, akademik kariyerlerinde yükselme şanslarını artırmaktadır.

2.1.4.Yönetim

Akademisyenler, öğretim, araştırma ve topluma hizmet görevlerinin yanı sıra, yükseköğretim kurumlarında yönetsel sorumluluklar da üstlenebilmektedir. Bu kapsamda öğretim elemanları; üniversite düzeyinde rektörlük ve rektör yardımcılığı, fakültelerde dekanlık ve dekan yardımcılığı, yüksekokullarda müdürlük ve müdür yardımcılığı ile akademik birimlerde bölüm başkanlığı ve bölüm başkan yardımcılığı gibi çeşitli idari görevlerde bulunabilmektedirler.

3. BİLİMSEL ARAŞTIRMA

Bilimsel araştırma, bilginin geliştirilmesi amacıyla verilerin planlı ve sistematik biçimde toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasını içeren çalışmaları ifade etmektedir; bu süreci yürüten bireyler ise araştırmacı olarak tanımlanmaktadır. Bilimsel çalışmalar, sınırlı örneklemelerden elde edilen bulguların daha geniş topluluklara genellenmesine olanak tanıyarak tanı, tedavi ve diğer uygulamaların güvenilirliğine ilişkin yeni kanıtların sunulmasını sağlar.

Bilimsel araştırmanın üniversitelerin temel işlevleri arasında yer alması, 19. yüzyılın başlarında Almanya’da, Wilhelm von Humboldt ve Alman idealist düşünürlerin öncülüğünde kurulan Berlin Üniversitesi ile birlikte kurumsal bir çerçeveye kavuşmuştur. Üniversiteler, akademisyenlerden, yani öğretim elemanlarından yalnızca öğretim faaliyetlerini yürütmelerini değil, aynı zamanda bilimsel araştırmalar gerçekleştirmelerini ve elde ettikleri bulguları yayımlamalarını da beklemektedir. Akademisyenler tarafından yürütülen bu araştırma faaliyetleri, bilimsel bilginin gelişimine ve ilerlemesine önemli katkılar sağlamaktadır. Moed tarafından 2006 yılında yayımlanan raporda, Avrupa ülkeleri arasında üniversite temelli yayın üretiminin en yüksek olduğu ülkenin Türkiye olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Türkiye’de üretilen bilimsel yayınların yaklaşık %91’inin üniversite kaynaklı olduğu ifade edilmektedir. Bu veriler

işığında bakıldığında, ülkemizin bilimsel üretkenliğinin üniversitelere ve akademisyenlere bağımlı olduğunu söylemek mümkündür.

Bir ülkede araştırma kültürünün oluşumu, o ülkenin sahip olduğu kaynaklar, tarihsel birikim, toplumsal gelenekler, eğitim yapısı, genel kültürel özellikler ile resmi ve gayri resmi örgütlenme biçimlerinin etkileşimi sonucunda şekillenmektedir. Araştırma olgusuna toplum tarafından atfedilen değerin artması ise ülkenin gelişmişlik düzeyine olumlu katkılar sunmaktadır.

Üniversite eğitiminin araştırma ile ilişkilendirilmesine yönelik yaklaşım, üniversitelerin tarihsel gelişimi içinde görece yeni bir anlayışı temsil etmektedir. Daha önceki dönemlerde üniversiteler, ağırlıklı olarak öğretim işlevini yerine getiren; öğretim elemanlarının kendi eğiticilerinden ya da yazılı kaynaklardan edindikleri bilgileri öğrencilere aktardıkları kurumlar olarak yapılandırılmıştır. Bu bağlamda, eğitim ve araştırma arasındaki farkları ayırt etmek pek mümkün değildi. Araştırmanın üniversitelerde daha merkezi bir konum kazanması, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur. Araştırmanın, öğretimle dengelenmesi ise yüzyılın sonlarına doğru bir tartışma konusu haline gelmiştir. Üniversite öğretim üyelerinin sınırlı zamanı, araştırma ve öğretim faaliyetleri arasında bölüştürülür ve bu iki etkinlik arasında yoğun bir rekabet söz konusudur. Araştırma, genellikle daha prestijli ve üst düzey akademisyenlere özgü bir faaliyet olarak tercih edilir. II. Dünya Savaşı öncesinde araştırma faaliyetleri, eğitimden bağımsız bir alan olarak değerlendirilmezken; savaş sonrasında araştırma, üniversitelerin temel işlevlerinden biri haline gelmiş, aynı zamanda önemli bir gelir kaynağı olarak görülmüş ve eğitim süreçlerinden bağımsız biçimde desteklenmeye başlanmıştır. Bu destek giderek artmış ve günümüzde bilim insanları, araştırmalarını ulusal ve uluslararası düzeyde yoğun bir şekilde yürütme imkanı bulabilmiştir.

Araştırma, bilimsel alanda henüz bilinmeyen olguların ortaya çıkarılması, mevcut kuramların geçerliliğinin sınanması ya da belirli uygulama ve planların uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi amacıyla yürütülen sistematik bir süreçtir. Bu sürecin sonunda, bilimsel bilgi üretimini temsil eden somut bir araştırma çıktısı ortaya konulmaktadır. Tüm akademik disiplinler, dayandıkları bilgi birikimini geliştirmek, açıklamak ve yapılandırmak için araştırma faaliyetlerine başvurmak durumundadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde üniversitelerde araştırma etkinliği, akademik yaşamın temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Nitekim araştırma performansı yetersiz olan öğretim elemanlarının sürekli kadroya atanması ya da akademik yükselme elde etmesi mümkün görülmemektedir. Buna karşılık, öğretim faaliyetlerinde yüksek başarı gösteren akademisyenlerin, araştırma çıktıları sınırlı kaldığı sürece akademik ilerleme beklentisi düşük olmaktadır. Bunun temel nedeni, akademik performansın değerlendirilmesinde özellikle uluslararası atıf indekslerinde taranan dergilerde yayımlanan yayın sayısının belirleyici bir ölçüt

olarak benimsenmesidir. Bu bağlamda, daha fazla bilimsel yayın üreten, üniversiteye araştırma projeleri kazandıran ve dış kaynak sağlayabilen girişimci akademisyenler, başarılı olarak değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Bu kitap bölümünde, akademisyenlik ve bilimsellik kavramları yükseköğretim sisteminin yapısal dinamikleri ve tarihsel gelişimi çerçevesinde kapsamlı bir biçimde ele alınmış; bilimsel araştırmanın akademik dünyanın temel bileşenlerinden biri olarak üstlendiği rol ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Akademisyenlerin yalnızca eğitim-öğretim faaliyetleriyle sınırlı olmayan, aynı zamanda bilimsel yöntemlere dayalı bilgi üretme, bu bilgiyi sistematik biçimde analiz etme ve akademik yayınlar aracılığıyla paylaşma sorumluluğu taşıdığı vurgulanmıştır. Bu bağlamda bilimsel araştırmaların, akademisyenlerin mesleki gelişimlerini desteklemenin yanı sıra üniversitelerin bilgi üretme ve yayma misyonunu gerçekleştirmesinde merkezi bir işleve sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Bilimsel araştırmaların etkisinin yalnızca akademik alanla sınırlı kalmadığı; eğitim, teknoloji, politika üretimi ve sosyal gelişim gibi birçok alanda belirleyici sonuçlar doğurduğu değerlendirilmiştir. Özellikle araştırma-geliştirme temelli çalışmaların, yenilikçi uygulamaların ortaya çıkmasına, mevcut bilgilerin sorgulanmasına ve güncellenmesine olanak sağladığı; bu yönüyle bilimsel bilginin sürekliliğini ve güvenilirliğini desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca akademik yayıncılık ve bilimsel iletişim süreçlerinin, üretilen bilginin görünürlüğünü artırdığı, disiplinler arası etkileşimi güçlendirdiği ve ulusal ile uluslararası düzeyde iş birliğini teşvik ettiği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, akademisyenlik mesleğinin bilimsel araştırma, yayıncılık ve etik sorumluluklarla bütünleşmiş çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu; bilimsel bilginin üretimi ve paylaşımının ise yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilir gelişimi açısından vazgeçilmez olduğu değerlendirilmektedir. Bu yönüyle akademisyenlerin bilimsel araştırma süreçlerine aktif katılımı ve bilimsel iletişimi güçlendiren uygulamaların desteklenmesi hem akademik sistemin niteliğinin artırılması hem de bilgi temelli gelişimin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

1. Acar, M., & Bilir, H. (2013). Serbest piyasa, bütçe rekabet: Üniversitelerde piyasa yönelimli yeniden yapılanma ihtiyacı. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(8), 184-192.
2. Aktan, C. C. (2007). Yükseköğretimde değişim: Global trendler ve yeni paradigmlar. *Değişim Çağında Yüksek Öğretim*. İzmir, Yaşar Üniversitesi Yayını. Retrieved from <http://www.canaktan.org/egitim/globaltrendle/aktan-trendler.pdf> (Accessed March 22, 2009).

3. Arslan, M. M., & Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 100-108.
4. Bingöl, B. (2012). Üniversite özerkliğinin değişen tanımı ve üniversitelerin yeniden yapılandırılması. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 39-75.
5. Boyer, E. L. (1990). *Scholarship reconsidered: Priorities of the professoriate*. Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching. Princeton, NJ. ERIC-ED326149.
6. Braccia, J. (1994). The customer-driven classroom. *The Teaching Professor*, 8(7), 5-6.
7. Community-Campus Partnerships for Health (CCPH). (2005). Linking scholarship and communities: The report of the Commission on Community-Engaged Scholarship in the Health Professions. (Online). (Accessed March 24, 2009). Retrieved from http://depts.washington.edu/ccph/pdf_files/Commission%20Report%20FINAL.pdf
8. Considine, M. (2006). Theorizing the university as a cultural system: Distinctions, identities, emergencies. *Educational Theory*, 56(3), 255-270.
9. Çaparlar, C. Ö., & Dönmez, A. (2016). Bilimsel araştırma nedir, nasıl yapılır. *Türk J Anaesthesiol Reanim*, 44(4), 212-218.
10. Deem, R., & Lucas, L. (2007). Research and teaching cultures in two contrasting UK policy contexts: Academic life in education departments in five English and Scottish universities. *The Journal of Higher Education*, 54, 115-133.
11. Erdem, A. R. (2008). Öğretim üyesi akademisyen midir?, bilim adamı mıdır? *Akademik Dizayn Dergisi*, 2(2), 83-85.
12. Evans, G. R. (2007). *Akademisyenler ve gerçek dünya*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
13. Grogono, A. (1994). Tenure the teacher: Let research be its own reward. *Educational Record*, 71(1), 37-41.
14. Hansen, P.A. and Roberts, K.B., "Putting teaching back at the center," *Teach. Learn. Med.*, 4, 136-139(1992).
15. Husu, L. (2001). On metaphors on the position of women in academia and science. *Taylor & Francis*, 3(9), 172-182.
16. Karakütük, K. (2002). *Öğretim üyesi ve bilim insanı yetiştirme* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
17. Korkut, H. (2002). *Sorgulanan yüksek öğretim* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

18. Küçük, A. (2013). Akademik kariyer ve akademisyenlerin mesleki sorumlulukları. *İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45(1), 35-48.
19. Levine, A. (2001). How the academic profession is changing. In S. R. Graubord (Ed.), *The American academic profession* (pp. 1-20). New Jersey: Transaction Publishers.
20. Menon, M. E. (2003). Views of teaching-focused and research-focused academics on the mission of higher education. *Quality in Higher Education*, 9(1), 39-49.
21. Moed, H. F. (2006). Bibliometric rankings of world universities. *Centre for Science and Technology Studies Report 2006-01*. Retrieved from http://www.cwts.nl/hm/bibl_mnk_wrl_d_univ_full.pdf (Accessed June 10, 2012).
22. Nixon, J., Marks, A., Rowland, S., & Walker, M. (2001). Towards a new academic professionalism: A manifesto of hope. *British Journal of Sociology of Education*, 22(2), 227-244.
23. Norbis, M., Arrey-Wastavino, A. M., & Leon, F. A. P. (2003). Teaching vs. research: Toward the reconciliation of an academic dilemma. *Essay in Education*, 5, Spring 2003.
24. Odabaşı, F., Fırat, M., İzmirli, S., Çankaya, S., & Mısırlı, A. (2010). Küreselleşen dünyada akademisyen olmak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 127-142.
25. Odabaşı, H. F., & Odabaşı, Y. (2004). Girişimci üniversitelere doğru. *Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi*, 18(913), 20-21.
26. Odabaşı, Y., & Odabaşı, H. F. (2007). Yükseköğretim küreselleşirken. *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, 21(1058), 21.
27. Özdemir, Ç., Yüksel, G., Cemaloğlu, N., Çakmak, M., Çeliköz, N., Erişen, Y., Unsal, H., & Doğan, O. (2006). *Türkiye'de öğretim elemanları*. Ankara.
28. Popovich, N. G., & Abel, S. R. (2002). The need for a broadened definition of faculty scholarship and creativity. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 66(1), 59-65.
29. Scott, P. (2014). *The changing role of academic leadership in higher education*.
30. The American Heritage Dictionary of the English Language (AHD). (2000). (4th ed.). Houghton Mifflin Company. (Online). (Accessed March 24, 2009). Retrieved from <http://www.thefreedictionary.com/scholarship>
31. Verburgh, A., Elen, J., & Lindblom-Ylänne, S. (2007). Investigating the myth of the relationship between teaching and research in higher education: A review of empirical research. *Studies in Philosophy and Education*, 26(5), 449-465.

32. Wissema, J. G. (2009). *Üçüncü kuşak üniversitelere doğru-Geçiş döneminde üniversiteleri yönetmek* (Çev. Devrim, N., & Belge, T.). İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.
33. Yılmaz, D. V. (2013). Yükseköğretimin değişen bağlamı: 21. yüzyılda dönüşümler ve eğilimler. *Yükseköğretim Dergisi*, Çevrimiçi erken baskı, 1-8.

8. Bölüm

Lisansüstü Programın Amacı ve Önemi Bir Örnek: Profesyonel Ebelik

Merve TEKTAŞ¹, Neriman SOĞUKPINAR²

Özet

Lisansüstü eğitim lisans diplomasının ardından gelen yüksek lisans ve doktora programlarını kapsamaktadır. Bu eğitim, bireylerin akademik bilgi derinliğini artırırken araştırma becerilerini geliştirmelerine ve profesyonel ağlarını genişletmelerine olanak tanımaktadır. Lisansüstü eğitimin kariyer fırsatlarını artırma, araştırma becerilerini geliştirme, kişisel gelişimi destekleme ve mesleki bağlantılar kurma gibi avantajlarının yanı sıra mali yük, zaman yönetimi ve akademik baskı gibi zorlukları da bulunmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelme stratejilerini oluşturabilmek için ise lisansüstü programın felsefesinin kavranması gerekmektedir. İnsanlığın var oluşuna dayanan, felsefeyi içinde barındıran ebelik mesleğinin gelişmesinde de lisansüstü eğitim kritik bir rol oynamaktadır. Lisansüstü eğitimin ve ebelik mesleğinin felsefesine bütüncül yaklaşım sergilendiğinde ebelik mesleğinin profesyonelce ilerleyişinin gerçekleşmesi kaçınılmaz olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü program, ebelik, felsefe

¹ Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Ebe, Didim 1'no lu Aile Sağlığı Merkezi, Efeler Mh. Devekıran Cd. No:48, Didim,Aydın,
ORCID: 0009-0000-3081-635

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye
ORCID: 0000-0001-7084-2471

An Example of the Purpose and Importance of a Graduate Program: Professional Midwifery

Abstract

Purpose and Philosophy of the Graduate Program in Midwifery

Graduate education includes master's and doctoral programs that follow a bachelor's degree. It allows individuals to develop their research skills and expand their professional networks while increasing their depth of academic knowledge. Graduate education has advantages such as increasing career opportunities, enhancing research skills, supporting personal development and building professional connections, but also challenges such as financial burden, time management and academic pressure. In order to create strategies to overcome these challenges, it is necessary to understand the philosophy of the graduate program. Graduate education plays a critical role in the development of the midwifery profession, which is based on the existence of humanity and includes philosophy. When a holistic approach to the philosophy of postgraduate education and the midwifery profession is taken, it will be inevitable to realize the professional progress of the midwifery profession.

Keywords: Graduate program, Midwifery, Philosophy

GİRİŞ

Toplumun bilimsel araştırma ve yüksek nitelikli insan gücüne ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş olan üniversiteler; yüksek düzeyde bilimsel araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal ve evrensel gelişmeye katkıda bulunmak gibi oldukça geniş görev, yetki ve sorumluluklara sahip olan kurumlardır. Toplum yaşamının her alanıyla entegre ve bütün ?olan üniversite, eğitim sisteminin en üst basamağında konumlanmaktadır. Sistemin diğer basamaklarının işlevleri “ var olan bilgiyi aktarmak” iken, üniversite esas olarak “Bilgiyi üretmek, yaymak ve kullanımını sağlamakla “görevlidir

Lisansüstü eğitim, lisans eğitimine dayalı yüksek lisans ve doktora öğretimi ile sanat dallarında yapılan sanatta yeterlilik çalışması ve bunların gerektirdiği eğitim, bilimsel araştırma ve uygulama etkinliklerinden oluşur. Lisansüstü eğitim, üniversitede lisansüstü derecelere götüren araştırma yoluyla bilgiye katkıda bulunacak, gelişen toplumun gereksinimlerini karşılayacak bilim adamı ve öğretim elemanı yetiştirmeyi amaç edinen bir eğitim etkinliğidir. Lisans derecesi ya da diploması almış olanlara ilgi duydukları bilim dalında yüksek lisans ya da doktora öğrenimi yaparak uzmanlaşma olanağı sağlamak üzere düzenlenen lisansüstü eğitim; araştırma yapabilen, üretken, ülke sorunlarına duyarlı, yaratıcı bireyleri yetiştiren eğitim programıdır.

Bir lisansüstü programda yüksek lisans, doktora ya da sanatta yeterlilik unvanlarına yönelik belirli sayıda, belirli kapsam ile adları taşıyan zorunlu ve seçmeli derslerle, doktora yeterlilik sınavı, sanat yeterliliği sınavı, tez ve uygulamalardan oluşmaktadır. Lisansüstü programlar, bireylerin hem entelektüel hem de kariyer odaklı gelişimlerini teşvik etmek amacıyla titizlikle oluşturulmuş önemli bir platformdur. Bu evre, katılımcılara bilgi ve becerilerini derinlemesine geliştirme fırsatı sunarken, aynı zamanda araştırma yapma cesaretini de aşılamaktadır.

Lisansüstü eğitim sürecine adım atan öğrenciler, kariyer yolculuklarında yeni düşünsel ufuklarla tanışmanın yanı sıra, mesleki ağlarını genişletme imkânı da bulmaktadırlar. Bu süreç, bireylerin kendi potansiyellerini keşfetmeleri ve gelecekteki profesyonel başarıları için sağlam bir zemin hazırlamaları açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, lisansüstü programlar, kişisel ve mesleki hedeflere ulaşmada kaçınılmaz bir rol oynamaktadır.

Lisansüstü Programlar

Yüksek Lisans (Bilim uzmanlığı, yüksek mühendislik, yüksek mimarlık, master): Bir lisans öğretimine dayalı, eğitim- öğretim ve araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yüksek öğretimdir (Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506).

Yüksek lisans programı, tezli ve tezsiz olmak üzere iki şekilde yürütülebilir. Bu programların hangi enstitü anabilim/ana sanat dallarında ve nasıl yürütüleceği ile yükseköğretim kurumlarının yetkisinde olan tezli ve tezsiz yüksek lisans programları arasında geçişe izin hususları senatolar tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Resmi Gazete 29690, 20.04.2016 , madde 4)

Tezli yüksek lisans programı, öğrencinin bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak bilgilere erişme, bilgiyi derleme, yorumlama ve değerlendirme yeteneğini kazanmasını sağlar (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Resmi Gazete 29690, 20.04.2016, madde 6).

Tezsiz yüksek lisans programı, öğrenciye mesleki konularda bilgi kazandırarak mevcut bilginin uygulamada nasıl kullanılacağını gösterir. (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Resmi Gazete 29690, 20.04.2016, madde 11).

Doktora: Lisansa dayalı en az altı veya yüksek lisans veya eczacılık veya fen fakültesi mezunlarınca Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre bir laboratuvar dalında kazanılan uzmanlığa dayalı en az dört yarı yıllık programı kapsayan ve orijinal bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretimdir (Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506).

Doktora programı, öğrenciye bağımsız araştırma yapma, bilimsel problemleri, verileri geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma, analiz etme ve yeni sentezlere ulaşmak için gerekli becerileri kazandırır (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Resmi Gazete 29690, 20.04.2016, madde 15).

Tıpta Uzmanlık: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre yürütülen ve tıp doktorlarına belirli alanlarda özel yetenek ve yetki sağlamayı amaçlayan bir yükseköğretimdir (Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506).

Sanatta Yeterlik: Lisansa dayalı en az altı, yüksek lisansa dayalı en az dört yarı yıllık programı kapsayan ve orijinal bir sanat eserinin ortaya konulmasını, müzik ve sahne sanatlarında ise üstün bir uygulama ve yaratıcılığı amaçlayan doktora düzeyinde lisans üstü bir yükseköğretim eşdeğeridir (Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506).

Veteriner Hekimlikte Uzmanlık: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre yürütülen ve veteriner hekimlere belirli alanlarda

özel yetenek ve yetki sağlamayı amaçlayan bir yükseköğretimdir (Yükseköğretim Kanunu, 2547 SK, Resmi Gazete, Sayı:17506, 19/11/2014-6569).

Lisansüstü Programın Amaçları

Lisansüstü programlar, öğrencilere derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde araştırma yapma fırsatı sunarak onların akademik kapasitelerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu programlar, öğrencilerin teorik bilgilerini pratik uygulamalarla bir araya getirerek yeni bilimsel keşiflere ve yenilikçi çözümlere önemli katkılarda bulunmalarını desteklemektedir. Ayrıca, öğrencilerin araştırma becerilerini geliştirmeye yardımcı olurken, kritik düşünme, problem çözme ve inovasyon yeteneklerini de artırmaktadır. Bu sayede, öğrencilerin hem akademik hem de profesyonel kariyerlerine önemli avantajlar ve katkılar sunabilmektedir.

Bilginin ve bilimin ürettiği, araştırma ve eğitimin entegre şekilde ilerlediği lisansüstü eğitimin işlevleriyle, üniversitenin temel işlevleri ile benzer özellikleri şu şekilde açıklanabilmektedir:

- Bilim/Sanat Üretme ve Yayma
- Toplumsal Sorunları Doğru Algılama ve Sorunlara Çözüm Önerileri Geliştirme
- Üst Düzey İnsan Gücünün Yetiştirilmesine Katkıda Bulunma

Lisansüstü eğitim; bir alanda derinlemesine çalışarak lisans eğitiminden daha üst düzeyde bilgi ve etkinliğe sahip yüksek ihtisas gücünü yetiştiren eğitim programıdır. Her iki eğitimin de temel amacı, ‘‘ bilim insanı, öğretim üyesi ve araştırmacı’’ yetiştirmektir.

Lisansüstü eğitim, bilimin gelişmesini sağlayacak nitelikli akademisyenlerin yetişmesine aracılık eden önemli bir eğitim basamağıdır. Lisansüstü programlar, yalnızca akademik birikim kazandırmakla kalmaz; aynı zamanda öğrencilerin sektördeki liderler, akademisyenler ve profesyonellerle tanışarak mesleki ağlarını genişletmelerine olanak tanımaktadır. Mesleki ilişkilerini güçlendiren bu bağlantılar, kariyerlerinde ilerlemeleri açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bu süreçte, öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri ve gelecekteki fırsatları değerlendirmeleri için gereken zemin hazırlanmış olmaktadır.

. Lisansüstü programlar, katılımcıların yaşamlarında önemli bir değişim fırsatı sunarak uluslararası bir boyut kazanarak zenginleştirmektedir. Bu dönemde, öğrenciler farklı kültürlerle etkileşim kurarak kendilerine global bir bakış açısı geliştirme imkanına sahip olmaktadır. Bu etkileşim, bireylerin dünya genelindeki çeşitli perspektifleri anlamalarını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, uluslararası ortamlarda edinilen çalışma deneyimi, öğrencilerin kişisel ve profesyonel gelişimlerine önemli katkılarda bulunabilmektedir. Bu tür deneyimler, mezuniyet sonrasında kariyer yolculuklarında başarı elde etmeleri açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Lisansüstü eğitim programlarına katılan bireyler, kendilerini geliştirme ve topluma katkıda bulunma adına çeşitli fırsatlarla karşılaşma şansını elde etmektedirler. Katıldıkları projeler, liderlik yeteneklerini geliştirmeleri ve toplumda olumlu değişiklikler yaratmaları için mükemmel bir zemin oluşturmaktadır. Lisansüstü programlar, yenilikçi düşünce yapılarıyla topluma yeni bilgiler kazandırarak, akademik ve profesyonel kariyerlerini şekillendirirken aynı zamanda sosyal bilinçlenmeyi de desteklemektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin toplumsal sorunlara daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşmaları ve bu sorunlar için yaratıcı çözümler geliştirmeleri teşvik edilmektedir. Böylece, lisansüstü eğitim deneyimi yalnızca kişisel bir gelişim süreci değil, aynı zamanda toplumsal fayda sağlayan bir dönüşüm yolculuğu haline gelmektedir.

Lisansüstü Eğitime Felsefi Bir Yaklaşım

Yunanca philosophia terimine dayanan felsefe “sevgi” (philia) ve “bilgi, bilgelik” (sophia) sözcüklerin birleşmesinden oluşmuştur. Felsefe bir dünya görüşüdür ve yaşama bakış açısıdır, evreni bütünüyle kavrama ve yakalama uğraşıdır. Felsefe evrende her şeyin genel ve sistemli bir biçimde incelenmesine ve yorumlanmasına çalışan bir düşünce sistemidir. Felsefe bilimlere yol gösterici olarak rehberlik etmektedir ve yöntem önermektedir. Platon, felsefenin kendine özgü bir yöntemi bulunduğunu belirterek diyalektik yöntemi kullanmıştır. Felsefe köken olarak bilgiyi ve bilgeliği sevmek, doğruluğu araştırmak, özgür düşünce ve eleştiriyle bilgilere ulaşip yaşamı buna göre düzenlemeyi amaçlar. Bilimsiz felsefe sağır ve dilsiz; felsefesiz bilim ise kördür.

Felsefe, genel amaçların belirlenmesi, özel amaçların ve öğrenme etkinliklerinin oluşturulması, okulda görev alan personelin rollerinin saptanması ve sınıfta öğrenme yöntem ve stratejilerinin yönlendirilmesinde temel belirleyicilerden biridir.

Lisansüstü eğitim, bireylerin akademik dünyada daha derinlemesine bilgi edinmelerini ve uzmanlaşmalarını sağlarken, aynı zamanda düşünsel ufuklarını da destekler. Bu süreç, bireylere sadece mesleki yetkinlik kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda onların eleştirel düşünme, problem çözme ve etik anlayışlarını geliştirmelerine de yardım olacaktır. Felsefi bir bakış açısı, bu sürecin her aşamasında rol oynamaktadır. Bu aşamaların ilki bilgi ve bilgelik arasındaki farkın kavranmasıdır. Bilgi, lisansüstü programların öğrencilere belirli bir alanda derinlemesine bilgi sunmasıdır. Bu bilgi, teorik çerçeveler, yöntemler ve uygulama alanları hakkında kapsamlı bir anlayış içermektedir. Örneğin; bir sosyoloji yüksek lisans programında öğrenciler toplumsal teorileri ve araştırma yöntemlerini öğrenirler. Ancak bilgelik, bu bilgiyi nasıl kullanacağımızla ilgilidir. Felsefi düşünce, bilgiyi sorgulama ve uygulama becerisini geliştirmektedir. Örneğin; bir öğrenci,

öğrendiği teorileri gerçek dünyada nasıl uygulayabileceğini ve bu uygulamaların etik sonuçlarını nasıl değerlendirebileceğini düşünmelidir.

İkinci aşama olarak eleştirel düşünce ise bir bireyin bilgiye karşı sorgulayıcı bir yaklaşım benimsemesini sağlamaktadır. Lisansüstü öğrencileri, yalnızca alandaki mevcut literatürü incelemekle kalmamalı, aynı zamanda bu literatürdeki varsayımları sorgulamalıdır. Örneğin; bir öğrencinin, belirli bir teorinin toplum üzerindeki etkilerini sorgulaması, onun derinlemesine bir anlayış geliştirmesine yardımcı olabilmektedir. Eleştirel düşünce, yenilikçi çözümler üretme yeteneğini de artırmaktadır. Öğrenciler, mevcut bilgileri bir araya getirerek yeni araştırma soruları ve hipotezler geliştirebilmektedir. Örneğin, sosyal medya ve toplum arasındaki ilişki üzerine yapılan bir araştırma, farklı disiplinlerden gelen bilgilerle zenginleştirilebilmektedir.

Bir diğer aşama disiplinlerarası yaklaşım olmaktadır. Lisansüstü programlar, genellikle farklı disiplinlerden gelen bilgileri bir araya getirmektedir. Felsefi bir bakış açısı, bu disiplinlerarası yaklaşımı teşvik etmektedir. Günümüzün karmaşık sorunları, genellikle tek bir disiplinle ele alınamaz. Disiplinler arası çalışmalar, öğrencilerin farklı bakış açılarını bir araya getirerek, karmaşık sorunları daha iyi anlamalarını sağlar. Örneğin, sağlık hizmetleri yönetimi alanında, sağlık politikaları, ekonomi ve etik gibi farklı alanlar bir araya getirilerek daha etkili çözümler geliştirebilmektedir.

Son aşama? olarak adlandırabileceğimiz lisansüstü eğitim, bireylerin kendi düşünce yapılarını ve değerlerini sorgulamalarını teşvik etmektedir. Felsefi düşünce, bu süreçte önemli bir araç olmaktadır. Öğrenciler, kendi inanç sistemlerini ve değerlerini sorguladıklarında, daha derin bir kişisel anlayışa ulaşabilmektedir. Felsefi bir bakış açısı, etik sorunları ele alırken de önem arz etmektedir. Öğrenciler, kendi alanlarındaki etik sorunları tartışarak, daha bilinçli ve sorumlu bireyler haline gelmektedirler. Örneğin, tıp alanında öğrenciler, hasta hakları, tıbbi etik ve sosyal adalet konularını tartışarak, mesleki uygulamalarında daha etik kararlar alabilmektedirler.

Felsefi düşünme becerileri, öğrencilerin sadece akademik başarılarını değil, aynı zamanda yaşamlarını da olumlu yönde etkileyen bir dönüşüm sürecinin temelini oluşturmaktadır. Eğitim bilimi ile eğitim felsefesi arasındaki benzer-fark ilişkisini Sönmez, (2006), Ergün (2006) ve Türkoğlu (1996)' dan faydalanılarak tablo haline getirilmiş bulunmaktadır.

Eğitim Bilim	Eğitim Felsefesi
Objektiftir.	Kapsamlıdır.
Deneye ve uygulamaya yöneliktir.	Düşünce ve akıl yürütmeye yöneliktir.
Deney ve laboratuvar önemlidir.	Mantık yürütme önemlidir.
Dün ve bugünle daha çok ilgilenir.	Gelecekle daha çok ilgilenir.
Doğruluk önemlidir.	Yeterlik önemlidir.
Kuram-uygulama tutarlılığı önemlidir.	Önerme-gerçek tutarlılığı önemli olmayabilir.
Alanda tek problem çözümüne bakılabilir.	Problemlere bütüncül bakılması amaçlanır.

Tablo1.<https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/FEL208U/ebook/FEL208U-17V1S1-5-0-1-SV1-ebook.pdf>

Ebelikte Profesyonellik; Lisansüstü eğitim

Profesyonel bir ebe; gebe, yenidoğan ve bakım verdiği bireyleri değerlendirirken ebelik alanındaki uzmanlığını kullanmalı, klinik uygulamalarında kanıta dayalı bakım vermeye odaklanmalıdır.

Dünya Ebelik Raporu unda (2014); Ebelik 2030 Mesleği olarak; cinsel, üreme, anne, yenidoğan ve ergen sağlığı hizmetlerinin sağlanması için yeni bir çerçeve oluşturarak yüksek, orta, düşük gelirli ülkelerde kadın merkezli bakımın uygulanmasına imkân sağlayacak ebelik mesleğini güçlendirmeye yönelik hedefleri içermektedir.

Ebelikte lisansüstü eğitimin amaçlarında biri evrensel bilime katkıda bulunabilecek uluslararası düzeyde bilim insanı yetiştirmek, uzmanlık düzeyinde ebelik bilgi ve uygulamalarında analitik ve eleştirel düşünce kapasitesini artırarak mükemmelliği sağlamaktır. Ebelik uygulamasının temel doğası göz önüne alındığında, bilgi, değerler, davranışlar ve eylemler eleştirel bir inceleme gerektirir.

Ebelik mesleğinin bilimsel bir temele dayanmasını sağlayarak ebelik uygulamaları için bilgi tabanını geliştirmek ve bilgi birikiminin artırılmasına katkı sağlamak; Hick ve Hennessy (1999), kanıta dayalı sağlık hizmeti uygulamak için, temel bir araştırma metodolojisi anlayışının ve bilimsel araştırmaların okunması ve eleştirel değerlendirmesinin gerekliliği olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca temel eğitimin ve sürekli eğitimin güncellenmesi ile daha ileri ebelik eğitimi sağlayarak mesleki gelişimin dinamiğini aktif tutmaktır. Değişen sağlık teknolojilerine uyum sağlamak ve kendi alanında kullanabilme becerisi kazanmak, dünya genelinde sürekli gelişme halinde olan bilimsel ve

teknolojik değişimler, tüm mesleklerde olduğu gibi ebelikte de önem kazanmaktadır.

Bir diğer önemli amaçlarından biri ise kanıta dayalı ebelik bakımı sağlayarak kadınların ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek ve kanıta dayalı doğru uygulamaların ülke düzeyinde yaygınlaşmasını sağlamaktır. Hizmet sunumunda bakımı etkileyen kültürel engellerin aşılmasına yönelik kültürlerarası ebelik bakımını uygulayabilmekte diğer amaçlar kadar önem arz etmektedir. Ek olarak sağlık fakültelerinin en az yüksek lisans yapmış öğretim elemanı ihtiyacı karşılamak olarak ve ebelik bakım modellerini geliştirmek olarak özetlenebilmektedir.

ICM' nin Ebelik Bakımı Modelleri (2014) şu şekilde belirtilmektedir;

- Ebeler, kadınların ve yenidoğanların sağlığını ve haklarını destekler ve korur.
- Ebeler kadınlara ve onların doğum konusundaki yeteneklerine saygı duyar ve güvenir.
- Ebeler, normal doğuma müdahale edilmemesini teşvik etmekte ve savunmaktadır.
- Ebeler kadınlara, katılımı teşvik edecek ve bilinçli karar vermeyi artıracak şekilde uygun bilgi ve tavsiyelerde bulunur.
- Ebeler, kadının, yenidoğanın, ailenin ve toplumun ihtiyaçlarını kapsayan saygılı, öngörölü ve esnek bir bakım sunar ve ebelik bakımı isteyen kadın ile ebe arasındaki ilişkinin doğasına öncelikli olarak dikkat ederek başlar.
- Ebeler, kadınları kendi ve ailelerinin sağlığı konusunda sorumluluk üstlenmeleri için güçlendirir.
- Ebeler, kadının, yenidoğanın, ailenin ve toplumun ihtiyaçlarına hizmet etmek için diğer sağlık profesyonelleriyle iş birliği ve istişare içinde çalışırlar.

Ebeliğe Felsefik Bakış

Kadınla birlikte. Ebeliğin özü budur. Ebelik bir işten, bir meslekten öte bir felsefedir: asla sadece bir işlev değildir.

ICM'nin ebe tanımına göre: “ Ebe, bulunduğu ülkede usulüne uygun olarak tanınan ve ICM Temel Ebelik Uygulamaları için Temel Yeterlilikler ve ICM Ebelik için Küresel Standartlar çerçevesine dayanan bir ebelik eğitim programını başarıyla tamamlayan; ebelik yapmak ve ‘ebe’ unvanını kullanmak için kayıtlı ve/veya yasal olarak lisanslı olmak için gerekli nitelikleri edinen ve ebelik uygulamasında yeterlilik gösteren kişidir” ifade edilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün tanımına göre ebe, gebelik sırasında doğumda ve doğumdan sonra gerekli bakım ve danışmanlığı sağlamak, normal

doğumları kendi sorumluluğunda yaptırmak, yeni doğanın bakımını ve aile planlaması danışmanlığı yapmak üzere eğitilmiş kişidir. Ebelik, insan yaşamının en temel ve önemli dönemlerinden biri olan doğum sürecinin yönetimi ve desteklenmesi alanında uzmanlaşmış bir meslek dalıdır. Bu alan, yalnızca tıbbi bilgi ve becerileri değil, aynı zamanda etik, kültürel ve toplumsal boyutları da içeren derin bir felsefi inceleme gerektirmektedir. Doğum, yaşamın başlangıcını temsil etmesinin ötesinde, bireylerin ve toplumların varoluşsal, etik ve kültürel dinamiklerini de şekillendiren karmaşık bir süreçtir.

Ebelik pratiği, kadınların bedensel ve ruhsal deneyimlerini anlamak, bir pencere açmaktadır. Bu bağlamda, ebelik mesleği, kadınların doğum süreçlerinde yaşadıkları duygusal ve fiziksel deneyimlerin yanı sıra, bu süreçlerin toplumsal ve kültürel bağlamını da sorgulama fırsatı sunmaktadır. Felsefi bir bakış açısıyla, ebelik, kadınların güçlendirilmesi, otonomisi ve hakları konularında derinlemesine tartışmalara kapı aralamaktadır. Felsefi açıdan, doğum yalnızca fiziksel bir olay değil aynı zamanda insan varoluşunun anlamı, yaşam ve ölüm arasındaki geçiş, toplumsal normalar ve kültürel inançlarla iç içe geçmiş bir deneyimdir.

Ebelik, bu bağlamda hem bireylerin hem de toplumların sağlık ve refah düzeyini etkileyen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebe yalnızca doğum sürecinin bir yöneticisi değil, aynı zamanda bu sürecin duygusal ve etik boyutlarına da derinlemesine nüfuz eden bir rehberdir. Ebelerin inanç sistemlerine sadık kalabilmeleri için düzenli olarak kendi felsefelerine dönmeleri önemlidir (Collington, V., & Finnerty, G.,2019).

ICM, ebelerin, ebelik bakım modelini etkileyen bir felsefeye dayalı bakım sunduğuna inanmaktadır.

ICM'nin Ebelik Bakımı Felsefesi şu şekilde açıklanmaktadır;

- Gebelik ve çocuk doğurma genellikle normal fizyolojik süreçlerdir.
- Gebelik ve çocuk doğurma kadın ailesi ve toplum için önemli anlamlar taşıyan derin bir deneyimdir
- Ebeler, çocuk doğuran kadınlarla ilgilenmek için en uygun bakım sağlayıcılarıdır.
- Ebelik bakımı, kadınların insani, üreme ve cinsel sağlık ve haklarını teşvik eder, korur ve destekler ve etnik ve kültürel çeşitliliğe saygı gösterir. Adalet, eşitlik ve insan onuruna saygı gibi etik ilkelere dayanır.
- Ebelik bakımı doğası gereği bütünsel ve sürekli; kadınların sosyal, duygusal, kültürel, ruhsal, psikolojik ve fiziksel deneyimlerinin anlaşılmasına dayanır.

- Ebelik bakımı, kadınların sağlığını ve sosyal statüsünü koruyup geliştirdiği ve kadınların doğumla başa çıkma becerileri konusunda kendilerine güvenmelerini sağladığı için özgürleştiricidir.
- Ebelik bakımı, kendi kaderini tayin etme hakkını tanıyarak kadınlarla ortaklık içinde gerçekleşir ve saygılı, kişiselleştirilmiş, sürekli ve otoriter değildir.
- Etik ve yetkin ebelik bakımı, örgün ve sürekli eğitim, bilimsel araştırma ve kanıtların uygulanması ile bilgilendirilir ve yönlendirilir.

Sonuç ve Öneriler

Lisansüstü eğitim, yalnızca bilgi edinme sürecinin ötesinde, bireylerin düşünsel ve kişisel dönüşüm geçirmelerini sağlayan bir yolculuktur. Bu süreçte felsefi bir bakış açısı, akademik gelişimi derinleştirerek bilgiye eleştirel yaklaşımı teşvik eder. Böylece, öğrenciler hem akademik hayatta hem de toplumsal yaşamda daha bilinçli ve etkili bireyler haline gelirler.

Profesyonel ebelik, yalnızca bir meslek olmanın ötesinde, toplumsal dönüşümün önemli bir aracı olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, mesleğin felsefi boyutlarının derinlemesine incelenmesi, kadınların hakları ve bedenleri üzerindeki kontrolünü artırarak sağlık hizmetlerinin kalitesini yükseltebilir ve daha adil, eşitlikçi bir toplumun oluşmasına katkı sağlayabilir.

Felsefe, bazıları tarafından bilimlerin temeli, bazıları tarafından ise bilimlerin ortaya çıktığı bir dölyatağı olarak görülmektedir. Benzer şekilde, insanın da bir dölyatağı olarak adlandırılan rahimden dünyaya geldiği gerçeği göz önüne alındığında, bilim felsefesi ile ebelik mesleğinin temel yapı taşı olan doğum felsefesinin bir bütün olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, bilginin dış dünyaya açılması ve hakikate ulaşma süreci, lisansüstü eğitim aracılığıyla, akademik rehberlerin önderliğinde gerçekleşecektir.

Kaynakçalar

- Arıcı, H. (2021), ‘‘ Sosyal Bilimler alanında Bilim Adamı Yetiştirme Lisansüstü Eğitim’’, Bilim Adamı Yetiştirme- Lisansüstü Eğitim, TÜBA Yayını, Bilimsel Toplantılar Serisi No 7, ss 53-64
- Akarsu, B. (1988). Felsefe terimleri sözlüğü. İstanbul:İnkılap Kitabevi.
- Aydın Kartal, Y., & Hızlıol, B. (2021). Ebeliköğrencilerinin bilimsel araştırmalara yönelik kaygı ve tutumlarının belirlenmesi. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 8(2), 126-132.
- Billington, R. (2011). Felsefeyi yaşamak (A.Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- CESUR, B., & KARAKOÇ, S. (2020). The Effect of Philosophical Movement to Midwifery Education. *Advances in Health Sciences Research*, 211.
- Cevizci, A. (1997). Felsefe sözlüğü. Ankara: Ekin Yayınları (2007a). Felsefeye giriş. İstanbul: Sentez Yayıncılık (2007b). Felsefe.İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Collington, V., & Finnerty, G. (2019). Conceptual and Philosophical Bases of Midwifery. *Myles Professional Studies for*
- Esen, M. ve Esen, D. (2015). Öğretim üyelerinin performans değerlendirme sistemine yönelik tutumların araştırılması. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 5(1), 52–67.
- Midwifery Education and Practice: Concepts and Challenges*, 55.
- Costley, C., & Armsby, P. (2007). Research influences on a professional doctorate. *Research in Post-Compulsory Education*, 12(3), 343-355.
- Çakar, Ö. (1997), ‘‘Fen Bilimleri Alanında Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim’’, TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri:7, ss.65-75.
- Diñer, K. 2019, Kısaca Felsefe, Baskı:5, Pharmakon, Ankara.
- Duralı, ř.T. (2017). Felsefe-Bilim nedir? İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ergün, M. (2006). ‘‘Eğitimin Felsefi Temelleri’’. Eğitim Bilimine Giriş. (Ed. Ö. Demirel ve Z. Kaya). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Fulton, J., Kuit, J., Sanders, G., & Smith, P. (2012). The role of the professional doctorate in developing professional practice. *Journal of nursing management*, 20(1), 130-139.
- Griggs, L. (2005). Comment: The integration of teaching and research in higher education. *Herdsa News*, 25(3), 1-3.
- Günay, D. (2018). Türkiye’de lisansüstü eğitim ve lisansüstü eğitime felsefi bir bakış. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 1(2), 71-8
- Hawkes, D. (2016). Why do a professional doctorate?: Evidence from prospective EdD students. *International Journal of Continuing Education and Lifelong Learning*, 8(2), 34-46.

- Hicks, C., & Hennessy, D. (1999). Quality in post-basic nurse education: The need for evidence-based provision. *Journal of Nursing Management*, 7(4), 215–224.
- Hilav, S. (1985). *Yüz soruda felsefe el kitabı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Karaman, S. ve Bakırcı, F. (2010). Türkiye’de lisansüstü eğitim: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, II, 94–114
- Kartal, Y. A., & Hızlıol, B. (2021). Ebelik öğrencilerinin bilimsel araştırmalara yönelik kaygı ve tutumlarının belirlenmesi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(2), 126–132
- Neumann, R. (2005). Doctoral differences: Professional doctorates and PhDs compared. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 27(2), 173–188.
- Oğuzkan, F. (1981), *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Özbek, H., & Ertekin Pınar, Ş. (2020). Ebelik Mesleğinde Doktora Eğitiminin Önemi. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 5(1).
- Özgüngör, S. ve Duru, E. (2014). Öğretim elemanları ve ders özelliklerinin öğretim elemanlarının performanslarına ilişkin değerlendirmelerle ilişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 175–188.
- Paz, S. D., Goncalves, A. S., Freitas, C. M., Sampaio, F., & Prata, A. P. (2024). Midwifery theories: A scoping review. *Midwifery*, 104219.
- Platon. (2018). Devlet, VI. Kitap. (S. Eyüpoğlu, M. A. Cimcoz, Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları
- Sönmez, V. (2006). Eğitimin felsefi temelleri. Eğitim bilimine giriş. Sönmez, V. (Ed). Ankara: Anı Yayıncılık
- Sayan, Y. ve Aksu, H. (2005), ‘‘Akademik Personel Olmadan Lisansüstü Eğitim Yapan Bireylerin Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Nitel Çalışma, Lisansüstü Eğitim’’, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı:1, ss.59-66.
- Sözer, E. (2002). Eğitimin felsefi temelleri. Öğretmenlik mesleğine giriş. Sözer, E. (Ed). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şener, N., Tanrıverdi, F. Ş., & Kaya, N. (2024). Analysis of the Midwifery Profession According to the Fields of Philosophy: Qualitative Study. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 458-467.
- Tosun, İ. (2001), ‘‘Türkiye’ de Lisansüstü Eğitim Uygulamaları, Sorunlar ve Uygulamalar’’, DEÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 34, Sayı 1, ss. 25-40.
- Tuzcu, İ. (2001), ‘‘Lisansüstü Öğretim İçin Yurtdışına Öğrenci Göndermenin Planlanması’’, Milli Eğitim Dergisi, ss.155-165.
- Türkoğlu, A. (1996). Doksan dokuz soruda eğitim bilimine giriş. İzmir: Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık

- Ünal, İ., & Ekşioğlu, A. (2023). Ebelik Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitime Yönelik Tutumları ile Bilimsel Araştırma Yapmaya İlişkin Tutum ve Davranışları. *Ebelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 14-22. <https://doi.org/10.5152/JMHS.2023.224787>
- Wiles, J. ve Bondi, J. (2002). *Curriculum development*. Ohio: Upper Saddle River.
- Yılmaz, R. (2008), *Türkiyede Lisansüstü Öğrenim İçin Öğrenci Seçimi: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsünde Bir Uygulama*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Harekat Araştırması Ana Bilim Dalı, Basılmamış YL Tezi, 134s, Ankara.
- Yılmaz, T., & Karanisoğlu, H. (2016). Türkiye’de ebelik eğitiminin güncel durumu. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 73-77. <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/FEL208U/ebook/FEL208U-17V1S1-5-0-1-SV1-ebook.pdf>
- https://www.yyu.edu.tr/images/files/baski_Lisansustu_Egitim_Uzerine_Dusunceler_05_03_2019.pdf